

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

KUR'ÂN-I KERİM SÛRELERİNİN İSİMLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim KAPLAN

**TRABZON
Ocak, 2020**

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

KUR'ÂN'I KERİM SÛRELERİNİN İSİMLENDİRİLMESİ

İbrahim KAPLAN

**Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nce Yüksek
Lisans Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Prof. Dr. Emin ÂŞIKKUTLU**

**TRABZON
Ocak, 2020**

Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 03/01/2020

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Emin ÂŞIKKUTLU

Üye : Doç. Dr. Muhammet ABAY

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÜR

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. BÜLENT GÜVEN
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin hazırlanmasında Akademik kurallara riayet ettiğimi; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, çalışmamda kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, Trabzon niversitesi tarafından kullanılan Bilimsel İntihal Tespit Programıyla tarandığını beyan ederim. Aykırı bir durum ortaya çıktığı takdirde tüm hukuki sonuçlara razı olduğumu taahhüt ederim.

İbrahim KAPLAN

03 / 01 / 2020

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerîm, tüm ilimlerin kaynağı ve çekirdeği mesâbesindedir. Bütün ilimler, ondan neşvünema bulmuş, ondan beslenmiş, onun daha iyi anlaşılması için birçok ilim dalı ortaya çıkmış ve hepsi de ona hizmet vazifesi görmüşlerdir. Bu çerçevede Kur'ân-ı Kerîm üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak yapılan pekçok çalışmaya rağmen, Kur'ân-ı Kerîm sûrelerinin isimlendirilmesi üzerinde gereği kadar durulmadığını müşâhede ettik. Bu çalışma ile hakkında yeteri kadar müstakil araştırma bulunmayan sûrelerin isimlendirilmesi meselesini ele alarak, imkândâhilinde bu açığın kapatılmasını amaçladık.

Yine bu çalışmayla, isimlerini bildiğimiz, ancak Arapça olması hasebiyle anlamadığımız manalarını ve bu manaların verdiği mesajların ortaya konulması, isim ile müsemmâ arasındaki irtibatı sağlanması, bunun içinde isimlendirmenin tevkîfî mi yoksa tevfiķî mi olduğu probleminin vuzûha kavuşturulması hedeflenmiştir.

Çalışmamız, bir giriş, üç bölüm ve bir de sonuç kısmından oluşmaktadır.

Giriş kısmında, çalışmanın konusu, amacı, önemi ve yöntemi üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde, konuyla alakalı temel kavramlar ele alınmış, İkinci bölümde konuyla ilgili tartışmalar tahlil edilmiş, Üçüncü bölümde, sûrelerin isimlendirilme seyri, mushaflarda ve Ulûmu'l-Kur'ân eserlerinde sûre isimlerinin kullanımı ve bu isimlerin manaları anlatılmıştır. Sonuç bölümünde ise, elde edilen bulgular müvâcehesinde konu anahatlarıyla değerlendirilip, ulaşılan neticeler özetlenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız boyunca bize yardımcı olan, her safhasında özveriyle takip eden, tecrübeleriyle bizleri yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU'ya, ayrıca tezin her aşamasında çok kıymetli katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Muhammet ABAY, Dr. Öğretim Üyesi Süleyman GÜR, Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR ve Dr. Bilal ATİK hocalarıma en kalbî şükranlarımı arz etmeyi bir vecîbe bilirim.

Ocak, 2020
İbrahim KAPLAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X

GİRİŞ	1-6
Çalışmanın Konusu	1
Çalışmanın Amacı	2
Çalışmanın Önemi.....	3
Çalışmanın Kapsamı.....	3
Çalışmanın Yöntemi.....	4
Literatür Değerlendirmesi	5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEMEL KAVRAMLAR	7-21
1.1. Kur'ân.....	7
1.2. Mushaf.....	9
1.3. Kitab.....	10
1.4. Vahiy	11
1.5. Âyet Terimi	12
1.6. Nüzûl-Tenzîl/İnzâl	15
1.7. Sûre	18

İKİNCİ BÖLÜM

2. SURELERİN İSİMLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR.....	22-35
2.1. İsmi Tanımı	22
2.2. İsim-Müsemma İlişkisi	22
2.3. Âyetlerin Tertibi	23
2.4. Sûrelerin Tertibi.....	24
2.5. Sûre İsimlerinin Tevkîfi ya da İctihâdi Olması	25

2.5.1. Sûre İsimlerinin Tevkîfi Olduğunu Söyleyenler.....	26
2.5.2. Sure İsimlerinin İctihâdî Olduğunu Söyleyenler	29
2.5.3. Sure İsimlerinin Kısmen Tevkîfi Kısmen İctihâdî Olduğunu Söyleyenler	31
2.5.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SÛRE İSİMLERİNİN KULLANIMI ve MANALARI.....	36-105
3.1. Sûre İsimlerinin Mushaf'lara Yazılması.....	36
3.2. Mushaf ve Ulûmü'l-Kur'ân Eserlerinde Sûre İsimleri	37
3.2.1. Yazma Mushaf'larda Sûre İsimleri	38
3.2.2. Ulûmül-Kur'ân Eserlerinde Sûre İsimleri.....	49
3.2.3. Kütüb-i Sitte'de Sûre İsimleri.....	52
3.3. Tablo ve Şematik Halinde Sûre İsimleri.....	68
3.3.1. Sûreleri Nüzûl Tertibine Göre Sıralayan Mushaf'lara	70
3.3.2. Sûreleri Nüzûl Tertibinden Farklı Sıralayan Mushaf'lara	77
3.3.2.1. Hz. Osman Mushafi	77
3.3.2.2. İbn Mes'ûd Mushafi.....	77
3.3.2.3. Übey b. Ka'b Mushafi.....	79
3.3.2.4. Muhammed b. Hâlid el-Berkî Rivayeti	81
3.3.2.5. İbn Vâdîh/Ya'kubî'nin Târîh'inden Nakledilen Tertip	81
3.4. Sûre İsimlerinin Manası.....	83
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA	106
ÖZGEÇMİŞ.....	112

ÖZET

Kur'ân-ı Kerîm üzerine bu zamana kadar birçok çalışma yapılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm pek çok yönden tahlil edilmiştir. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'in ana bölümlerini oluşturan sûrelerin isimlendirilme meselesinin yeterince ele alınmadığı görülmüştür. Tesmiye ne zaman ve nasıl gerçekleşmiştir? Kimler tarafından, neye dayandırılarak yapılmıştır? Mushaflara ne zaman yazılmıştır? Mushaflardave Ulûmü'l-Kur'ân eserlerinde sûre isimlerinin kullanımı ne biçimde olmuştur? İsimler ile müsemmâ arasında nasıl bir irtibat vardır?

Vahye muhatap olan Hz. Peygamber ve buna tanıklık eden sahâbe, sûrelerde yer alan konuları nasıl değerlendirdiler de bu isimleri uygun buldular?

İşte bu çalışma ilemezkur meselelerin, konuya dâir kaynaklar ile bizzat yazma ve matbu mushaflar üzerinden yapılacak bir çalışmayla vuzuha kavuşturulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mushaf, Sûre isimleri, Tesmiyetü's-Süver.

ABSTRACT

A lot of research has been made on the Qur'an until now. The Qur'an has been analyzed from many aspects. However the issue of the naming of the Qur'anic sûrahs constituting the main parts of the Book has not been scrutinized yet. When were the sûrahs named? Who did this activity and what were their criteria? When were the names of the sûrahs seen in the Mushafs? How the names were used in the Mushafs and ulûm al-Qur'an books? What is the link between the names and the named?

How did the Prophet and his companions evaluate the topics of the sûrahs and choose names for them?

Such obscure issues are aimed to reveal by way of a study on ulûm al-Qur'an, ulûm al-Hadîth and Mushafs, either printed or manuscript form.

Keywords: Mushaf, Sûrah Names, The Naming of the Sûrahs.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr:	Tablo Adı:	Sayfa Nr:
1	Bir İsmi Olan Sûreler.....	40
2	İki İsmi Olan Sûreler	41
3	Çok İsimli Sûreler.....	43
4	Kütüb-i Sitte Çerçevesinde Sûre İsimlerinin Envanteri.....	52
5	Mukatil b. Süleyman'ın Rivâyeti.....	70
6	Hz. Ali Rivayeti / Mushafı	72
7	İbn Abbas Mushafı / Rivayeti.....	74
8	Ca'fer es-Sâdık Mushafı	75
9	İbn Vâkîd Mushafı / Rivayeti	76
10	İbn Mes'ûd'un Mushaf Tertibi	78
11	Übey b. Kâ'b''ın Mushafı	80
12	İbn Vâdîh/Ya'kubî Tertibi	82

KISALTMALAR LİSTESİ

a.s.	: Aleyhisselam
A.mlf.	: Aynı müellif
b.	: Bin, İbn
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celâlühu
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
H.z.	: Hazret
nr.	: Numara, numarası
ö.	: Ölümü, ölüm tarihi
r.a.	: Radıyallahü anhü/anhâ/anhümâ/anhüm
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
sy.	: Sayı
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme, tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
tsh.	:Tashih eden
vb.	: Ve benzeri,
v.dğr.	: Ve diğerleri
ys.	: Yayınevsiz
y.y.	: Yayın yeri yok
r.a.	: Rahmetullahi aleyh
v.d.	: Ve devamı
vrk.	: Varak
nşr.	: Neşreden

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

İlâhî dinlerin değişmez hedefi, ortak noktası, insanlığın kalbine tevhit inancını yerleştirmek suretiyle ebedî saâdeti temin etmektir. Peygamberler de bu inancı her tarafa hâkim kılmak için gönderilmişlerdir. Oysa peygamberlik irâdî ve kesbî olmayıp, bilakis vebîdir, bizzat Allah tarafından verilmiş kutsal bir görevdir. Bunun için peygamberlere, risâlet ve nübüvvetlerini ispat sadedinde mucizeler verilmiştir. Son peygamber Hz. Muhammed'e de hiç şüphesiz birçok mucizeler verilmiştir. Bunların en büyüğü ise kuşkusuz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Merhum Elmalılı Hamdi Yazır (ö. 1361/1942)'ın dediği gibi, Kur'ân-ı Kerîm'in sûre ve âyetlerinin, hatta kelime ve harflerinin arasında, gizli veya âşikâr, lafzî veya manevî tam bir münâsebet, nizâm-ı belîğ vardır ki, tahlili çok zordur.¹

İslâm dînine göre, ilmin sebepleri üçtür. Bunlardan biride haberi sâdık yani haberi mütevâtir ve muhbiri sâdık olan Rasüllerin vermiş olduğu haberlerdir.² Yani peygamberlerin haberleri vahiy kaynaklıdır. Vahyin en büyük tezâhürü ise Kur'ân-ı Kerîmdir. Kur'ân-ı Kerîm, İslâm dîninin ve müntesiplerinin anayasasıdır. İnsanlık için âb-ı hayat ve hidâyet kaynağıdır. Kararan gönüller onunla yeşermiş, ölen ruhlar onunla hayat bulmuştur. Dünya ve ahiret saadetinin yolu ve teminatıdır. Allah'a varan, Cennete ulaştıran dosdoğru yoldur. Öyleyse Kur'ân ile hayat arasındaki gönül bağının oluşması, sıcak tutulması, bunun içinde yaşayan Kur'ân'ın, bulunduğu zamana konuşurulması gerekir. Mümkün olduğunca farklı zaviyelerden tahlil edilmesi îcab eder. Nitekim asırlar boyu, Kur'ân-ı Kerîm'in daha da iyi anlaşılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Özellikle bir Müslüman için her ilmin odak noktası, ilham kaynağı olmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm, semâvî kitapların hulâsâsı ve son Peygamber Hz. Muhammed'e indirilen en son vahiy/mesaj olması hasebiyle, tarihi süreçte araştırmaların odak noktası ola gelmiştir.

Zamana ve zemine göre değişen şartların ve ihtiyaçların cevap bulması, çözüme kavuşturulması şarttır. Bu ise Kur'ân-ı Kerîm'in iyi okunup anlaşılmasına, değişik açılardan ele alınmasına bağlıdır.

¹ Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'ân Dili**, Eser Neşriyat, y.y. 1979, I, s. 50-51.

² Sa'duddin Mes'ûd b. Ömer Taftâzânî, **Şerhu'l-'Akâid en-Nesefiyye**, Dâr-u İhyâi't-Türâs, Beyrut, 2014, thk. Ali Kemal, s. 30.

Devr-i saâdette, “Cerridü'l-Kur'ân” fehvasınca, Kur'ânî olmayan bir kelimenin mushafa yazılması kerih görülmüştü. Ancak zamanın ve şartların değişmesiyle bu kerâhet ortadan kalkmış, hatta Kur'ân-ı Kerîm'in ilk ve son sahifeleri, sûre başlıkları gibi kısımlarının yüksek manevî değerini ifâde etmek üzere süslenmesine özen gösterilmiştir.

Buradan hareketle, başlangıçta mushaflarda mevcut olmayan sûre isimlerinin mushaflara ne zaman yazıldığı, bu isimlerin ilk kez ne zaman kullanıldığı ve kimin tarafından sûrelere verildiği ve bu isimlerin Kur'an'ın bir parçası sayılıp sayılmadığı gibi hususlar literatürde tartışılmış olmakla birlikte bu konuda ikna edici bir sonuç ortaya konulmamıştır. Çünkü literatürde sûre isimlerinin asr-ı saadet dönemine dayandığı belirtilmekle birlikte, hatta bazı isimlerin Peygamber Efendimizin hadislerinde zikredildiği görülmekle birlikte nüzülü on yıl civarında bir zamana yayılan Bakara suresi gibi bir sureye “Bakara” isminin nasıl verildiği hususu yeterince tartışılmış değildir. Çünkü bu isim sûrenin içindeki “bakara” kıssasına dayanır ve sûre içinde bu kıssanın yer aldığı ayetlerden önce nazil olan âyetler de bulunmaktadır. Bu durumda Bakara sûresinin ilk nazil olan âyetlerinin bir ismi olup olmadığı üzerinde durulması gereken bir problemdir. Sonuç olarak ortaya çıkan temayüllere bakıldığında genellikle ulûmu'l-Kur'ân sâhâsında otorite Suyûtî (ö. 911/1505) ve Zerkeşî (ö. 794/1392) gibi İslâm âlimlerinin, konuya ilişkin fazlaca ayrıntıya girmedikleri, sûrelerin isimlendirilmesinin de Hz. Peygamber'e dayandığını söyledikleri görülükken, oryantalistlerin de sûre isimlerinin Kur'ân'dan bağımsız olduğunu ve Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıktığını belirttikleri görülmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmada sûre isimlendirmelerinin Hz. Peygamber'e dayanıp dayanmadığı hususu farklı mushaflarda kullanılan sûre isimleri mukayese edilmek, ayrıca sûre isimlerinin kullanıldığı rivayetler analiz edilmek suretiyle incelenecektir. Bu çalışma sonucunda sûre isimlendirmesinin Hz. Peygamber'e dayanıp dayanmadığı sorusunun cevap bulmuş olması beklenmektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmamız Kur'ân-ı Kerîm sûrelerinin tesmiye seyrini tahlil etmek, anlamlarını açıklamak ve bu husustaki görüşleri detaylı bir şekilde ele almaktır. Kur'ân-ı Kerîm asırlar boyunca, farklı açılardan tefsir edilmiş, özellikle bazı âyetler, Kur'ân-ı Kerîm'i anlamaya, tefekkür etmeye, her kelimesinden hatta her harfinden bir mesaj çıkarmaya sevk etmiştir. Öyleki Kur'ân-ı Kerîm, nüzül döneminden bu ana dek, canlılığı, kalpleri ve akılları tatmin ve teskin etme yetisi, duygu ve fitrata hitap etme özelliği devam etmektedir. Zamanın değişen şartlarına ve ihtiyaçlarına göre oluşan bu gereksinimler, Kur'ân'ın bu özelliği sayesinde vuzuha kavuşturulmakta, yeni nâzil oluyormuşçasına ibretler sunabilmekte, topyekûn beşeriyetin maddî ve manevî beklentilerine cevap verebilmektedir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm zamanlar ve mekânlar üstü evrensel bir kitaptır.

Ancak onun bu özelliğinin sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilmesi, onun nüzûl dönemine vakıf olmakla gerçekleştirilebilir. Bu nedenle Kur'an'a ait pekçok sayıda özelliğın kaynağının ortaya konulması gerekir. Bunlardan birisi de sûrelerin isimlendirilmesi konusudur. Bu konuyla ilgili çok sayıda soru bulunmaktadır ve bu sorular Kur'an'ın evrensel niteliklerini ortaya koyabilmek için cevap beklemektedir. İsim ile müsemma arasındaki alaka nedir? Sûrelerin isimlendirilmesi tevkîfi midir, yani Hz. Peygamber'e mi dayanır yoksa tevfiî midir, yani Hz. Peygamber dışındaki kişilerin icthâdı ile mi ortaya çıkmıştır? Bu ve benzeri suallerin cevap bulması Kur'an'ın evrensel yönlerini ortaya koyma bakımından bilinmesi gereken cevaplardır. Nitekim birçok tefsirciler, ilâhî kelâmın anlaşılması için, sûre ve âyetler arasındaki münâsebeti kurmak, isim-müsemma arasındaki hikmeti anlamak için gayret sarfetmişlerdir.

Bizlerde bu çalışmamızda sûrelerin tesmiyesinin kaynaklarını ve sûre-müsemma açısından irtibatlarını değerlendireceğiz. İsimlendirmenin kaynağı, Kur'an-ı Kerim'in evrenselliğı ve sûre-müsemma açısından anlaşılması için bizlere ipucu vermiş olacaktır. Zira isimler, başlıklar mesabesinde dir.

Çalışmanın Önemi

Hz. Allah Kelâm-ı Kadim'ine bizzat isimler vermiştir. Sıfatlarla tavsif etmiştir. Bu isimlerin her bireri, Kur'an-ı Kerim'in yüce makamına, yüksek derecesine birer işaret, birer alâmettir. Aynen bunun gibi, Kur'an-ı Kerim'in bölümlerini oluşturan sûre isimleri de müsemmaları hakkında ayrı bir manaya, muhtelif hikmet ve sebeplere bağlı olduğu açıktır. Hal böyle olunca, sûre isimlerini etraflıca ele almak, özellikle sûrelerin muhteviyatının farklı zamanlarda ve farklı mekânlarda nâzil olan âyetler arası insicâmın ve murâd-ı ilâhînin anlaşılmasına katkı sunacaktır.

Çalışmanın Kapsamı

Aslında sûrelerin isimleri ve anlamları, muhtelif eserlerde ele alınıp farklı yönlerden değerlendirilmiştir. Sınırlı sayıdaki deliller göz önünde bulundurulmak suretiyle isimlendirmenin dayanağına da işaret edilmiştir. Ancak bu konuda görülmesi ve yorumlanması gereken çok sayıda delil bulunmaktadır. Bunlar arasında rivayet kaynaklarında sûrelerin hangi isimler kullanılmak suretiyle anıldıkları, mushaflarda sûrelerin hangi isimlerle belirttikleri, aynı sûre ile ilgili hangi isimlerin kullanıldığı, mushaflar arasındaki benzerlik veya farklılıkların ne şekilde yorumlanabileceğı gibi hususlar bu çalışmanın kapsamını da belirlemektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın kapsamı, sûre isimlerinin kullanımında farklılıkların görülebildiğı ilk birkaç yüzyıl içerisindeki çalışmalarla sınırlıdır. Sahih rivayet eserleri, ilk dönem mushafları, ilk dönemde yazılan tefsir veya diğer ulûmu'l-Kur'an eserleri konuyla ilgili çok sayıda malumat barındırdığından çalışmanın kapsamı da bunlarla sınırlı olacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Esas itibarıyla çalışmamızın konusu “sûrelerin tesmiyesi” olması sebebiyle ana kaynaklarımız da doğal olarak Kur’ân-ı Kerîm, Tefsirler, Ulûmü’l-Kur’ân ve Hadis eserleri olmuştur. Çünkü müfessirlerin, her sûrenin kendi içerisinde konuya dair hadisler ışığında yaptıkları yorumlar, mevzûmuzun doğru anlaşılması için önem arz etmektedir. Dolayısıyla biz de çalışmamızı özellikle, Kur’ân-ı Kerîm, Hadis, Tefsir, Ulûmu’l-Kur’ân, Fezâilu’l Kur’ân ve konu ile yakından veya uzaktan alakalı olarak kaleme alınmış farklı eserlerden istifade ederek ortaya koymaya çalıştık.

İstifade edilen eserler kaynakça kısmında zikredilmiş olmakla beraber çokça istifade ettiğimiz kaynaklardan bazılarını şöylece sıralayabiliriz.

Lügat kaynakları sure isimlerini tespit için ilk müracaat edilen çalışmalardır. Bu eserler yaptıkları lugavî açıklamalar ile sure isimlerinin ne anlama geldiğini ve bunun anlam alanını belirlemede yardımcı olmuştur.

Ulûmu’l-Kur’ân eserleri hem surelerin isimlendirilmesiyle ilgili teorik tartışmalara yer vermekte, hem de tek tek surelerin isimlerinin neler olduğu ve bunların nereye dayandığı üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla bu tür eserler çalışmamızın temel kaynakları niteliğini taşımaktadırlar. Öte yandan bazı ulûmu’l-Kur’ân eserleri de tek tek sureler hakkında bilgi verirken sure isimlerini kullanmaktadır. Bu da o eserlerin yazıldıkları tarihlerde hâkim olan sûre isimlerini göstermesi bakımından önemli birer veri kaynağı olduklarını gösterir.

Hadis eserleri de hem sure isimlerini kullanmaları, hem de bu konudaki rivayetlere yer vermeleri bakımından temel kaynaklarımızı oluştururlar. Tefsir eserleri de surelere giriş mahiyetinde sure isimlerinin nerelere dayandığı ve surenin diğer isimleri hakkında yaptıkları açıklamalarla bu teze veri sağlamışlardır.

Tefsirler kaynaklarımız arasında, Taberî (ö. 310/923)’nin *Câmi’u’l-beyân*, Kurtûbî (ö. 671/1273)’nin *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân*, Âlûsî (ö. 1270/1854)’nin *Rûhu’l-meânî*, Muhammed Hamdi Yazır’ın *Hak Dîni Kur’ân Dili* ve Tâhir b. Âşûr (ö. 1394/1973)’un *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*’ini zikredebiliriz.

Bu çalışmada zikredilen âyetlerin buldukları sûre isimleri, elimizdeki mevcut ve yaygın kullanılan mushaflardaki tertib sırasına ve âyet numaralarına göre verilmiştir. Mushaflarda, mü’min-gâfir, tebbet-mesed gibi farklılık gösteren sûre isimleri hususunda, DİA’da tercih edilen isimlendirme usûlunu esas aldık. Hadislerden alıntı yapılırken de, senet kısmı hazfedilerek metin kısmıyla iktifa

edilmiştir. Kaynak gösterilen hadislerde, A. J. Wensinck tarafından hazırlanan *el-Mu‘cemü’l-müfehres li-elfâzi’l-hadîsi’n-nebevî*’nin teli usûlü takip edildi.

Literatür Değerlendirmesi

Konumuzla alakalı olarak gerek kitap çapında ve gerekse bilimsel araştırma düzeyinde olsun yapılan çalışmalar mevcuttur. Son zamanlarda az da olsa sûrelerin tesmiyesi alanında yapılan Türkçe çalışmalar olduğu gibi, özellikle islâm dünyasında hem kitap çapında ve hemde akademik tez seviyesinde kaleme alınan esereler vardır.

Bunlar başlıca şunlardır.

Muhammed Halil Çiçek tarafından kaleme alınan *Delâletü esmâi süveri’l-Kur’âni’l-Kerîm min manzûrin hadâriyyin* adlı Arapça eserde yazar sûre isimlerini münferiden ele almış, ancak eser isminden zannedildiği gibi sûre isimlendirmesi üzerinde durmamış, sûrelerin içerdikleri mesajları tahlil etmiştir.

Cuma Ali Abdülkâdir’in *Me‘âlimü süveri’l-Kur’âni’l-Kerîm ve ithâfâti dürerihî-nazratîn cedîdetün fi’t-tefsîri’l-mevdû‘î* isimle eseri de daha ziyade sûrelerin muhteva tahliline ağırlık vermiş, çalışma konumuzla ilgili hususlara temas etmemiştir.

Muhammed b. Sâlih el-Berrâk’ın *Cüz’ün fi esmâi süveri’l-Kur’âni’l-Kerîm* adlı çalışması sûre isimleriyle alakalı yeterince bilgi vermekle beraber bu isimlendirmelerin dayanağı üzerinde durmamıştır.

Kitap düzeyindeki bu eserler dışında konuya dâir tez seviyesindeki çalışmalardan şunları tespit ettik:

Seyf b. Râşid el-Cabirî’nin doktora tez çalışması olan *Esmâi’s-süveri’l-Kur’âniyye -delâlât ve işârât-* konumuzla yakından ilgili bir çalışma olmakla birlikte eserde bazı sûre isimlerine yer verilmediği görülmüştür. Ayrıca konu kaynak eserlerdeki tartışmalarla sınırlı tutulmuş, bizim kullanmayı düşündüğümüz deliller müzakere edilmemiştir.

Abdullah b. Sâlim b. Hamd el-Henâî’nin *Esmâü’s-süveri’l-Kur’âniyye -cem‘ ve dirâse ve tahlil-* adlı eseri de birden çok ismi olan sûreler ve taksimi üzerinde durmuştur.

Münîre Muhammed Nâsır ed-Devserî’nin yüksek lisans tez çalışması olan *Esmâü süveri’l-Kur’ân ve fezâilühâ-* adlı eserde de sûre tasnifi yapılmamıştır.

Literatür tahlili, konumuzla ilgili görülen bazı çalışmaların yapılmış olmakla birlikte meseleyi daha farklı bir zeminde ele aldıkları, sınırlı sayıda delile dayandıkları ve bizim üzerinde durduğumuz bazı konulara temas etmedikleri görülmüştür. Bu durum yaptığımız bu çalışmanın kullandığı deliller açısından orijinal nitelikte bir çalışma olduğunu göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TEMEL KAVRAMLAR

Kur'ân sûrelerinin isimlendirilmesi hususunun, kavramsal zemin olarak en başta sûre kavramı ile ve bu kavramın ilişkili olduğu Kur'ân, Mushaf, Kitap, Ayet ve Vahiy ile yakından alakalı olduğu muhakkaktır. Bu sebeple öncelikle çalışmamızda bu kavramların etimolojik tahlili üzerinde durulacak ve mezkûr kavramların konumuz ile ilişkisi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1.1. Kur'ân

Allah Te'âlâ'nın insanlığa son hitabı hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerim'dir. Bu ilahi hitabın muhtevasını oluşturan bölümlere ise "sûre" denilmiştir. Konumuzun esasını teşkil eden "surelerin isimlendirilmesi" hususunu sağlıklı bir biçimde ele alabilmek için, öncelikle sûreleri içerisinde barından "Kur'ân'ı" ve O'nun mushaflaşma sürecini, en azından kavramsal çerçevede ele almak gerektiği kanaatindeyiz. Bu sebeple çalışmamızda öncelikle "Kur'ân", "Kitâp" ve "Mushaf" kavramlarının etimolojik ve ıstılâhî anlamları değerlendirilip, mezkûr kavramların "sûre" ile ilişkisi tespit edilmeye çalışılacaktır.

Kur'ân-ı Kerim'in birçok ismi olup en meşhurları; "El-Kur'ân", "el-Kitap" ve "el-Furkan" isimleridir. Bu isimler içerisinde en çok kullanılanı "el-Kur'ân" ismidir. Bu isimlendirmenin, müteaddit ayetlerde bizzat Allah tarafından yapılmış olması ise öncelikli olarak altı çizilmesi gereken bir noktadır.³

Kur'ân kelimesinin masdarı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.⁴ Bu görüşleri, kökün hemzeli ve hemzesiz olduğunu iddia edenler olmak üzere, ana hatlarıyla iki başlık altında değerlendirmek mümkündür. Zira on kıraat imamına bakıldığında dadurum aynıdır. Kıraat imamlarından İbn Kesîr'in Kur'ân kelimesini hemzesiz, diğer imamların hemzeli olarak okuduğu görülmektedir.⁵

Yahya b. Ziyâd el-Ferrâ (ö. 207/822) ve Ebu'l Hasan el-Eşârî (ö. 324/935-36) Kur'ân kelimesinin, hemzesiz bir kökten müştak olduğunu ifade etmişlerdir. Ferrâ'ya göre Kur'ân kelimesi,

³ Örnek olarak bkz. Vâkıa, 56/77; Neml, 27/6.

⁴ Âdem Bombâ, *Esmâü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Cum'a Macid li's-Sekâfeti ve't-Turâs, Tayland, 2009, s.15.

⁵ Bedruddin Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşi, *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, Ta'lik: Mustafâ Abdülkâdir Atâ, Dârü'l-fikr, Beyrut, 1426/200, I, s. 278.

“yakın olmak” manasını içeren “karine” (قرينة) kelimesinin çoğulu olan “karâin” (قرائن) kelimesinden müştaktır. Ebu'l-Hasen el-Eş'arî'ye göre ise bir şeyi diğer bir şeye yaklaştırmak, katmak anlamındaki “karn” (قرن) kökünden türemiştir.⁶

İmam Şafîî(ö. 204/820) ise Kur'ân kelimesinin, mehmuz fiil olan ‘karae’ (قرأ)‘den türemediği gibi, başka herhangi bir kökten de müştak olmadığını ifade etmiştir. Ona göre Kur'ân kelimesi, hemzesiz ve harf-i tarif ile muarref olan lafz-ı mürtecedir.⁷ Bu bağlamda İmam Şafîî'ye göre Kur'ân ismi, Tevrat ve İncil gibi, bizzat Allah (cc) tarafından verilmiş, el-Kur'ân kalıbında, ilâhî kitapların sonuncusuna özgü, özel bir isimdir.⁸

Kur'ân kelimesinin hemzeli kökten türemiş olduğunu ifade edenler içerisinde ulemanın ekseriyetinin kabul ettiği görüş, Ebu'l Hasen Ali b. Hâzım el-Lihyânî (ö. 215/830) tarafından ileri sürülen görüştür.⁹ Ona göre Kur'ân kelimesi mehmuz (قرأ) kökünden (غفران) vezninde, kıraat (قراءة) masdarının muradifi olup, ism-i meful (المقروء) manasını taşımaktadır.¹⁰ Aynı şekilde İbn Cerîr et-Taberî (ö. 310/923), Râgıb el-İsfahânî (ö.502/1108), İbn Atıyye el-Endelüsî (ö. 541/1147), Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878-1942) ve Tâhir b. Âşûr (ö. 1284/1868)'unda içinde bulunduğu tefsir ulemâsı, el-Kur'ân kelimesinin, mehmûze'l ayn olan ‘karae’ (قرأ) fiilinden müştak isim olduğunu ifade etmişlerdir.¹¹ Taberî ve İsfahânî başta olmak üzere mezkûr âlimler, Kur'ân masdarını; “kıraat, tilâvet ve okumak” anlamında kullanmışlardır.¹² Diğer taraftan Frantz Buhl, birçokyantalistin Kur'ân kelimesinin Süryânîce'deki “yazı-metin okumak, kilisede yapılan ders” anlamlarındaki “karyânâ”kökünden türediğini kabul ettiğini ifade etmiştir.¹³

Kur'ân-ı Kerîm'in ıstılâhî tanımı ile ilgili birbirine yakın tarifler öne sürülmüştür. Bu tarifleri şöylece özetlemek mümkündür: “Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde Hz. Muhammed'e indirilmiş olan, lafzıyla âciz bırakan, tilâvetiyle ibadet olunan, tevâtür yoluyla naklolunan, sûre-i fâtihadan sûre-i nâsa kadar mushaflarda yazılmış bulunan Allah kelâmıdır.”¹⁴ Pek çok kaynakta geçen ve bu tanımda dahi Mushaf tertibinde ilk sırada bulunan Fatıha'nın ve son sırada bulunan Nâs sûrelerinin isminin zikrediliyor olması, surelerin isimlendirilmesi husususunun Kur'ân

⁶ Ebu'l-Fadl Celâluddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Suyûtî, **el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân**, thk. Merkezu ed-Dirâseti'l-Kur'âniyye, el-Memleketu'l-'Arabiyyetu's-Su'ûdiyye, Medine, 1426 h., II, s. 340.

⁷ es-Suyûtî, **el-İtkân**, II, s. 339.

⁸ Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali Beyhakî, **Menâkıbu's-Şâfi'i**, thk. Seyyid Ahmed Sakr, Dâru't-Turas, Kahire, 1970, II, s. 277.

⁹ Muhammed Abdulazîm ez-Zürkânî, **Menâhilu'l-'İrfân**, Daru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut, 1995, I, s. 16.

¹⁰ Ebu'l-Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, **Lisânu'l-'Arab**, Dâru'l-Maârif, Kahire ts., V/3563; Suyûtî, **el-İtkân**, II, s. 340. Ayrıca bkz. İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Usûlü**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 17. Baskı, Ankara, 2008, s. 32.

¹¹ Bkz. Abdulhamit Birişik, “Kur'ân”, **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2002, XXVI, s. 383.

¹² Bedruddîn Muhammed b. Abdullah Zerkeşi, **el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Ḳur'ân**, Dâru't-Turâs, Kahire, ts.,I/277-278; Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 159-164.

¹³ Birişik, “a.g.m.”, **DİA**, XXVI/383. Geniş bilgi için bkz. Cerrahoğlu, **Tefsir Usûlü**, Türkiye Diyanet Vakfı, 10. Baskı, Ankara, 1995, s. 32-33.

¹⁴ Birişik, “a.g.m.”, **DİA**, XXVI, s. 383.

tanımına dahi sirayet edecek boyutta önem arz eden bir husus olduğunu ortaya koymaktadır ki bu da çalışmamızın önemini yansıtan bir nokta olarak ileri sürülebilir.

1.2. Mushaf

Mushaf, iki kapak arasında cem' edilen Kur'ân-ı Kerîm âyât ve sûrelerinden oluşan kitaptır. Fakat literatürde mushaf, daha ziyade Hz. Osman zamanında yazılıp istinsâh edilen Kur'ân-ı Kerîm nüshaları için kullanılmıştır.

Sözlükte mushaf kelimesi “yazılı sayfaları iki kapak arasında bir araya getiren” anlamına gelir.¹⁵ Kur'ân'da suhuf ve sıhaf kelimeleri zikredilir.¹⁶ Bu ise, Mushaf kelimesinin kök olarak nüzül döneminde Arapça'da kullanıldığını göstermektedir. Hatta cahiliyye şâirlerinden Antere'nin şiirlerinde, çoğul olarak ‘sahâif’ şeklinde kullandığı bilinmektedir.¹⁷ Mushafı, yüzünden okumanın daha fazîletli olduğuyula ilgili olarak, Hz. Peygambere nisbet edilen rivayette de aynı kelime zikredilmektedir.¹⁸

Kur'ân-ı Kerîm cem' edildiğinde, Hz.Ebû Bekir'in talebiyle bir araya gelensahâbe, toplanan âyet ve sûrelere bir isim vermek için aralarında müzakere etmişler, bir isim arayışı içerisine girmişlerdir. Bir kısmı, ‘sifr’ adını, diğer bir kısmı ise ‘incil’ ismini teklif etmişlerdir. Teklifler neticesinde, mushaf ismi üzerinde mutâbık kalınmıştır. Böylelikle, Kur'ân-ı Kerîm'i ilk cem' eden Hz. Ebu Bekir olduğu gibi, ona Mushaf ismini veren ilk kimse de Hz. Ebu Bekir olmuştur.¹⁹ Dolayısıyla literatürde Mushaf, daha çok Hz. Ebû Bekir zamanında cemedilen, Hz. Osman döneminde çoğaltılan Kur'ân metinleri için kullanılmıştır.²⁰

Yukarıda da işaret edildiği üzere Hz. Osman döneminde sûrelerin, nüzül tertibinden farklı olarak tertib edilen, Sûre-i Fâtîha ile başlayıp, Sûre-i Nâs ile biten, bugün kullanılan tertibe, ‘mushaf tertibi’ denilmiştir. Bu tertibin ortaya çıkmasında, kesin olmamakla beraber surelerin sıralanması noktasında bir tasarrufta bulunulduğu söylenebilir. Bu tasarrufun surelerin isimlendirilmesinde de söz konusu olup-olmadığı noktası, surelerin isimlendirilmesinin tevkiî mi yoksa tevfiî mi olduğu sorusunu aydınlatacak önemli bir nokta olarak karşımızda durmaktadır. Bu noktaya ileride

¹⁵ İbn Manzûr, **Lisânu'l-'Arab**, IV, s. 2404.

¹⁶ Zuhuf, 43/71.

¹⁷ Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekr, **el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân**, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 2006, XIII, s. 422.

¹⁸ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, nşr. Harndi Abdülmecîd es-Selefi, Dâru ihyâi't-türâsi'l Arabî, Beyrut, t.s., I, s. 221; Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410/1990, II, s. 407. Ancak hadis uleması bu rivayeti cerh etmişlerdir. Bkz. Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebî, **Mizânü'l-İ'tidâl fi nakdi'r-Ricâl**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Marife, 2009, Beyrut, IV, s. 530.

¹⁹ Suyûtî, **el-İtkân fi 'Ulûmi'l-Kur'ân**, II, s. 344.

²⁰ Bkz. Buhârî, **Fezâ'ilü'l-Kur'ân**, 3; İbn Ebû Dâvûd, **Kitâbü'l-Mesâhîf**, nşr. A. Jeffery, el-Matbaatu'r-Rahmaniyye, Kahire 1355/1936, 19; Ebu 'Amr Osman b. Sa'îd ed-Dânî, **el-Mukni' fi Resmi Mesâhifi'l-Emsâr**, thk. M. Ahmed Dehmân, Mektebetu ed-Dirâsâtu'l-İslâmiyyetu, Dimaşk, 1940, s. 2-5.

değınileceği için Őimdilik mushaf kavramının anlam alanı hakkındaki yaklaŐımları ortaya koymakla yetineceğiz.

Kur'ân ismi daha özel bir isim iken, Mushaf ismi ise daha umûmidir. Semâvî kitapların tamamına Őamildir. Hz. Osman zamanında yazılıp merkezî vilâyetlere gönderilen Kur'ân nüshalarına 'mesâhif-i Osmâniyye/mesâhifü'l-emsâr', medine-i münevvere de bırakılan nüshaya 'imam mushaf' denilmiştir.²¹

1.3. Kitab

Arapça bir kelime olan kitâb sözlükte; "toplamak, bir araya getirmek, bağlamak, yazmak, kopya etmek" manalarına gelen masdardır.²² "İslâmî literatürde kitap Kur'ân-ı Kerîm, vahiy, mektup, belge, iki kapak arasında toplanmış bilgi, bir eserin ana konularından her biri" gibi çeşitli manalardakullanılmıştır. İslâm âleminde ilk kitap, Hz. Ebû Bekir zamanındacem' edilen ve Hz. Osman döneminde istinsâh edilen mushaftır."²³

Aslında "kitap" kavramı iki kapak arasında toplanmış Kur'ân-ı Kerîm'e Őamil olduğu gibi, yine Kur'ân-ı Kerîm'in bizzat kendisinden bahsettiği ama henüz vahye mevzu olmamış Allah'ın (cc) ilmini de kapsamaktadır. Bu malûmâtın Peygamberlere bildirimini ise vahiy ve tenzil/nüzûl ilişkisi olarak isimlendirilmektedir. Bu anlamda kitap, mecâzi olarak Allah'ın (cc) ilmî otoritesini temsil etmektedir.²⁴Hiç Şüphesiz bizim burada Kitaptan kastımızŐer'i hükmü, istinbât ve ispat hususunda delil olarak kullanılan Şer'î delillerin ilki olan Kur'ân-ı Kerîmdir.

Kur'ân'da "kitap" lafzı ikiyüz otuz defa geçmektedir.²⁵ Bunlar açık bir Şekilde Kur'ân'a delalet etmektedir.²⁶ Buradan hareketle Kur'ân'ın kendisini "kitap" olarak nitelediği/isimlendirdiği söylenebilir. Kelimenin yukarıda verilen anlamından da anlaşılacağı üzere kitap, yazıya geçirilmiş ve iki kapak arasında derlenmiş bir metni ifade etmektedir. Bu durum ilahi takdirin, vahyinbaşlangıcından itibaren Kur'ân'ın yazıya geçirilmesi yönünde olduğunu ihsâs ettirmektedir. Yazılı bir metnin bir kitap haline gelirken, istifade edilebilir bir kullanıma ve bütünlüğe sahip olması, yani belli bir intizâma sahip olması gerektirdiği ise îzahtan vârestedir. Yani Kur'ân'ın kitaplaşması O'nun belli bir iç dizayna sahip olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Hal böyle olunca Kur'ân'ın "sûre" denilen bölümlere ayrılmış olması ve bu bölümlere/sûrelere belli isimlerin verilmiş olması bu gerekliliğin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak Kur'ân'ın kitaplaşma sürecinde geçirmiş

²¹ Abdullah İbn Ebû Dâvûd, **Kitâbu'l-Mesâhif**, çev. Abdulkadir KarakuŐ, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2018, s. 60.

²² İbn Manzûr, **Lisânu'l-'Arab**, V, s. 3816.

²³ Nebi Bozkurt, "Kitap", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2002, XXVI, s. 120.

²⁴ Hac 22/70.

²⁵ Bkz. Abdalbâkî, Muhammed Fuâd, **el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Dârul-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire, 1364h., s. 592.

²⁶ Örnek olarak bkz. Bakara, 2/1-2.

olduğu aşamalara ilahi iradenin dışında, ictihâdın dâhil olup olmayacağı hususu daha özel bir tartışma konusu olarak karşımızda durmaktadır. Bu noktada Kur’ân’daki “kitap” vurgusunun, Cenâb-ı Hak’tan başka hiçbir canlının bu vahiy sürecine müdahale etmediğini de îma ettiğini hatırlamakta fayda vardır. Kitabın bu özelliği onu diğer yazım ve haber vermelerden ayırmaktadır. Bu bağlamda şu âyet; “*Elleriyle kitap yazanlara yazıklar olsun*”²⁷bu yetkinliğin sadece Cenâb-ı Hakk’a ait özellik olduğunu göstermektedir.²⁸ Mezkûr ayette de “kitap” kelimesinin kullanılması dikkat çekicidir. Bu kullanım sadece vahyin dayandığı kaynağa mı işaret etmektedir; yoksa onun cismen kitaplaşırken, bölümlere/sûrelere ayrılırken ve bu bölümlere isimler verilirken de ilahi tasarruftan ârî olmadığını mı ifade etmektedir? Bu sorunun cevabı verilebildiğinde, sûrelerin isimlendirilmesi ile ilgili sağlıklı bir neticeye ulaşmak mümkün olacaktır. Dolayısıyla sûrelerin isimlendirilmesi hususu irdelenirken, Kur’ân’ın nihâî olarak bir kitap olacağı ilâhi muradının göz ardı edilmemesi ve mevzunun bu çerçevede ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

1.4. Vahiy

Masdar manası itibarıyla“gizlilik içinde bir haberi iletme, süratli bir şekilde söylemek, ilhâm etmek, işaret etmek” manalarınagelen vahiy kelimesi terimolarak; “Allah’ın bir emri veya bir hükmü ya da bir malûmâtı, gizlice ve süratlice peygamberine bildirmesi”²⁹ anlamına gelmektedir.

İslamiyetten önce Arap şiirinde mübhemlik ve net olmama manasında kullanılan “vahy” kelimesi, Kur’ân-ı Kerîm’de bilakis mübîn/apaçıklık olma durumunu ifade etmektedir: “*Onu Rûhu’l-Emîn, inzâr edicilerden olası diye, senin kalbine manâsı açık Arapça bir dil ile indirmiştir.*”³⁰

Vahiy kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de yetmiş küsur yerde fiil olarak,³¹ altı yerde isim olarak zikredilmiştir³² ki isim olarak kullanımlarda vahiy kelimesi, Peygamberlere isnâd edilmediğinde sözlük anlamını yansıtacak biçimde,³³ Peygamberlere izâfe edildiğinde ise terim anlamını yansıtacak şekilde kullanılmış olmaktadır.³⁴ Vahyin “rûh”³⁵ olarak tesmiye edilmesi ise mecâzî anlamda olup, vahiy sebebiyle insanlığın cehâlet çukurundan ilim zirvesine çıkmaları, imansızlıktan kurtulup hidâyet bulmaları sebebiyledir.³⁶

²⁷ Bakara 2/79

²⁸ Şaban Ali Düzgün, “Kur’an’ın Oluşumu (Vahiy Süreci)”, **Kelam Araştırmaları Dergisi**, V/2, 2007, s. 1.

²⁹ Yusuf Şevki Yavuz, “Vahiy”, **DIÂ**, TDV Yay., İstanbul, 2012, XXXXII, s. 440.

³⁰ Şu’arâ 26/195.

³¹ Örnek olarak bkz. Nisâ, 4/163.

³² Örnek olarak bkz. Necm, 53/4.

³³ En’âm, 6/112, 121; Zilzâl, 99/4-5 v.d.

³⁴ Nisâ, 4/163; A’raf, 7/117, 160; Tâhâ, 20/77; Şu’arâ, 26/52, 63.

³⁵ Şûrâ 42/52

³⁶ Fahrüddin er-Râzî, **Mefâtihu’l-Ğayb**, Dâru’l Fikr, Beyrut, 1981, XXVII, s. 190.

Vahiy kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm'de dînî ve şer'î olmayan bir muhteviyâtla da kullanılmaktadır. Zekeriyya (as)'ın arkadaşlarına olan vahiy,³⁷ şeytanlar arasında cereyan eden vahiy,³⁸ Allah'ın arıya,³⁹ göklere,⁴⁰ Musa'nın annesine⁴¹ vahiyetmesi bu türdendir. Ancak yukarıda bahsi geçen terim anlamıyla, yani “peygamberlere melek vasıtasıyla ulaştırılan ilahi mesaj” anlamında vahyin, beşer sathına varıncaya kadar şöyle bir silsileyi takip ettiği tespit edilebilir:

Vahiy önce Allah Teâlâ'nın bilgisinde bulunmaktadır (kitab). Bu bilgi bir melek tarafından Hz. Peygambere aktarılmaktadır (vahiy ve tenzil). Bu vahiy, Hz. Peygamber'in kalbinde hem anlam (Kur'ân) hem de lafız olarak toplanmaktadır (cem). Allah Rasûlünün kalbinde toplanan bu anlam ve lafız Hz. Peygamber tarafından insanlara aktarılmakta ve daha sonra da toplanmaktadır (mushaf).⁴²

Buraya kadarki başlıklar altında vahyin serencamını ifade eden mezkûr kavramları; yani Kitab, Kur'ân ve Mushaf kavramlarını kısaca değerlendirip konumuz ile münasebetini ortaya koymaya çalıştık. Bundan sonraki başlıklarda da vahyin nüzulündeki metodun hikmetleri üzerinde kısaca durup, konumuz ile ilişkisini tespit etmeye çalışacağız. Bunun yanı sıra konumuzun esasını oluşturan “sûre” kavramından ve sûreleri oluşturan birimleri ifade eden “âyet” kavramından bahsederek, çalışmamıza temel teşkil edecek olan kavramsal çerçeveyi tamamlamış olacağız.

1.5. Âyet Terimi

Âyet kelimesinin aslının ne olduğu hususunda farklı yaklaşımlar söz konusudur. İmam Suyûtî, âyet kelimesinin kökünün “evevviyyün/ أوي ”, Ferrâ ise, “âyiyetün/ آية ” olduğunu söylemiştir. Bunun dışında kelimenin kökünün, “eveyetün/ أوية ” olduğu ifade edenler de vardır. Kelimenin çoğulu ise; “ây/ آي ” veya “âyây/ آياي ” ya da “âyât/ آيات ” şekillerinde gelmektedir.⁴³

Âyet kelimesi, Arthur Jeffrey'in dediği gibi, ne Süryanice ne de Aramice olup, Arapça bir kelimedir. Hatta İslâmiyetten önce Araplar şiirlerinde bu kelimeyi kullanıyorlardı. “Su ve Ateş onun âyetindedir. Cahil olmayanlar için, bunlarda bir ibret vardır.”⁴⁴

Âyet kelimesi, lugatta birçok manaya gelir. Bunların umumunu; “Açık alâmet, nişâne, delil” manası üzerinde toparlamak mümkündür.⁴⁵ Kur'ân'da da âyet kelimesinin, husûsî anlamlarının yanı

³⁷ Meryem 19/11

³⁸ En'âm 6/112, 121.

³⁹ Nahl 16/68

⁴⁰ Fussilet 41/12

⁴¹ Tâ-Hâ 20/38

⁴² Düzgün, “Kur'ân'ın Oluşumu (Vahiy Süreci)”, **Kelam Araştırmaları Dergisi**, V/2, 2007, 1.

⁴³ Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd Cevherî, **es-Sihâh: Tâcü'l-luga ve Sihâhu'l-'Arabiyye**, thk. Ahmed Abdülgafur Attâr, Dâru'l-ilm li'l-Melâyin, 4. Baskı, Beyrut, 1990, VI, s. 2276.

⁴⁴ Lebid b. Rebî'a, **Şerh-u Dîvân-i Lebîd**, thk. İhsan Abbas, Kuveyt, 1962, s. 272.

⁴⁵ Geniş bilgi için bkz. Ebu'l- Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem, İbn Manzûr, **Lisânu'l-Arab**, Daru Sadır, Beyrut, 1968, XIV, 62; Muhammed b. Yakup el-Firûzâbâdî, **el-Kamusu'l-Muhît**, nşr. Mustafa Babi'l Halebi ve evlâtları, Mısır, ts, IV, s. 353; Muhîbüddîn Ebu'l-Feyz, **es-Seyyid Muhammed Murtaza, ez-Zebidî, Tâcu'l-Arûs Min Cevahiri'l-Kamus**, Dâru Sadır, Beyrut, 1966. X, s. 27.

sıra, lügatteki mezkûr temel anlamı muvacehesinde kullanıldığını görmek mümkündür. Örneğin; “Zekeriyya: ‘Rabbim! Öyleyse bana (çocuğumun olacağına) bir işaret ver’ dedi. Allah da ‘Senin işaretin, sapaşğılam olduğın hâlde insanlarla (üç gün) üç gece konuşmamandır’”⁴⁶ mealindeki ve “Bunda şüphesiz bir ibret vardır. Ama pek çokları iman etmiş değillerdi”⁴⁷ mealindeki âyetlerde bu anlamıyla kullanılmaktadır.

Âyet kelimesi, Kur’ân-ı Kerîmde, müfret, tesniye ve cem’ olmak üzere, üçyüz seksen iki yerde geçmektedir.⁴⁸ Yukarıda işaret edildiği üzere âyet kelimesi, Kur’ân-ı Kerîm’de, sözlük manalarının yanında, husûsî delaletler de kazanmıştır. Bu delaletleri şöylece özetlemek mümkündür:

-Mu’cize: Mâide suresinin yüz on dördüncü âyeti bu hususu dile getirmektedir. Meryemoğlu İsa da: "Allah'ım, Rabbımız, bizim üzerimize gökten bir sofrayı indir ki, bizim için, önce ve sonra gelenlerimiz için bir bayram ve senden bir mucize olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısı!" dedi.⁴⁹

-Kıyâmet alâmetleri: “İlle de kendilerine meleklerin gelmesini veya rabbinin gelmesini ya da rabbinden bazı işaretlerin gelmesini mi bekliyorlar? Daha önce inanmamış yahut inancı sayesinde bir iyilik yapmamış kimseye, rabbinden bazı işaretler geldiği gün iman etmesi fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz”⁵⁰

-Acâib işler: “Meryemoğlunu ve annesini de (kudretimize) bir alâmet kıldık; onları, yerleşmeye elverişli, sulu bir tepeye yerleştirdik”⁵¹

-Delil ve Hucdet: “Sizi bir topraktan yaratmış olması Onun âyetlerindedir (delillerindedir). Sonra siz (her tarafa) yayılır bir beşer oldunuz”.⁵²

-İbret,⁵³ Alâmet,⁵⁴ Kur’ân: “Allahın âyetleri karşısında okunurken işitir de sonra kibrinden hiç işitmemiş gibi ısrar eyler, işte onu elîm bir azâb ile müjdele!”⁵⁵ Mezkûr âyetlere bakıldığında âyet

⁴⁶ Meryem, 19/10.

⁴⁷ Şuara, 26/67.

⁴⁸ Muhammed Fuâd Abdülbaki, **el-Mu’cemu'l-Müfehres li- Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, III. bsk. Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1992, s. 132.

⁴⁹ Mâide 5/114 Benzer âyetler için bkz. Bakara, 2/61, 73, 145, 211; Âl-i ‘İmrân, 3/49, 50; Nisâ, 4/155; En’âm, 6/4, 25, 27, 35, 37, 109, 124, 158; A’râf, 7/73, 103, 106, 132, 133, 136, 146, 203; Yûnus, 10/20, 75, 97; Hûd 11/64; Ra’d, 13/7, 27, 38; İbrâhîm, 14/5; Hicr, 15/81; Kehf, 18/106; Tâ-hâ, 20/22- 23, 42, 47, 56, 133; Enbiyâ, 21/5; Mu’minûn, 23/45, 58; Şu’arâ’, 26/4, 15, 154, 197; İsrâ, 17/59, 101; Neml, 27/12-13; Kasa, 28/35-36; ‘Ankebût, 29/50; Rûm, 30/58; Secde, 32/15; Yâsîn, 36/46; Mu’min, 40/23; Zuhruf, 43/46-48; Ahkâf, 46/7; Fetih, 48/20; Kamer, 54/42; Nâzi’ât, 79/20.

⁵⁰ En’âm 6/158.

⁵¹ Müminun 23/50, Ebu Ca’fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, **Câmiu'l-Beyân ‘an Te’vîl-i Âyi'l-Kur’ân**, thk. Abdullah Abdulmuhsin et-Türkî, Dâru'l-Hicr, Kahire, 2001, XVII, s. 52.

⁵² Rûm, 30/ 20.

⁵³ Âli İmrân, 3/13.

⁵⁴ Bakara, 2/24.

⁵⁵ Casiye 45/8.

kelimesinin Kur'ân'da farklımanaları ifade etmek üzere ikâme edilmiş olan şümullu bir kavram olduğu anlaşılmaktadır.

Tefsir literatüründeise “âyet” kelimesi şu şekilde tarif edilmiştir;“Kur'ân-ı Kerîm'in harflerinden bir fasıla ile tefrik edilmiş olan kısımlardan her birine verilen isimdir.”⁵⁶ Benzer bir ıstılâhî tanım da şu şekilde gelmektedir; “Kur'ân-ı Kerîmde, matlaı/başlangıcı ve maktayı/sonu olan, sûre içindeki bir veya birkaç cümleden mürekkebe, kelâmı ilâhîdir.”⁵⁷

Bu tariften anlaşılacağı üzere “âyet” kavramı, lügatteki anlamından ayrı bir anlam muvacehesiyle tefsir literatüründeıstılahlaşmış gibidir. Mezkûr ıstılâhî tanımda “âyet” kelimesinin, “Kur'ân ifadelerinin oluşturduğu cümleler” anlamının öne çıktığı tespit edilebilir. Ancak Kur'ân âyetlerinin her biri, hem Allah Te'âlâ'nın varlığının ve birliğinin açık delilleri ve alametleri, hem de başta Hz. Peygamber olmak üzere sâir peygamberlerin Allah'ın hak nebîleri olduklarını haber veren deliller olduğu düşünülduğünde, mezkûr ıstılâhî anlamın da aslında kavramın lügat anlamına râcî olduğüsöylenebilir.⁵⁸ Aslında yukarıda bahsi geçen her bir anlam muvacehesi için durum aynıdır. Zira Kur'ân-ı Kerîm âyetleri hem mûcize, hem Peygamber'in risâletine bir delil, hem akletmek dolayısıyla ibret almak isteyenler için bir ibret, hem hayranlık uyandıran nâdide bir şey, hem de hidâyet ve rehberlik delilleridir.⁵⁹ Yine Kur'ân-ı Kerîm âyetleri nazım ve içerdiği gizli anlamlar bakımından olağanüstü bir özelliğe sahiptirler.⁶⁰ Kur'ân-ı Kerîm âyetleri, Allah'ın (c.c.) insanlığa gönderdiği apaçık belgeler ve burhânlardır. Bu belge ve burhânlar, bir cihetten Allah'ın (c.c.) varlığının ve birliğinin isbatlarıdır, diğer bir cihetten de insanları doğru yola sevk edecek nişânelerdir.

Netice olarak; âyet kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de, muhtelif manalarda kullanılan anahtar kelimelerden birisidir. Nasıl ki kâinat, Allah'ın (cc) varlığı ve birliği hususunda bir delil ve burhân ise, mu'cizât-ı Nebeviyyede, Peygamberlik hakkında hüccet ve âyettirler. Âyet kelimesi, İslâm'dan önce dar anlamlı bir kelime iken, İslâmiyetle beraber, Kur'ân-ı Kerîm bu kelimeye çok zengin anlamlar yüklemiştir. Âyet'in en fazla bilinen, kullanımını en yaygın olan anlamı, bu tanımlarda ifade edilen anlamıdır. Bugün "âyet" zikredilince daha ziyâde "Kur'ân'ın âyetleri" akla gelmektedir.⁶¹ Bu noktada konumuzla da ilgisi itibariyle Kur'ân surelerinin oluşturan her bir cümlenin adı olarak, Kur'ân âyetlerine değinmek yerinde olacaktır.

⁵⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, 3. Baskı, Eser Neş., İstanbul, 1979, I, s. 24.

⁵⁷ Cerrahoğlu, **Tefsir Usûlü**, s. 55.

⁵⁸ Geniş bilgi için bkz. Bilal Atik, **Kur'ân'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018, s. 17.

⁵⁹ Zürkâni, **Menâhilü'l-İrfân**, I, s. 332.

⁶⁰ Mustafa Özel, **Kur'an ve Tefsir Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 2006, s. 27.

⁶¹ Zürkâni, **Menâhilü'l-İrfân**, I, s. 335-336.

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin tertibi, tevkîfi iken, sayısı ise ictihâdîdir.⁶² Âyetlerin son kelimesine fâsıla, fâsılanın son harfine ise, harfû'l fâsıla denir.⁶³ Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin, altıbin olduğunda âlimlerin ittifakı olsa da, küsûrunda ihtilâf etmişlerdir.⁶⁴ Kur'ân-ı Kerîm'i oluşturan âyetlerin tayin ve tespiti tamamen vahye müsteniddir. Kur'ân-ı Kerîm'deki bir ifâde şeklinin âyet sayılmasında veya sayılmamasında kıyas ve rey geçerli değildir.⁶⁵ Yani âyetlerin tayin ve tespiti kıyâsî değil tevkîfidir.⁶⁶ Bir kelâmın âyet sayılması, ancak nakil ve dinleme ilkeleriyle tespit edilebilir. Sahâbe Kur'ân-ı Kerîm'i bizzat Hz. Peygamber'den dinlemişler, o okurken, nerede duruyor, nerede bir kelimeyi diğer bir kelimeye vaslediyorsa aynı şekilde muhafaza etmişler ve kendilerinden sonrakilere deo şekilde aktarmışlardır. Hz. Peygamber'in sürekli vakfettiği yerleri âyet kabul etmişler, sürekli başka bir kelimeye vaslettiği yerleri ise âyet saymamışlar, kimi zaman durduğu, kimi zaman geçtiği yerlerin ise âyet olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Âyetlerin tespit ve tayini tamamıyla vahye müstenid olduğundan Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlere ayrılması kesin bir kurala bağlı değildir. Bu konuda kıyas ve rey geçerli değildir.⁶⁷ Bunun için "elif lâm mîm sâd" bir âyet sayıldığı halde ona benzeyen "elif lâm râ" bir âyet kabul edilmemiştir. "Yâ sîn" bir âyet kabul edildiği halde ona benzeyen "tâ sîn" bir âyet sayılmamıştır. "Hâ mîm ayn sîn kâf" iki âyet sayıldığı halde ona benzeyen "kâf hâ yâ ayn sâd" bir âyet olup kendisinden sonra gelen âyetin bir bölümüdür.⁶⁸ Bu açıdan yaklaşıldığında birçok hükümleri, emir ve nehileri veya cümleleri ihtivâ eden uzun âyetler olduğu gibi, yalnız kendi başlarına bir hüküm içermeyen harf ve kelimelerden oluşan âyetler de vardır. Mesela, birçok hükümü ihtiva eden ve birçok cümleden müteşekkil Bakara sûresi 282. âyet bir sayfa olduğu halde, Rahman sûresi 64. âyet olan "müdhâmmetân" bir kelimededen ibarettir. Yine kendi başlarına bir hüküm ifade etmeyen "elif lâm mîm", "elif lâm sâd" harfleriyle tek bir kelime olan "er-rahmân" kelimesi birer âyettirler.⁶⁹

Daha önce de beyan edildiği üzere âyetlerin ekseriyeti bir veya birden çok cümleden oluşan kelimelerdir. Bununla beraber içlerinde, bir cümle dahi olmayan, özel birer sıfat gibi olanlar da vardır. Örneğin Fatiha'daki "er-rahmanir-rahîm" âyettir ama cümle değildir. İki özel sıfattır.⁷⁰

1.6. Nüzûl-Tenzîl/İnzâl

Dinin hükümlerini ortaya koyan Kur'ân-ı Kerîm, münzel olması hasebiyle bunu ifade etmek ve vahyin şeklini belirlemek için, Nüzûl, İnzal ve Tenzil kavramlarını bilmek, aralarındaki farkı ve müşterek yönlerini bilmek önem arz etmektedir.

⁶² Zürcânî, *Menâhilü'l-irfân*, I, s. 336.

⁶³ Demirci, *Tefsir Usûlü*, s. 79.

⁶⁴ Yavuz, *DİA*, "Âyet", İstanbul, 1991, IV, s. 243.

⁶⁵ Bedreddin Zerkeşi, *el-Burhân fi 'Ulûmi'l-Kur'an* (Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim), Beyrut 1972, I,267; Zürcânî, *Menâhilü'l-irfân*, I, s. 333.

⁶⁶ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 55;

Zürcânî, *Menâhilü'l-irfân*, I, s. 333.

⁶⁷ Zerkeşi, *el-Burhân*, I, 267; Zürcânî, *Menâhilü'l-İrfân*, I, s. 333.

⁶⁹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 24 (Mukaddime); Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 55.

⁷⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, s. 24. (Mukaddime)

Bu kelimeler n-z-l kökünden müştak olup sözlükte; “yukarıdan aşağıya inmek” manasındadır. Nitekim Araplar yüksek mahalden veya mekândan aşağı inmek için bu kelimeyi kullanırlar.⁷¹

Nüzûl açısından inzal ve tenzil vezinlerini değerlendirdiğimizde genel kabûle göre, “İnzal” cümleten/bir defada indirmeyi, “Tenzil” ise müneccemen/peyderpey indirmeyi ifade eder. Bundan dolayı toptan indirilen Tevrat ve İncil için inzal, müteferrikan indirilen Kur’ân-ı Kerîm için tenzil kavramları kullanılmıştır.⁷² Demirin indirilmesi (Hadîd 57/25) ve sekiz cins hayvanın indirilmesi (Zümer 39/6) gibi Kur’ân-ı Kerîm’de kullanıldığı formlara bakılırsa bu fiilin “yaratma” manasını da içini alan geniş bir anlam yelpazesine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İslâm ulemasının çoğunluğuna göre Kur’ân-ı Kerîm’in nüzûlü iki merhalede gerçekleşmiştir. Biri cümleten anlamında “inzâl” safhası, diğeri müneccemen anlamında “tenzîl” safhasıdır.⁷³

Kur’ân-ı Kerîm’de Nüzûl ile alakalı olarak, inzâl, tenzîl ve münzel kelimelerinin yanında, necm, tencim ve müneccem kelimeleri de kullanılmıştır.⁷⁴

Kur’ân-ı Kerîm’in tenzîli/indirilişi sözeldir. Bunu beyan etmek üzere Kur’ân-ı Hakîm, kendisi hakkında Kur’ân (okuma) tabirini ve kavîl (söz) isimlerini kullanmaktadır. İnsanlığın kendileri için mektup formunda bir kitap indirilmesi yönündeki istekleri de reddedilmektedir: “*Eğer sana kâğıda yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, inkâr edenler yine Buapaçık büyüden başka bir şey değildir*” derlerdi.⁷⁵

Netice olarak bu bapta şunları söyleyebiliriz. İf’al babından gelen inzal kelimesi toptan indirmeyi ifade eder. Tef’il babından gelen tenzil kelimesi, teksir ve tertibi ifade eder. Teksir ve tertib ise peyderpey indirilmeyi gerekli kılar.

Ama bununla beraber bu iki kelimenin birbirleri yerinde kullanıldıkları da vakidir. “Ve onlar ki hem sana indirilene iman ederler, hem senden önce indirilene. Âhirete de bunlar kesinlikle iman ederler.”⁷⁶ Bu âyette hem Kur’ân-ı Kerîm için hem de Tevrat ve İncil için İnzâl kelimesi kullanılmıştır ki; bu kavram burada inzâl ve tenzîl manalarında istimal edilmiştir.

⁷¹ Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitabu’l-Ayn*, thk. Mehdi el-Mahzumî-İbrahim es-Samerraî, Daru ve Mektebtü’l-Hilal, Beyrut, ts.,VII, s. 367.

⁷² Suyûtî, *el-İtkân fî ‘Ulûmi’l-Kur’ân*, s. 281.

⁷³ Suyûtî, *el-İtkân fî ‘Ulûmi’l-Kur’ân*, s. 268.

⁷⁴ Zebîdî, *Tâcü’l-‘Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, tahk.: Ali eş-Şîrî, Beyrut, 1994, XV, s. 729.

⁷⁵ En’âm 6/7

⁷⁶ Bakara/4

İnzal ve Tenzil kavramları aynı manada da kullanılmışlardır. “Bu kitabın indirilişi, Azîz ve Hakîm olan Allah tarafındandır. Emin ol, biz sana kitabı hakkıyla indirdik. Onun için dini yalnız kendisine halis kılarak Allah'a ibadet ve kulluk et.”⁷⁷

Kur'an-ı Kerim münecemen nazil olmuştur. Müneccem kelimesi, tef'îl babından ismi meful olup; bir şeyin adım adım, parça parça, kısım kısım ortaya çıkışı, aşamalardan oluşması anlamına gelmektedir.⁷⁸ Münecemen kavramı bir oluş halini nitelemekle ortak bir köke bağlı durumdadır. Dolayısıyla münecemen kavramıyla sürecin içerisinde yer alan basamaklılığa, aşamalı oluşa vurgu yapılmaktadır. Varlık içinde varlığa doğuş sürecini açıklayan münecemen kavramı ile Kur'ân'ın oluşum süreci ifade edilirken, yani Kur'ân-ı Kerim'i niteleyen bir terim olarak kullanıldığında; Kur'ân'ın peygamber, toplum ve tarih nezdinde aşama aşama bina edilmesini (surelerin oluşumu) ifade etmiş olur.

Semâvî kitapların tamamı def'aten/bir defada, toplu olarak indirildiği halde, şu an elimizde bulunan Kur'ân-ı Kerim ise, münecemen/peyderpey, zamanın akışına ve zeminin oluşumuna göre, sûre sûre, âyet âyet, takriben yirmi üç senede nâzil olmuştur. Yine bazı sûreler cümleten münzel iken, Alak sûresi gibi bazı sûre ve âyetler, farklı zamanlarda farklı mekânlarda münecemen nâzil olmuştur.⁷⁹ Kur'ân-ı Kerim'in uzun bir zaman diliminde indirilmiş olmasının sebebini anlayabilmek için, indiği dönemin sosyo-kültürel yapısını, toplumun benimsemiş olduğu örf ve adetleri bilmek gerekir. Âyetlerin indiği dönemde Arapların ahlâkî değerlerine, tarihi mitolojilerine vakıf olmak lazımdır ki; Kur'ân-ı Kerim niçin toptan değil de müneccem olarak nazil olduğu anlaşılmış olsun.⁸⁰

Münecemen nüzulün konumuza bakan kritik bir yönü bulunmaktadır. Hz. Peygamber bir âyet veya birden fazla âyet nâzil olduğunda sûrenin ismini kullanarak “Bu âyet/âyetleri, şunun içinde geçtiği falan sûreye koyun!” diye emir buyururlardı.⁸¹ Münecemen nüzulün bir yansıması olarak karşımıza çıkan bu rivayet, en azından bazı sure isimlerinin Hz. Peygamber tarafından doğrudan zikredildiğini, dahası âyetlerin yerinin tayin hususu Hz. Cebrail'in yönlendirmesi doğrultusunda gerçekleştiği düşünülürse, söz konusu sure isimlerinin bizzat Hz. Cebrâil tarafından kullanıldığı ileri sürülebilir. Bu da sure isimlendirmelerinin tevkîfi olduğuna delalet eder. Bu hususa ilerleyen başlıklar altında etraflıca değinileceğinden, burada meseleye bu kadarıyla işaret etmekle iktifa edeceğiz.

⁷⁷ Zümer 39/1-2

⁷⁸ Muhammed Murtazâ Zebîdî, **Tâcu'l-Arûs fi Cevâhiri'l-Kâmûs**, Dâru'l-Fikr, Beyrut.

⁷⁹ Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 100, Hikmet, İstanbul, 1987.

⁸⁰ Muhammed Ali Aynî, **Kur'an Nedir**, Hikmet Yurdu, 2008, 1, s. 161.

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, I, s. 215.

1.7. Sûre

Bir kelimenin manasının tam olarak anlaşılması için, o kelimenin öncelikle dilbilgisi açısından irdelenmesine bağlıdır. Bu analiz çalışması, o kelimenin terimsel olarak da anlaşılmasına vesile olacaktır. Biz de buradan hareketle sûre kavramını önce semantik yapısını ele alıp inceleyeceğiz.⁸²

Sûre kelimesi kalıp olarak müfret bir kelime olup cem'îsi, sûr (سُور), süver (سُور) ve sûrât (سُورَات) diye üç şekilde gelir. Kur'ân-ı Kerîm sûreleri kast edildiğinde, 'süver' sigası tercih edilir.⁸³

Sûre kelimesinin iştikâkında iki ana görüş vardır. Birinci görüşe göre sûre kelimesi, aksâm-ı seb'a'dan mehmûze'l ayn/ayne'l fiili hemzeli olan, sü'ra "سورة" kökünden türemiştir.⁸⁴ İkinci görüşe göre ki, -dâililerin/sarf âlimlerinin kâhir ekseriyeti bu görüştedir-Sûre kelimesi, aksâm-ı seb'a'dan ecvefî vâvî olan sûra "سورة" masdarından müştaktır.⁸⁵ Bu kullanış, Kureyş lehçesi de dâhil, birçok kabile lehçesine ve Kur'ân'daki istimale muvafık düşmektedir.⁸⁶

Sûre kelimesini, aksâm-ı seb'a'dan mehmûze'l ayn/ayne'l fiili hemzeli, sü'r "سور" veya sü'ra "سورة" dan müştak olduğunu varsayarsak, sözlükte; bir şeyden artan, bir şeyin fazlası gibi manalara gelir.⁸⁷ Bu anlamca sûre kelimesi, cüzlerden ve bölümlerden mürekkebe olan Kur'ân-ı Kerîm'in bir cüzü, bir kısmı anlamında kullanılmış olur.⁸⁸ Yine sûre kelimesi soylu deve anlamına geldiği gibi, hilkat/yaradılış cihetinden kusursuz deve manasında da kullanılmıştır.⁸⁹ Dolayısıyla tam ve kusursuz olan sûrelerde aynı isim ile tesmiye edilmişlerdir.⁹⁰

Sûre kelimesi aslında sü'ratün / سورة idi. Hafiflik adına, hemze sakin olup makabli mazmûm/ötreli olduğu için hemze, makablinin harekesinin cinsine göre vâv harfine tebdil edilmekle sûratün / سورة oldu.⁹¹

Şimdide sûre kelimesini, hemzeli ve hemzesiz oluşuna göre, mana cihetinden tahlilini yapalım.

⁸² Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, I, s. 21.

⁸³ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'aAyn*, II, 293; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, I, s. 101; İbn Düreyd, *Cemheretü'l-Lüga*, II, s. 722; Cevherî, *es-Sihâh*; II, s. 690; İbn Sîde, *el-Muhkem*, VIII, s. 607; Kurtubî, *el-Câmi'*, I, s. 107.

⁸⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XXIV, 2147; Zerkeşî, *el-Burhân*, I, s. 332.

⁸⁵ Fadl Hasan Abbâs, *İtkânü'l-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dârü'l-furkân, Amman, 1997, I, s. 443.

⁸⁶ Henâî, *Esmâü's-Süveri'l-Kur'âniyye*, s. 8.

⁸⁷ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, I, s. 103; Sicistânî, *Tefsîru Ğarîbi'l-Kur'ân*, s. 5; Râgıb el-isfahânî, *Müfredât*, s. 278; İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, I, s. 56; Kurtubî, *el-Câmi'*, I, s. 107; Şehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ'*, I, 40; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XXIV, s. 2148.

⁸⁸ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, I, s. 103; Râgıb el-isfahânî, *Müfredât*, s. 278; Kurtubî, *el-Câmi'*, I, s. 107.

⁸⁹ İbn Düreyd, *Cemheretü'l-Lüga*, II, s. 723; İbn Sîde, *el-Muhkem*, VIII, s. 608.

⁹⁰ Adnân Muhammed Zerkûr, *Ulûmü'l-Kur'ân ve İ'câzühü ve Târîhu Tevsîkühü*, Dârü'l-a'lâm, Amman, 1426/2005, s. 162.

⁹¹ İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, I, s. 56; İbn Manzûr, a.g.e., XXIV, s. 2148; Kurtubî, a.g.e., I, s. 107; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I, s. 85; Şehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ'*, I, s. 40; Câbirî, *Esmâü's-Süveri'l-Kur'âniyye*, s. 47.

Sûre kelimesini, aksâm-ı seb'a'dan ecvefi vâvî olarak “سورة” kökünden geldiğini kabul edersek sözlükte şu manalara gelir; Şan ve şeref,⁹² yüksek mertebe ve yüce makam,⁹³ şehri kuşatan sur ve duvar,⁹⁴ alâmet ve nişan, yüksekçe güzel bina,⁹⁵ bir binanın bölümü/katı,⁹⁶ duvar kirişi, kerpiç, tuğla, taş ile örülen yapının herbir menzilesi,⁹⁷ kuvvet ve sertlik.⁹⁸

Sûre kelimesinin bu muhtelif manaların ışığı altında, Kur'ân-ı Kerîm bölümlerine sûre denmesine sebep olarak şunları söyleyebiliriz.

Sûre okuyanın, ecir ve mükâfat olarak yüce mertebeler elde edeceği, ulvî makamlara ulaşacağı müjdesi ile ilgili rivâyetlerin ve manaların mutâbık olması.⁹⁹

Kur'ân-ı Kerîm'in semâya/fezâya, sûrelerin de fezâ boşluğundaki gezegenlere teşbih edilmeleri.¹⁰⁰

Surlar şehri kuşattığı gibi, sûrelerde âyetleri çepeçevre kuşatırlar, böylelikle kendinden olmayan kelimelerin karışmasına mâni' olurlar. Yine surlar maddeten yüksektirler, sûrelerde ma'nen yüce ve şerefli dirler. Surların îmarı taş ve kerpiçledir. Sûrelerin inşâsı ise âyetlerledir.¹⁰¹

Sûre kelimesinin manalarından biride alâmet ve nişandır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm sûreleri, Hz. Peygamberin peygamberlik iddiâsında doğru olduğuna dair bir alâmet olmakla bereber, aynı zamanda sûre ve âyetlerin Allah (cc) katından geldiğinin de bir nişânesi olmuşlardır.¹⁰²

⁹² Cevherî, *es-Sihâh*, II, s. 690; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XXIV, s. 2148; Muhammed Murtazâ Zebîdî, *Tacü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (thk. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Matba'atü hukûmeti'l-Kuveyt, Kuveyt, 1385/1965, XII, s. 102; Mûsâ şâhîn Lâşîn, *el-Leâliü'l-Hisân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dârü's-şürûk, Kahire, 1423/2002, s. 35.

⁹³ Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râgıb el-İsfahânî, *Mu'cemü Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'ân*, Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1997, s. 278; Cevherî, *es-Sihâh*, II, s. 690; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XXIV, 2148; Muhammed Murtazâ Zebîdî, *Tacü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (thk. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Matba.,atü hukûmeti'l-Kuveyt, Kuveyt, 1385/1965, XII, s. 102.

⁹⁴ Halîl b. Ahmed, Ebü Abdîrrahmân el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-'Ayn Müratteben alâ Hurûfi'l-Mu'cem*, (thk. Abdulhamîd Hindâvî), Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1424/2003, II, s. 293; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, I, s. 102; Sicistânî, *Tefsîru Ğarîbi'l-Kur'ân*, s. 5.

⁹⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XXIV, s. 2148; Muhammed Murtazâ Zebîdî, *Tacü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (thk. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Matba'atü hukûmeti'l-Kuveyt, Kuveyt, 1385/1965, XII, s. 102; Mûsâ şâhîn Lâşîn, *el-Leâliü'l-hisân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Dârü's-şürûk, Kahire, 1423/2002, s. 35.

⁹⁶ İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, I, s. 56-57; Emir Abdülazîz, *Dirâsât fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1983, s. 68.

⁹⁷ Muhammed Abdülazîm Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 2. bs., Beyrut, 1419/1998, s. 247.

⁹⁸ Ebü Bekîr Muhammed b. el-Hasan İbn Düreyd, *Cemheretü'l-Lüğa*, (thk. Remzî Münîr Ba'lebekkî), Dârü'l-İlim li'l-melâyin, Beyrut, 1987, II, s. 722; Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Zekerîyyâ İbn Fâris, *Mu'cemü Mekâyisi'l-Lüğa*, (thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn), Darü'l-fîkr, y.y. 1399/1979, III, s. 115.

⁹⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, II, 128; İsmail Hakkı Bursevî, *Muhtasar Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, (İhtisar eden: Muhammed Ali es-Sabûnî), Damla Yayınevi, Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. bs., İstanbul, 2002, I, s. 103.

¹⁰⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I, s. 23.

¹⁰¹ Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, s. 247; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, II, s. 128; Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât*, s. 278; Fehd b. Abdîrrahman b. Süleyman Rûmî, *Dirâsât fî ulûmi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, ys., 14. bs., Riyad 1426/2005, s. 115.

¹⁰² Rûmî, *Dirâsât fî Ulûmi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 114-115.

Şarkiyatçılara göre sûre kelimesi Arapça bir kelime olmayıp, süryâni veya ibrânîce dir.¹⁰³ Ünlü yazar oryantalist Frantz Buhl'e göre ise, bunca araştırmaya rağmen, sûre kelimesinin menşeinin, aslının meçhul olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁴

Sûre kelimesinin terim anlamı üzerinde, efradını câmi', ağıârını mâni' bir tarif yapabilmek için âlimler uzun uzun tartışmış ve farklı farklı tarifler ileri sürmüşlerdir. Bizde bu muhtelif tarifleri, eksilerini ve artılarını ortaya koyarak harmanlama yapıp, değerlendirmelerde bulunmaya çalışacağız.

Ebu İshak İbrahim el-Ca'berî'nin tarifi şu şekildedir; sûre en az üç âyetten mürekkebe, bidâyeti ve nihâyeti malûm olan âyetler topluluğudur.¹⁰⁵

Ebu'l Hasan el Harâllî de, sûre'yi şöyle tarif etmiştir. Sûre, tıpkı şehri kuşatan sur misali, söz dizelerini ihâta eden bir tümün adıdır.¹⁰⁶

Zürkânî'ye göre ise sûre; matlai/başı ve maktai/sonu olan, âyetlerden müteşekkil, müstakil bir bölümdür.¹⁰⁷

Bu tarifler, teşmil noktasında eksik bulunmuştur.¹⁰⁸

Suyûtî ise, meseleye teknik yönden yaklaşarak şöyle demiştir; Sûre ismi, Hz. Peygamber'in bizzat tesmiye ettiği özel bir isim olmakla tevkîfidir.¹⁰⁹

Elmalılı Hamdi Yazır da sûre'yi şöyle tarif etmiştir; Sûre, en az üç âyet ihtivâ eden, özel ismi olan, muayyen bölümlerin herbirinin ismidir.¹¹⁰

İbn Âşûr ise daha kapsamlı bir tarif yapmıştır; Sûre, dokunulmaz şekilde matlai ve maktai olan, husûsî isimle tesmiye edilen, tam bir gâyesi olan, en az üç âyet barındıran Kurân'a mahsus bir bölümdür.¹¹¹

¹⁰³ Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, y.y. 1988, I, s. 15.

¹⁰⁴ Frantz Buhl, **Kur'an**, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, VI, s. 996; A.mlf., *Sûre, a.g.e.*, XXIX, 48; Cerrahoğlu, *a.g.e.*, s. 57.

¹⁰⁵ Zerkeşî, **el-Burhân**, I, 333; Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 166; Câbirî, **Esmâü's-Süveri'l-Kur'âniyye**, s. 50.

¹⁰⁶ Bikâî, **Nazmü'd-Dürrer**, I, 162; Henâî, **Esmâü's-Süveri'l-Kur'âniyye**, 8.

¹⁰⁷ Zürkânî, **Menâhilü'l-irfân**, s. 247; Câbirî, **Esmâü's-süveri'l-Kur'âniyye**, s. 51.

¹⁰⁸ Henâî, **Esmâü's-Süveri'l-Kur'âniyye**, s. 11.12.13.

¹⁰⁹ Suyûtî, **el-İtkân**, I, 166; Câbirî, **Esmâü's-Süveri'l-Kur'âniyye**, s. 50.

¹¹⁰ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, I, s. 22.

¹¹¹ İbn Âşûr, **et-Tahrîr ve't-Tenvîr**, I, s. 84; Henâî, **Esmâü's-Süveri'l-Kur'âniyye**, s. 13.

Sûre kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de müfret olarak dokuz yerde,¹¹² cemi' olarak bir yerde,¹¹³ toplam on yerde zikredilmektedir.¹¹⁴

Sûre kelimesinin tesmiyesi, Kitap, Sünnet ve İcma' ile sabittir. Kitapla sabittir; çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de on yerde zikredilmektedir. Sünnetle sabittir; çünkü buna dâir birçok hadis-i şerif mevcuttur.¹¹⁵ İcmâ'ı ümmetle sabittir; çünkü tâ bidayetden bugüne kadar hiçbir kimse Kur'ân bölümlerini, sûreden başka bir isimle dillendirmemiştir.

¹¹² Bakara 2/23; Tevbe 9/64, 86, 124, 127; Yûnus 10/38; Nûr 24/1; Muhammed 47/20 (2 sefer).

¹¹³ Hûd 11/13.

¹¹⁴ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, **el-Mu'cemü'l-Müfreh li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Dârü'l-hadîs, Kahire 1364/1945, s. 370.

¹¹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl Buhârî, **el-Câmi'u's-Sahîh**, (thk. Ahmed Muhammed şâkir), el-Matbaatü'l-kübra'l-Emriyye, Bulak 1311/1893, "Tefsîr", 1; Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc, **Sahîh-i Müslim**, (Nâşir: Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Dârü'l-Hadîs, Kahire, 1412/1991, Salâtü'l-Müsâfirîn, s. 257.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SURELERİN İSİMLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR

2.1. İsmın Tanımı

İsim kelimesi Türkçedeki ad, Farsçadaki nâm sözcüğünün karşılığı olup arapça kökenli bir lafızdır.¹¹⁶ Çoğulu “esmâ/أسماء” şeklinde gelir. Kur’an-ı Kerîm’de tekil ve çoğul formuyla otuz dokuz defa zikredilmektedir.¹¹⁷

İsim kelimesinin hangi kökten türediği konusunda iki temel görüş vardır. Birinci görüş Basralıların görüşüdür. Basra âlimlerine göre isim kelimesi, yükseklik ve yücelik anlamında “sümüvv/سُمُو” mastarından türemiştir. Bu mastarın mazi formu “semâ/سَمَا” muzarisi “yesmû/يَسْمُو” şeklinde gelir. Çok kullanılmasından dolayı, vâv harfi hafz edilmiştir.¹¹⁸

İsimler, müsemmâyı/ismın verildiği nesneyi yüceltip, diğerlerinden üstün kıldığı için veya kök olması nedeniyle fiil ve harften daha güçlü/üstün olduğu için, isimler isim mastarıyla tesmiye edilmişlerdir.¹¹⁹

İkincisi Kûfelilerin görüşüdür. Kûfe ulemasına göre isim kelimesi, alâmet ve nişan manasında, sülâsî mücerredin ikinci bâbından, es-simeh/السِّمَّةُ şeklinde muştâk olmuştur. وَسَمٌ يَسْمُ سِمَةً diye tasrîf edilir. Vâv hafzedilmiş, ondan bedel olarak hemze-i vasıl ziyade edilmiştir.¹²⁰

Özet olarak şöyle diyebiliriz: “İsim/ad, varlıkları birbirinden ayıran veya tanınması, zihinde çağrıştırması için kullanılan bir kelimedir.”

2.2. İsim-Müsemmâ İlişkisi

İsim, bir şahsın, bir nesnenin zihinde çağrıştırdığı sembolik bir kalıptır. İsim ile müsemma arasında sıkı bir münasebet vardır. Şöyle ki: İsim o şahsın veya o nesnenin âdetâ kimliğidir. İsim

¹¹⁶ Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, s. 633.

¹¹⁷ Bk. Abdülbâkî, **el-Mu‘cemü’l-Müfehres**, 3s. 61-362.

¹¹⁸ İbn Manzûr, **Lisânü’l-Arab**, XXIV, 2109.

¹¹⁹ Kurtubî, **el-Câmi‘**, I, s. 156.

¹²⁰ Râgıb el-İsfahânî, **Müfredât**, s. 273; Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib, **Müşkilü İ‘râbi’l-Kur’an**, nşr. Hâtem Salih ed-Dâmin, Müessesetür’r-risâle, Beyrut, 1405, I, s. 66; İbn Manzûr, **Lisânü’l-Arab**, XXIV, s. 2109.

zikredildiğinde, müsemmaya ait bütün nitelikler, zihne süratle intikal eder. İsim, kişilerin anlaşılmasında, nesnelere tanıtılmasında bir plakadır. Dinimiz de isme önem vermiştir. İsim koyarken titizlik gösterilmesini, manası güzel isimler seçilmesini teşvik etmiştir. Kıyamet gününde kişilerin hem kendi ismiyle, hem de babasının adıyla çağırılacağını, bundan dolayı güzel isimler konulmasını istemiştir.¹²¹

İsmin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir.¹²² “Allah Âdem'e isimlerin hepsini öğretti. Sonra onları meleklerle gösterip ‘Haydi davanızda sadıksanız bana şunları isimleriyle haber verin!’ dedi.”¹²³ mealindeki âyette geçen “esmâ/isimler” kelimesiyle müfessirlerin çoğunluğuna göre kastedilen bütün eşyanın isimleridir.¹²⁴ Dolayısıyla buradan varlık âleminde herşeyin bir isminin olduğu anlaşılmaktadır. Öyleyse “İsimler varlıkların bilinmesi ve tanınması için ilk ve en önemli vasıtalar.” denebilir.

İslam dini ismin müsemmâ üzerindeki tesir ve telkin gücünden dolayı çocuklara güzel isim koymayı, anne-babanın görevleri arasında saymıştır. En güzel isimler, Hz. Allah'ın sevdiği isimlerdir. Allah'ın en sevmediği isimler ise tevhide aykırı olan isimlerdir ki bu türden olan isimleri Hz. Peygamber bizzat değiştirmiştir. Özetle diyebiliriz ki, isimlerin sahibi üzerinde olumlu veya olumsuz tesirler bıraktığı muhakkaktır. Bu açıdan bakıldığında Kur'an-ı Kerim surelerinin tesmiyesi ciddi bir meseledir. Böylesi önemli bir meselenin de rastgele yapıldığını veya ihmal edildiğini düşünemeyiz.

Surelerin isimlendirilmesi konusuna geçmeden önce ayet ve surelerin tertibine kısaca değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

2.3. Âyetlerin Tertibi

Âyetlerin sûre içerisindeki sıralanışının kendi içinde bir hikmetinin olduğu muhakkaktır. Fakat âyetler sıralanırken ne vahyin nüzûl sırası izlenmiştir, ne de konu sırası gözetilmiştir. Âyetlerin tertibi vahye dayalıdır. Bu hususta rey ve ictehad söz konusu değildir. Tertib sahibi Allah'tır. Çünkü Kitap kendisine aittir. Kitabın içindekilerini düzenleme hakkı da yalnızca O'na aittir. O, bu imtiyazlı işi de vahiy yoluyla mümtâz olan Peygamberine vermiştir. Âyetlerin Kur'an'daki sıralanışı Hz. Peygamber'in emri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bu konuda âlimler arasında görüş ayrılığı yoktur.

¹²¹ Ebû Dâvûd, **Edeb**, s. 68.

¹²² Aras, **Ad Koyma**, s. 102.

¹²³ Bakara 2/31

¹²⁴ Örnek olarak bkz. Taberî, I, 482; Nâsiruddîn Ebû Sa'îd Abdullah b. Ömer Beydâvî, **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl**, nşr. Muhammed Abdurrahman el-Mar'âşî, Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1418, I, s. 69.

İslam âlimleri, âyetlerin Kur'an'daki tertibinin tevkîfi olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.¹²⁵ Bir âyet geldiği zaman bunun hangi sûreye ait olduğunu ve sûrenin neresine konulması gerektiğini, Cebrail (as) Hz. Peygamber'e bildirirdi. O da aynı şekilde vahiy kâtiplerine yazdırır, sonra da ashabına okuyup tebliğ ederdi. Bizzat Hz. Peygambere vahiy geldiğinde "bu âyeti filan sûrenin filan yerine koyunuz!" diyerek vahiy kâtiplerine vermiş olduğu emirleri de bunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in âyetleri bugünkü sırayla vahiy kâtiplerine yazdığının dair pek çok rivayet bulunmaktadır.¹²⁶ Örnek olarak Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) 'in şu rivayetini zikredebiliriz: Osman b. Ebi'l-As şöyle demektedir: "Bir gün Rasulullah'ın yanında oturuyordum. Birdenbire gözünü dikti, sonra doğrultup şöyle dedi: Bana Cebrail geldi ve *'Muhakkak ki Allah, adaleti, iyilik yapmayı, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutarsınız diye size öğüt veriyor.'* (en-Nahl 16/90) âyetini, ait olduğu sûrenin şurasına koymamı emretti."¹²⁷

2.4. Sûrelerin Tertibi

Ayetlerin tertibinin tevkîfi olduğu hususunda ittifak olmasına rağmen surelerin tertibi konusunda ihtilaf vardır.¹²⁸ Başka bir deyişle surelerin tertibi konusunda üç farklı görüş mevcuttur. Bunlardan birincisine göre ayetlerin tertibi gibi surelerin tertibi de tevkîfidir. İkinci görüş bu tertibin tevkîfi değil de sahabenin içtihadıyla gerçekleştiği yönündedir. Üçüncü görüş sahipleri ise bu iki görüşün arasında orta yolu bulup bir kısım surelerin tertibinin tevkîfi, geriye kalanların da sahabenin içtihadıyla olduğunu söylemişlerdir.

Kanaatimize göre bu görüşlerden en isabetli olanı birincisidir. Şöyle ki: Ebû Cafer el-Gırnâti'nin (ö. 699/1299) "*el-Burhân fî Tertîbi Süveri'l-Kur'an*" adlı eserinde beyan ettiği gibi sahibi Hz. Peygamber Kur'an-ı Kerim'i her sene Hz. Cibril'e okurdu. Vefat ettiği sene bu arz/okuma iki defa olmuştur ki buna "arz-i ahir/son arz/son mukabele" denir. Bu arzda başta vahiy kâtibi Zeyd b. Sâbit olmak üzere pek çok sahabe hazır bulunmuştu. Zeyd b. Sâbit'in Hz. Ebûbekir'in emriyle Kur'an'ı iki kapak arasında toplarken ve Hz. Osman'ın emriyle Kureyş lehçesini esas alarak yeniden istinsah ederken son mukabelede dinlediği tertibe riayet etmemesi düşünülemez. O, başkanlığını yaptığı bu komisyonlarda farklı bir tertibe karşı çıkardı. Kaldı ki İslam âlimleri mevcut Mushaf'ın tertibi konusunda icma etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim, lafzında belâğ olduğu gibi manasını da veciz

¹²⁵ Ayetlerin tertibinin tevkîfi olduğu konusunda daha fazla bilgi için bkz. Ebûbekir Muhammed b. et-Tayyib Bakillânî, **İ'câzu'l-Kur'an**, nşr. es-Seyyid Ahmed Sakar, Dâru'l-Ma'ârif, Mısır, 1997, s. 60; Ahmed b. İbrahim b. ez-Zübeyr es-Sakafî Gırnâti, **el-Burhân fî Tenâsübi Süveri'l-Kur'an**, nşr. Muhammed Şa'bânî, Dâru'l-Evkâf, Mağrib, 1410/1990, s. 182; Zerkeşî, **el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an**, I, s. 256; Suyûtî, **el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an**, I, s. 211; Zürkânî, **Menâhilu'l-Kur'an**, I, s. 247.

¹²⁶ Dâni, **el-Beyân fî Addi Âyi'l-Kur'an**, vrk, 93-a.

¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel**, nşr. Şu'ayb el-Arnaût-Adil Mürşid ve diğerleri, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1421/2001, XXIX, s. 441.

¹²⁸ Surelerin tertibi konusunda daha fazla bilgi için bkz. Bakillânî, **İ'câzu'l-Kur'an**, s. 60; Zerkeşî, **el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an**, I, s. 257; Suyûtî, **el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an**, I, s. 216; Zürkânî, **Menâhilu'l-İrfân**, I, s. 350.

olan bir kelimedir. Dolayısıyla ayetler arasında var olan tenasüb ve uyum, mevcut Kur'an tertibinin indî/ictihadî değil ilâhî olduğunun aklî bir delilidir.¹²⁹

2.5. Sûre İsimlerinin Tevkîfi ya da İctihâdî Olması

Kur'an-ı Kerim'deki sûre isimlerinin vahye müstenit yani tevkîfi mi, yoksa sahabenin icthadıyla mı olduğunu bildiren ayet olmadığı gibi sünnette de “şu sûrenin adı şudur veya bu sûrenin ismi budur” diye açık bir rivayet yoktur.¹³⁰ Bundan dolayı âlimler sûrelerin isimlendirilmesi konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Tevkîf kelimesi ‘vekafe’ fiilinin tef'îl babından mastarı olup, ıstılah olarak “vahye müstenit olma yani bizzat Hz. Allah (cc) tarafından gelen bir emrin Hz. Cibrîl vasıtasıyla Hz. Peygambere bildirilmesi” diye tarif edilmektedir.¹³¹ Başka bir deyişle gerek ilk dönem âlimleri olsun, gerekse son dönem âlimleri olsun “tevkîf” kavramını ancak Allah (cc) ve Hz. Peygamber kaynaklı haberler için kullanmışlardır. Sahabeye dayanan haberler/ictihatlar için bu kavram kullanılmamıştır.¹³² Ancak Muhammed Ebu Şuhbe, İmam Suyûtî'nin “Bi't-tevkîfi mine'l-ahâdisi ve'l-âsâr/Hadis-i şerif ve ve sahâbe kavliyle tevkîfidir” tâbirinden hareketle tevkîfinin manasını genişleterek vahye şahit olmuş sahabeden gelen rivayetleri de tevkîfi kavramı içerisinde değerlendirmiştir.¹³³

İctihad kelimesi ise, cehd kökünden türemiş olup, iftiâl babından mastardır. Sözlük anlamı itibariyle “Uğraş vermek, bir mevzuda olanca gücünü sarf etmek, bir şeyi elde etmek için ısrarcı olmak, zahmet çekmek” anlamlarına gelir.¹³⁴ İstılah olarak ise nassın hüküm beyan etmediği hususlarda, lafiz ve mana ekseninde şer'î metotlar kullanılarak şer'î hüküm çıkarma adına yapılan tüm çabaların adıdır.¹³⁵ Bununla beraber icthad kavramının farklı mezhep mensuplarının ve fakihlerin görüşlerini kapsayacak şekilde birçok ıstılâhî tarifi yapılmıştır.¹³⁶ Hadis kitaplarında icthad kelimesi, hakimin doğru ve isabetli karar vermek için elinden geldiğince çaba sarf etmesi anlamında kullanılmıştır.¹³⁷ Kur'an-ı Kerim'de kök olarak cehd kelimesi birçok türevleriyle birlikte geçmektedir. Ancak icthad lafzı zikredilmemektedir.¹³⁸

¹²⁹ Ebu Cafer Ahmed b. İbrahim b. Zübeyr el-Ğurnâfî, **el-Burhan fi Tertibi Süveril Kurân**, tahkik: Muhammed Şa'bânî, Mağrib, 1990, s. 55

¹³⁰ Bedir, **Sûrelerin İsimleri**, s. 168.

¹³¹ Çiçek, **Delâletü Esmâi Süveri'l-Kur'ani'l-Kerîm**, s. 169.

¹³² Çiçek, **Delâletü Esmâi Süveri'l-Kur'ani'l-Kerîm**, s. 169.

¹³³ Ebû Şuhbe, **el-Medhal**, s. 325.

¹³⁴ Muhammed Ali Tehânevî, **Mevsû'atü Keşşâfi İstılâhâtü'l-Fünûn ve'l-Ulûm**, (thk. Ali Dahrûc), Mektebetü Lübnân, Beyrut 1996, I, s. 161.

¹³⁵ H. Yunus Apaydın, “İctihad”, **DİA**, İstanbul 2000, XXI, s. 432.

¹³⁶ H. Yunus Apaydın, “İctihad”, **DİA**, İstanbul 2000, XXI, s. 432.

¹³⁷ Buhârî, “**İ'tisâm**”, 21; Müslim, “**Akziye**”, 15.

¹³⁸ Mâide 5/53; En.,âm 6/109; Tevbe 9/79.

İslam âlimleri surelerin isimlendirilmesi konusunda iki farklı görüş beyan etmişlerdir. Onlardan bir kısmı bunun tevkîfi olduğunu söylerken diğer bir kısmı sahabenin içtihadıyla sabit olduğu görüşündedirler.

2.5.1. Sûre İsimlerinin Tevkîfi Olduğunu Söyleyenler

Sûrelerin tesmiye meselesinin ihtilafı olduğunu daha önce ifade etmiştik. Âlimlerin çoğunluğu, sûrelerin isimlerinin Hz. Peygamber'in bildirmesiyle tevkîfi olduğunu ve içtihadı mahal olmadığını kabul etmişlerdir.¹³⁹ İmam Zerkeşi de, sûrelerin tesmiyesinin tevkîfi olduğunu, hatta sûrelere verilen meşhur ve maruf isimlerin dahi tevkîfi olduğunu, ictihâdî olduklarını söylemenin zorlama olacağını, aksi takdirde akıl sahibi her kişinin sûrelerin isimlerinden değişik manalar çıkarabileceğini, bunun ise hakikatten uzak olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁰ İmam Suyûtî ise sûre isimlerinin hadisler ve âsâra¹⁴¹ dayalı tevkîfi olduğunu kabul etmiş; hatta “sözü uzatma korkum olmasaydı, bunu elbette açıkça beyan ederdim!” diyerek, görüşünü net bir şekilde ortaya koymuştur.¹⁴² Suyûtî “*Mu'tereku'l-Akrân fi İ'câzi'l-Kur'an*” adlı eserinde bu konuyla ilgili olarak yukarıdaki sözlerine ilaveten şunları söylemektedir:

ومما يدل لذلك ما أخرجه ابن أبي حاتم عن عكرمة، قال: كان المشركون يقولون: سورة البقرة، وسورة العنكبوت - يستهزئون بها، فنزل: (إنا كفيناك المستهزئين). وقد كره بعضهم أن يُقال سورة كذا لما رواه الطبراني والبيهقي مرفوعاً، عن أنس: لا تقولوا سورة البقرة، ولا سورة آل عمران، ولا سورة النساء، وكذا القرآن كله، ولكن قولوا: السورة التي تذكر فيها البقرة، والتي يذكر فيها آل عمران، وكذلك القرآن كله.

وإسناده ضعيف، بل ادّعى ابن الجوزي أنه موضوع. وقال البيهقي: إنما يُعرف موقوفاً عن ابن عمر، ثم أخرجه عنه بسند صحيح. وقد صح إطلاق سورة البقرة وغيرها عنه - صلى الله عليه وسلم - وفي الصحيح عن ابن مسعود أنه قال: هذا مقام الذي أنزلت عليه سورة البقرة. ومن ثمَّ لم يكرهه الجمهور.

“Buna [yani surelerin tesmiyesinin tevkîfi olduğuna] İbn Ebî Hâtim'in tahriç ettiği şu rivayet de delalet etmektedir: İkrime'den nakledilen bu rivayette İkrime şöyle demektedir: “Müşrikler ‘Bakara Suresi, Ankebût Suresi’ diyerek [bu isimlerle] alay ediyorlardı. Bunun üzerine ‘Alay edenlere karşı biz sana yeteriz!’ (el-Hicr 15/95) ayeti nazil oldu. Beyhakî ve Taberânî'nin tahriç ettiği, Hz. Enes'ten merfu olarak nakledilen şu rivayetten dolayı bazıları ‘Şu sure’ diye isimlendirmeyi çirkin görmüşlerdir: ‘Bakara suresi, Âl-i İmrân suresi, Nisâ suresi demeyin ve

¹³⁹ Ömer, *el-Kur'anü'l-Kerîm Târîhuhü ve Âdâbuhü*, s. 97.

¹⁴⁰ Zerkeşi, *el-Burhân*, I, s. 339.

¹⁴¹ Eser, hadis manasında kullanılan bir terimdir. Haber kavramıyla aynı manadadır. Eser her çeşit sünneti ifade ettiği gibi sahâbî ve tâbiine ait her çeşit haberi de ifade etmektedir. Bazı muhaddisler eser tabirini merfû' ve mevkuf haberler için kullanırken, Horasan âlimleri sadece mevkuf haberleri kastetmişlerdir. Özellikle Şâfî fıkıhçıları, mevkûf heberler için eser tabirini, merfû' rivayetler için de heber ismini kullanırlar. Saîd Abdurrahman Mûsâ Gazefî, “Eser”, *DİA*, İstanbul, 1995, XI, s. 372.

¹⁴² Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 166.

Kur'an'daki bütün sureler için böyle bir ifade kullanmayın! Bunun yerine 'içinde bakaranın zikredildiği sure, içinde Âl-i İmrân'ın zikredildiği sure' deyin! Kur'an'daki bütün sureler için böyle deyin!' Bu rivayetin isnadı zayıftır. Hatta İbnü'l-Cevzî bunun mevzu/uydurma olduğunu söylemiştir. Beyhakî ise bu rivayetin Abdullah b. Ömer'den merfu olarak nakledildiğini belirtmiş ve sahih bir senetle onu tahriç etmiştir. Oysa 'Bakara Suresi ve diğer surelerin isimlerinin Hz. Peygamber tarafından bu şekilde kullanıldığı sahih rivayetle sabittir. Nitekim Buhârî'nin *Sahîh*'inde yer alan bir rivayette Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediği nakledilmektedir: 'İşte şu mevki, Hz. Peygamber'e Bakara suresinin indirildiği yerdir.'¹⁴³ Bundan dolayı cumhur-u ülema surelerin bu şekilde isimlendirilmesini çirkin görmemiştir.'¹⁴⁴

İmam Taberî, sûre isimlerini bizzat Rasulüllah'ın verdiği savunmaktadır.¹⁴⁵ "*Kitâbü'l-Mebânî*" adlı eserinin sahibi Ebu'l-Fadl Ömer b. Ebî Sa'd İbrahim b. İsmail ez-Zeydî ez-Zâhid en-Nahvî el-Herevî¹⁴⁶ (ö. 426/1035)'ye göre, sûrelerin ve sayılarının muhtelif rivayetlerde zikredilmesi, sûrelerin tesmiyesinin Hz. Peygamber döneminde gerçekleştiğinin bir göstergesidir.¹⁴⁷ Müfessir Âlûsî de sûrelerin tesmiyesinin, hadis ve eserlerden anlaşıldığına göre tevkîfî olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁸

Elmalılı Hamdi Yazır sûre isimlerinin tevkîfî olduğunu şu şekilde dile getirmektedir: "Kur'an-ı Kerîm ve sûrelerinin Hz. Peygamber efendimiz tarafından tesmiye edilmiş isimleri vardır. Ancak bu isimler, tıpkı kenarlara yazılan hizip ve secdeleri gösteren kelimeler gibi, nazm-ı Kur'an'dan değildir. Zîra sûre isimlerin Peygamber efendimizden menkul olması, bunların kelîmât-ı Kur'aniyyeden olmasını gerektirmez. Çünkü Hz. Peygamberden Kur'an-ı Kerîm'i tefsir sadedinde nice hadis-i şerifler vardır ki, bunlar tevâtüren sâbit olsalar dahi yine Kur'andan sayılmamışlardır. Bir kelimenin Kur'an'dan sayılabilmesi için, Hz. Peygamberden Kur'an olarak ahz olunmuş ve tevâtüren naklolunması şarttır."¹⁴⁹

Tâhir b. Âşûr ise konumuzla alakalı olarak şunları söylemektedir: "Kur'an-ı Kerîm'in isimleriyle beraber yüz on dört süreye ayrılması, Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında onun aracılığıyla olmuştur. Sahabe sûre isimlerini ya peygamber efendimizden duyduğu şekliyle almışlar veya kendi zamanlarında şöhret bulduğu isimle tesmiye etmişlerdir. Özellikle bazı sûrelerin tesmiyesi devr-i

¹⁴³ Bu rivayet başta Buhârî, Müslim ve Ahmed b. Hanbel olmak üzere birçok sahih hadis kaynağında geçmektedir. Örnek olarak bkz. Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, **Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel**, nşr. Şu'ayb el-Arnaût ve diğerleri (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001), 7: 54; Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru tavki'n-necât, 1422), 2: 17; Müslim b. Haccâc, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, **Sahîh-i Müslim**, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbaki (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.), 2: 943.

¹⁴⁴ Celalüddin Suyûtî, **Mu'terku'l-Akrân fi İ'câzi'l-Kur'an**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1048/1988, II, s. 276.

¹⁴⁵ Taberî, **Câmi'u'l-Beyân**, I, s. 96.

¹⁴⁶ Ali Bulut, **Kitâbü'l-Mebânî'nin Müellifi Üzerine bir Değerlendirme**, hakemlidergi, 2005/2, 15, 181.

¹⁴⁷ Jeffery, **Mukaddimetân fi Ulûmi'l-Kur'an**, s. 27-31.

¹⁴⁸ Âlûsî, **Rûhu'l-me'ânî**, I, s. 34.

¹⁴⁹ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, I, s. 3.

saâdette meşhur olup yaygınlaşmış ve Peygamberimiz de onları işitip onaylamıştır. Hz. Peygamber'in onayından geçmesi, sûrelerin tesmiyesinin tevkîfiliği için yeterli bir sebeptir.¹⁵⁰

Çağdaş âlimlerden Osman Keskiöğlü sûrelerin tesmiyesinin ve bölümlere ayrılmasının bizzat Hz. Peygamber tarafından yapıldığını dile getirmiştir.¹⁵¹ Muhsin Demirci de bu mevzuda şunları söylemektedir. “Kur’an-ı Kerîm sûrelerinin tesmiyesinde İslam âlimleri, Tevkîfîlik ve İctihâdîlik arasında ikiye ayrılmışlardır. Ancak tevkîfidir diyenlerin görüşleri daha sağlıklıdır. Zira icthâdî olduğunu varsayarsak, henüz tesmiye meselesinin kapanmadığı, şimdi dahî her bir müfessirin bi'l-kuvve de olsa sûrelere yeni isimlerin tesmiye edebileceği sonucuna götürecektir.¹⁵²

Yine muâsır âlimlerden Muhamed Ebu Şuhbe,¹⁵³ Fadl Hasan Abbas,¹⁵⁴ Muahammed Sâlim Muhaysin,¹⁵⁵ İbrahim Ali Ömer,¹⁵⁶ Fehd er-Rûmî¹⁵⁷ gibi ilim erbâbı da sûre isimlerinin tevkîfi olduğunu söyleyen bazı âlimlerdendir.

Sûrelerin tesmiyesinin tevkîfi olduğunu söyleyenler iddialarını ispat sadedinde şu delilleri ileri sürmüşlerdir:

1-Sûrelerin tesmiyesi ve faziletiyle ilgili olarak, Hz. Peygamber'den gelen sahih hadis-i şerifler:¹⁵⁸ Sûre isimleri Hz. Peygamber döneminde biliniyor ve kullanılıyordu. Bunlardan birçoğu tevatür derecesinde şöret bulmuştur.¹⁵⁹ Hz. Peygamber bir âyet veya birden fazla âyet nâzil olduğunda sûrenin ismini kullanarak “Bu âyet/âyetleri, şunun içinde geçtiği falan sûreye koyun!” diye emir buyurlardı.¹⁶⁰

2-Sûre isimlerinin bidayetten günümüze kadar değişmeden, itiraz görmeden, tevatür derecesinde aynı isimlerle yazılmış olması:¹⁶¹ İslam âlimlerinin, yüz on dört sûrenin maruf ve meşhur olan isimleri üzerinde ittifak etmeleri bu isimlerin tevkîfi olduklarını göstermektedir. Şayet bu isimler içtihat ile sabit olsalardı âyetler farklı farklı tefsir ve te'vil edildiği gibi sûre isimleri de birbirinden farklı, birbirini tutmayan isimlerle tesmiye edilebilirlerdi.¹⁶² İsimlerin tesmiyesi icthâdî olsaydı bu

¹⁵⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I, s. 85-91.

¹⁵¹ Keskiöğlü, *Nüzûlünden İtibren Kur'an-ı Kerîm Bilgileri*, s. 111.

¹⁵² Demirci, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, s. 43-44.

¹⁵³ Ebû Şuhbe, *el-Medhal*, s. 325.

¹⁵⁴ Abbâs, *İtkânü'l-Burhân*, I, s. 443.

¹⁵⁵ Muhaysin, *Fî rihâbi'l-Kur'ani'l-Kerîm*, s. 83.

¹⁵⁶ Ömer, *el-Kur'anü'l-Kerîm Târîhuhü ve Âdâbühü*, s. 97.

¹⁵⁷ Rûmî, *Dirâsât fî Ulûmi'l-Kur'ani'l-Kerîm*, s. 117.

¹⁵⁸ Câbirî, *Esmâü's-Süveri'l-Kur'aniyye*, s. 59

¹⁵⁹ Dârimi, *Fezâ'ilü'l-Kur'an*, 13; Buhârî, *Tefsîr*, 1; Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirîn*, 257; Tirmizi, *Fezâ'ilü'l Kur'ân*, 2.

¹⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 215.

¹⁶¹ Berrâk, *Cüz'ün fî Esmâi Süveri'l-Kur'ani'l-Kerîm*, s. 13.

¹⁶² Câbirî, *Esmâü's-Süveri'l-Kur'aniyye*, s. 59.

olgunun devam ettiğini, o takdirde de hâlâ her müfessirin sûrelere isim koyma yetkisinin olduğunu kabul etmemiz gerekirdi.¹⁶³ Hâlbuki dünyada şu an bütün Mushaflarda sûre isimleri aynıdır.¹⁶⁴

3-Sûrelerin bir kısmı isimlerini içerisinde zikredilen bazı kelimelerden, özel isim ve mekânlardan almıştır. Yûnus, Yusuf, Muhammed ve Ahkâf sûreleri bunlardan bazılarıdır. Bazısı ise içerisinde çokça zikredildiği halde Musa, İsa veya Âdem ismiyle tesmiye edilmemişlerdir. Başka bir deyişle surelerin tesmiyesi konusunda belli bir kaide yoktur. Bununla beraber sahâbe-i kirâm, Musahaf-ı Şerif'i cem ve tedvin ederlerken, maruf ve meşhur isimlerin tesmiyesinde en ufak bir oynamaya gitmemişlerdir.¹⁶⁵ Bundan da anlaşılıyor ki, tesmiye meselesi indî ve ictihâdî değil, bilakis bir hikmete binaen tevkîfidir.

4-Yukarıda Suyûtî'den yaptığımız nakilde de belirtildiği gibi müşrikler, bazı sûre ve âyetler nazil olduğunda, bağlamına bakmadan, içeriğinden bağımsız olarak sadece sözlük manasını dikkate alarak 'Bakara' veya 'Ankebût Sûresi' diye alay ederlerdi. Bunun üzerine '*Alay edenlere karşı biz sana yeteriz!*' (el-Hicr 15/95) ayeti nazil oldu.¹⁶⁶ Bu rivayet gösteriyor ki nüzûlün ilk yıllarında Kur'an-ı Kerîm sûrelerinin isimleri müşrikler de dâhil olmak üzere herkes tarafından biliniyordu.

Burada şu hususu da belirtmemiz yerinde olacaktır: Surelerin tesmiyesinin tevkîfî mi yoksa ictihâdî mi olduğu konusunda kesin hüküm ifade eden herhangi bir nass mevcut değildir. Zaten bu yüzden ihtilaf ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla surelerin tesmiyesinin tevkîfî olduğunu inkâr etmeninin inanç açısından herhangi bir mahzuru yoktur. Böyle bir kimse asla kâfir, fasık gibi vasıflarla tavsif edilemez.

2.5.2. Sure İsimlerinin İctihâdî Olduğunu Söyleyenler

Bir grup âlim, sûrelere verilen isimlerin, meşhur olması ve çokça kullanılması hasebiyle İslam'ın ilk dönemlerinde Müslümanlar tarafından verildiğini ifade etmişlerdir.¹⁶⁷ Dolayısıyla sûrelerin tesmiyesi meselesi, sahabe-i kirâmın ve sonraki müçtehitlerin ictihâdî iledir.¹⁶⁸ Zîra sûrelerin isimleri ictihâdî değil de tevkîfî olsaydı, bir sûrenin birden fazla farklı ismi olmazdı. Bu görüşü savunanlar "Bu durumun aksini gerektirecek daha kuvvetli bir delile de sahip değiliz!"¹⁶⁹ vurgusunu yapmaktadırlar.

¹⁶³ Demirci, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, s. 44.

¹⁶⁴ Abdülkâdir, *Me'âlimü Süveri'l-Kur'ani'l-Kerîm*, I, s. 91.

¹⁶⁵ Berrâk, *Cüz'ün fî Esmâi Süveri'l-Kur'ani'l-Kerîm*, s. 14.

¹⁶⁶ Razi, *Mefâtihu'l-Ğayb*, VIII, s. 128.

¹⁶⁷ Bombâ, *Esmâü'l-Kur'ani'l-Kerîm*, s. 48.

¹⁶⁸ Berrâk, *Cüz'ün fî Esmâi süveri'l-Kur'ani'l-Kerîm*, s. 14.

¹⁶⁹ Subhî es-Sâlih, *Mebâhis*, s. 97.

Sûre isimlerinin tesmiyesinin icthadî olduğunu iddia edenlerin delillerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Her ne kadar bazı sûrelerin isimleri Hz. Peygamber'den bizzat işitilse de münferit olarak her bir sûrenin isminin ne olduğunu gösteren delilin olmaması:¹⁷⁰ Bazı sûrelerin isimleriyle ilgili rivayetler zikredilse de her bir surenin ismini beyan eden rivayetler tespit edilememiştir.

Bu iddiaya şu şekilde cevap verilebilir: Sûrelerin isimleri velev ki bir kısmı için olsa da, Hz. Peygamber (sav) tarafından verildiğine dair güçlü deliller, hadis ve haberler vardır. "Hüküm çoğunluğa göre verilir" kaidesince haklarında haber varit olmayan diğer sûrelerin isimlerinin de aslında mevcut ve maruf olduğunu, ancak bize kadar ulaşmadığını kabul etmek, daha tutarlı bir yol olur. Zira meseleye konjonktürel açıdan yaklaştığımızda, Hz. Peygamber (sav) birçok sebep ve hikmete mebnî olarak Kur'an'dan olmayan hiçbir şeyin yazılmamasını emretmişti. Bunun için böyle bir atmosferde sûre isimleri, zihinlerde biliniyor olmasına rağmen, kayıt altına alınmamış olabilir. Sûrelerin tesmiyesiyle, tedvin ve tertibiyle uğraşmak pek rağbet görmemiş olabilir. Ayrıca isnat yoluyla aktarılmaması, zihnen nesiller boyu aktarılmadığı anlamına da gelmez.¹⁷¹

2-Hz. Osman'ın teksir ettiği Mushaf'larda, sahabenin şahsî Mushaf'larında, sûre isimlerinin olmaması ve bunları yazmaktan kaçınmaları, hatta isimlerin yazılmasını bidat saymaları, sadece besmeleyle iktifa etmeleri sûrelerin tesmiyesinin icthadî olduğunun delilidir.¹⁷²

Bu iddiaya şöyle cevap verilebilir: Sûre isimlerinin İmam Mushaf'ında ve diğer şahsî Mushaf'larda yazılı olmaması, daha önce de söylediğimiz gibi Kur'an'la karışmaması içindi.¹⁷³ Bununla beraber, Ubey b. Ka'b (ra) gibi bazı sahabîlerin şahsî Mushaf'larında sûre isimleri yazılıydı. Ayrıca birçok sahabe sûre isimlerini ezberlemiş, ancak yazma ihtiyacı duymadıkları için söz konusu endişeden dolayı Mushaf'larına kaydetmemişti.¹⁷⁴

3-Bakara ve Nisâ sûresi gibi bazı sûrelerin birden fazla isimlerinin mevcut olması ve bunların bizzat sahabeden rivayet edilmiş olması: Şayet ashab-ı kirâm, isimlerin tesmiyesinde bir genişlik, serbestlik yani icthada yol bulmasalardı bu şekilde sûreleri birden fazla değişik isimleri olmazdı.¹⁷⁵

Bu delilin sûrelerin tesmiyesinin icthadî olduğunu ispat etmekten uzak olduğu açıktır. Zira Fatiha suresi gibi bir sûrenin birden fazla isminin olması tesmiyenin icthadî olduğunu göstermez.¹⁷⁶

¹⁷⁰ Lâşîn, *el-Leâliü'l-Hisân*, s. 37.

¹⁷¹ Henâî, *Esmâü's-Süveri'l-Kur'aniyye*, s. 30.

¹⁷² Kinnüci, *Fethu'l-Beyân fî Mekâsidi'l-Kur'an*, I, s. 31.

¹⁷³ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, s. 3.

¹⁷⁴ Henâî, *Esmâü's-Süveri'l-Kur'aniyye*, s. 30.

¹⁷⁵ Berrâk, *Cüz'ün fî Esmâi süveri'l-Kur'ani'l-Kerîm*, s. 14.

¹⁷⁶ Henâî, *Esmâü's-Süveri'l-Kur'aniyye*, s. 31.

Burada şöyle bir suâl akla gelebilir: Bir sûrenin sahih rivayetlerle gelen tevkîfi ismi hatta isimleri varken birden fazla icthâdî isminin olmasının anlamı nedir? Buna şu şekilde cevap verilebilir: Sûrenin tevkîfi ismine ek olarak ona ikinci bir isim daha veren sahabe ya tevkîfi isimden haberi olmamıştır ve bu konuda esneklik görerek ruhsatla amel etmiştir. Veya tevkîfi ismin yanında bu ismi niteleyen bir sıfat kabilinden ikinci bir isim daha vermeyi istemiş olabilir.¹⁷⁷

İlk dönemde bazı sûreler için birden fazla isim sabit olmuştur. Ancak daha sonra bunlardan tek bir tanesi üzerinde ittifak edilmiştir.¹⁷⁸ Üzerinde ittifak edilen isim o sûrenin ismi, diğerleri ise o ismin sıfatı olmuştur.¹⁷⁹

Bazı surelerin birden fazla isminin olması tesmiyenin icthadî olduğuna delalet etmez. Zira bu isimlerin hepsinin birden tevkîfi olmasına herhangi bir mani yoktur.

2.5.3. Sure İsimlerinin Kısmen Tevkîfi Kısmen İctihâdî Olduğunu Söyleyenler

Daha önce ifade ettiğimiz üzere sûrelerin isimlendirilmesinin tevkîfi olduğunu söyleyenler olduğu gibi sahabenin içtihadıyla olduğunu iddia eden âlimler de olmuştur. Bunun yanında kimi sûrelerin isimlerinin tevfiği, kimi sûrelerin isimlerinin de sahabe içtihadıyla sabit olduğunu savunan âlimler de mevcuttur.¹⁸⁰ Bu görüşte olan âlimlere göre sûre isimlerinin tamamı Peygamber'den gelen rivayetlerle tespit edilememiştir. Bazı sûrelerin isimleri, Hz. Peygamber'den gelen sahih haberlerle tespit ve tayin edilmişken, bazılarının isimleri mevkuף hadislerle sabit olmuştur.¹⁸¹ Ancak bu görüşte olanlar sûre isimlerinden ne kadarının tevkîfi, ne kadarının icthadî olduğu hususunda kesin bir bilgi vermemektedirler.

Muhammed Salim Muhaysin, sûre isimlerini tek tek ele alıp analiz etmiş ve şu bilgileri paylaşmıştır: “Kur’an-ı Kerîm’deki yüz on dört sûreden yetmiş üç tanesinin tek bir ismi vardır. Bunların tamamı tevkîfidir. Geriye kalan kırk sûrenin birden çok ismi vardır. Bu isimlerin bazıları tevkîfi, bazıları icthadîdir.”¹⁸²

Sûrelerin tesmiyesinin kısmen tevkîfi kısmen icthadî olduğunu söyleyen âlimler konuya bütüncül yaklaşmışlardır. Şöyle ki; Bazı sûre isimlerinin tesmiyesi Hz. Peygamber vasıtasıyla olduğu kesin olsa da, haklarında rivayet olmayan diğer sûrelerin tesmiyesinin kim tarafından gerçekleştiği bilinmemektedir. Sahabe tarafından verildiği kabul edildiği takdirde ise tesmiyenin sahabenin kendi

¹⁷⁷ Berrâk, *Cüz’ün fî esmâi süveri’l-Kur’ani’l-Kerîm*, s. 19.

¹⁷⁸ Bombâ, *Esmâü’l-Kur’ani’l-Kerîm*, s. 51.

¹⁷⁹ Omurlu, *Sûrelerin İsimlendirilmesi ve Sûre İsimlerinin Bize Verdiği Mesajlar*, s. 5.

¹⁸⁰ Berrâk, *Cüz’ün fî esmâi süveri’l-Kur’ani’l-Kerîm*, s. 18.

¹⁸¹ Lâşin, *el-Leâliü’l-Hisân*, s. 37.

¹⁸² Muhaysin, *Fî rihâbi’l-Kur’ani’l-Kerîm*, s. 85-87.

reyleleriyle mi olduğu, yoksa Hz. Peygamber'e dayalı bilgileriyle mi bunu yaptıkları hususu muğlak kalmaktadır.¹⁸³

Bu görüşü savunanların diğer bir delili de şudur: Sürelerinin tamamı tevkîfi olsaydı sahabe bundan habersiz olmazdı ve şahsi Mushaf'larında süre başlarına tıpkı besmeleyi yazdıkları gibi bu isimleri de yazarlardı. Ama böyle yapmadılar. Hakkında rivayet sabit olanları olduğu gibi isimlendirdiler; hakkında haber sadır olmayanlarda da içtihat ederek tesmiyede bulundular.¹⁸⁴ Dolayısıyla yüz on dört sürenin isminin bir kısmı tevkîfi, diğer bir kısmı da sahabenin içtihadı ile sabit olmuş oldu.

2.5.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Âlimlerin çoğu sürelerin isimlerinin tevkîfi olduğunu, her birinin isminin Hz. Peygamber (a.s.) aracılığıyla tesmiye edildiğini kabul etmektedirler.¹⁸⁵ Öne sürülen görüşler ve deliller değerlendirildiğinde bazı çağdaş âlimlerin dediği gibi sürelerin tesmiyesinin tevkîfi olduğunu düşünenlerin delillerinin daha kuvvetli ve daha isabetli olduğunu söyleyebiliriz.¹⁸⁶ Şöyle ki:

1- Birçok sürenin tesmiyesinin bizzat Hz. Peygamber aracılığıyla yapıldığına dair bizlere kadar ulaşan sahih hadisler mevcuttur. Tirmizî'nin *Sünen*'inde tahriç ettiği şu rivayet onlardan biridir:

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ شِيبَتْ، قَالَ: شَيْبَتْنِي هُوْدٌ، وَالْوَأَقَعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَنْسَاءُلُونَ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوْرَتْ.

“Bize Ebû Küreyb anlattı; dedi ki: Bize Mu‘âviye b. Hişâm, Şeybân'dan; o, Ebû İshak'tan; O da İkrime'den naklen Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediğini anlattı: Ebû Bekir [Hz. Peygamber'e] dedi ki: ‘Ey Allah'ın Resûlü! Gerçekten ihtiyarladın!’ Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Beni, Hûd, Vâkıa, Mürselât, Amme yetesâelûn/Nebe ve iza's-şemsu küvviret/Tekvîr süreleri ihtiyarlattı.”¹⁸⁷

Tirmizî'nin “Hasen-Garîb” olarak nitelendiği bu rivayet, birbirinden çok farklı olmayan değerşik vecihlerle birçok sahih hadis kaynağında mevcuttur.¹⁸⁸

¹⁸³ Gül, *Geleneksel Kur'ân Tasavvurunun Tefsir İlminin Oluşumuna ve Gelişimine Etkisi*, s. 39.

¹⁸⁴ Bombâ, *Esmâü'l-Kur'ani'l-Kerim*, s. 49.

¹⁸⁵ Abbâs, *İtkânü'l-burhân*, I, 445; Bedir, *Sürelerin İsimleri*, s. 169.

¹⁸⁶ Câbirî, *Esmâü's-süveri'l-Kur'aniyye*, s. 59; Demirci, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, s. 44.

¹⁸⁷ Tirmizî, *Tefsiru'l-Kur'ân*, 56.

¹⁸⁸ Örnek olarak bkz. İbn Ebi Şeybe Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfi, *el-Musannaf fi'l-ahâdisi ve'l-âsâr*, nşr. Kemal Yusuf el-Hût, Mektebetü'r-rüşd, Riyad, 1409, VI, s. 152; Ebû Ya'lâ el-Mevsilî. Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ*, nşr. Hüseyin Selîm Esed, Dâru'l-me'mûn li't-türâs, Dimaşq, 1404/1984, I, s. 102; Taberânî, *Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberânî, el-Mu'cemu'l-kebir*. nşr. Hamdî b. Abdulmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiye, Kahire

Hadis-i şerifte Nebe suresinin “Amme yetesâelûn” ve Tekvîr suresinin “iza’s-şemsu küvviret” diye zikredilmesi, “Hz. Peygamber’in sureleri bazen başındaki ilk kelimelerle tesmiye ettiği” şeklinde izah edilebilir.

2-Özellikle bazı sûrelerin faziletiyle alakalı varit olan hadis-i şerifler veya bir başka vesileyle Hz. Peygamber tarafından sûre isminin zikredildiği rivayetler mevcuttur. Burada örnek olarak birkaç tanesini zikretmekle yetineceğiz:

a-Fatiha suresi hadis-i şeriflerde “*Fatihatu’l-Kitab, Ümmü’l-Kitâb, Ümmü’l-Kur’an ve Seb’u’l-Mesânî*” gibi değişik isimlerle zikredilmektedir. Şu rivayet onlardan biridir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأَمِّ الْكِتَابِ، فَهِيَ خِدَاجٌ، هِيَ خِدَاجٌ، غَيْرُ تَمَامٍ»

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: “Kim bir namaz kılar da o namazda Ümmü’l-Kitab’ı okumazsa o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, tam değildir.”¹⁸⁹

b-Şu rivayette Hz. Peygamber Bakara sûresini bizzat ismiyle zikretmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ سَنَامًا، وَإِنَّ سَنَامَ الْقُرْآنِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ»

Ebû Hüreyre’den (ra) rivayet edilmiştir: Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: “Herşeyin bir zirvesi vardır. Kur’an’ın zirvesi ise Bakara sûresidir.”¹⁹⁰

c-Şu rivayette Hz. Peygamber Nisâ sûresini bizzat ismiyle zikrederek kendisine okunmasını istemiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَقْرَأْ عَلَيَّ سُورَةَ النِّسَاءِ» قَالَ: قُلْتُ: أَقْرَأْ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أَنْزَلَ، قَالَ: «إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي»، قَالَ: فَفَرَأْتُ عَلَيْهِ حَتَّى إِذَا انْتَهَيْتُ إِلَى قَوْلِهِ {فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ} [النساء: 41] الْآيَةَ، فَفَعَّتْ رَأْسِي فَأِذَا عَيْنَاهُ تَهْمَلَانِ

1415/1994, VI, s. 148; Hâkim en-Nisâbüri, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbüri, **el-Müstedrek ala’s-Sahîhayn**, nşr. Mustafa Abdulkadir Atâ, Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, Beyrut 1411/1990), II, s. 374.

¹⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, VIII, 231; Müslim, I, 296; İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, **Sünenü İbn Mâce**, Dâru İhyai’l-Kütübi’l-Arabiyye, Beyrut, ts. I, 273; Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, **Sünenü Ebî Dâvûd**, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, el-Mektebetü’l-asriyye, Beyrut, ts., I, s. 216; Tirmizî, I, 409; Nesâî, Ebû Abdırrahmân Ahmed b. Şu’ayb b. Alî en-Nesâî, **es-Sünenü’l-kübrâ**, nşr. Hasan Abdulmun’im Şelebî, Müessesetü’r-risâle, Beyrut, 1421/2001), II, s. 135; İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nisâbüri, **es-Sahîh**, nşr. Muhammed Mustafa el-A’zamî, el-Mektebü’l-İslâmî, Beyrut, ts., I, s. 247.

¹⁹⁰ Tirmizî, V, 7; Ebû Ya’lâ, XIII, 547; İbn Hibbân, III, 59; Taberânî, VI, 163; Hâkim, II, 285.

Hiz. Abdullah'tan rivayet edilmiştir; o şöyle dedi: Allah Resûlü (sav) bana "Bana Nisâ sûresini oku!" dedi. Ben "Kur'an sana indirildiği halde onu sana ben mi okuyayım?" deyince "Kur'an'ı başkasından dinlemek benim hoşuma gidiyor." buyurdu. Bunun üzerine Nisâ sûresini [baştan başlayarak 41. ayet olan] "Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şahit yaptığımız zaman, bakalım onların hâli nice olacak!" ayetine kadar oludum. Başımı kaldırdım; bir de ne göreyim, iki gözü [iki çeşme gibi] gözyaşı döküyordu."¹⁹¹

d-Şu rivayette Hiz. Peygamber Kehf sûresini bizzat ismiyle zikrederek ilk on ayetinin ezberlenmesini tavsiye etmiştir:

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ حَفِظَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورَةِ الْكَهْفِ، عُصِمَ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ»

Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Kehf sûresinin ilk on ayetini ezberleyen kişi Deccal'ın fitnesinden korunur."¹⁹²

e- Şu rivayette Hiz. Peygamber Yâsin sûresini bizzat ismiyle zikrederek faziletini beyan buyurmuştur:

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبًا، وَقَلْبُ الْقُرْآنِ يَس

Hiz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi Yâsin'dir."¹⁹³

3-Sahabenin Kur'an ile ilgili sohbetlerinde sûrelerin isimlerini kullanarak konuşuyor olmaları bu isimlerin tevkîfi olarak tespit edildiğini, benimsendiğini ve özüksendiğini göstermektedir.¹⁹⁴

4-Bazı sûrelerin isimlerini ilk kelimededen, bazılarının içinde geçen dikkate değer bir kelimededen, bir kısmının da içerisinde geçen önemli bir konudan almış olmaları, bu isimlerin icthadî değil, tevkîfi olduğuna delildir. Çünkü şayet bu isimler icthad ile tespit edilmiş olsaydı hepsinde aynı kaide geçerli olurdu.¹⁹⁵

5-Bütün bunların yanı sıra sûrelerin isimlerinin tevkîfi olduğuna en büyük delil kanaatimizce daha önce zikrettiğimiz gibi Hiz. Peygamber'in Kur'an'ın nüzul sürecinde gelen ayetleri vahiy kâtiplerine yazdırırken "Şu ayeti şu surenin şu kısmına derç edin!" mealindeki talimatıdır. Başka bir

¹⁹¹ Ebû Davud, III, 324; Nesâî, VII, 286; İbn Hibbân. XV, 541; Taberânî, IX, 80.

¹⁹² İbn Ebi Şeybe, I, s. 50; Ahmed b. Hanbel, XXXVI, 43; Müslim, I, 555; Ebû Davud, IV, 117; Nesâî, IX, 347; Hâkim, II, 399.

¹⁹³ Tirmizî, V, 12; Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî, **Müsnedü'l-Bezzâr**, nşr. Mahfûzurrahman Zeynullah ve diğerleri, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Medine, 1988-2009, XVI, s. 190.

¹⁹⁴ Örnek olarak bkz. Buhârî, **Ezân**, 106; Müslim, **Salât**, 163; Ebû Dâvûd, **Salât**, 89; Nesâî, **Salât**, 426. Buhârî, **Tefsîr**, 21.

¹⁹⁵ Henâî, **Esmâü's-süveri'l-Kur'aniyye**, s. 32-34.

ifadeyle Hz. Peygamber vahyin nüzûl sürecinde bütün sûrelere, hatta bazılarına birkaç kez isim vermiştir. Bu isimler sahabe tarafından öğrenilmiş ve sürekli kullanıldıkları için kısa süre içinde zihinlerde yerleşmiş; aynı şekilde sonraki nesle aktarılmıştır. Bazı sûrelerin birden fazla isminin olması bunların tevkîfi olmadıkları anlamına gelmez. Zira hepsinin tevkîfi olmasına bir mani yoktur. Hz. Peygamber o sûreleri bir defasında bir ismiyle, başka bir sefer başka bir ismiyle zikretmiş olabilir. Ya da aynı anda bir süreyi birkaç isimle zikretmiş olabilir. Sahabenin bu isimleri Mushaf'a yazmaması, Kur'an'ı vahiy olmayan metinden tecrit etme hassasiyetinden veya buna ihtiyaç duymamalarından ötürü olabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SÛRE İSİMLERİNİN KULLANIMI ve MANALARI

Bu bölümde sûrelerin farklı zamanlarda farklı coğrafyalarda yazılan islâmî eserlerde ne şekilde zikredildiğini tesbit edeceğiz. Hedefimiz kaydedilen isimlerin yazma ve matbu Mushaflara ne ölçüde yansımalarını görmek. Dolayısıyla bir yeknasaklığın olup olmadığını görerek, sûrelerin isimlendirilmesindeki hükmüne zemin hazırlamaktır.

3.1. Sûre İsimlerinin Mushaflara Yazılması

Kur'ân-ı Kerîmin yazılıp kayıt altına alınması, nüzûlün ilk yıllarına dayanmaktadır. Bunun delillerinden biride Hz. Ömer'in, bi'setin beşinci senesinde Müslüman olmasına vesîle olan belgedir.¹⁹⁶ Kur'ân-ı Kerîm'in sûre ve âyetleri nâzil olmasıyla beraber, kâtipler tarafından parşömen/yazmak için özel hazırlanan deriler üzerine sade bir şekilde, sûre ve âyet işaretleri olmadan, îrablama ve noktalama yapılmadan, siyah mürekkeple yazılmaktaydı.¹⁹⁷ Resm-i Osmânî'nin ilk nüshalarında, sûreleri birbirinden ayıran Besmele hariç, başka ayrıçlar bulunmamaktaydı. Daha sonraları sûre araları, süsleme, bismelenin yanında yazılan sûre isimleriyle beraber ayırt edilmeye başlamıştır. Kur'ân-ı Kerîmin tahrif edilmesinden korktukları için ve ibn Mes'ûd'un "Cerridü'l-Kur'ân'/Kur'ân-ı ayıklayın" Kur'ân'dan olmayan hiçbir şeyi almayın¹⁹⁸ sözüne binâen, sahâbîler (ra) Mushaf-ı Şerif'in îrablanmasına, hareke ve nokta konmasına, ta'sîr ve tahmis işaretlerinin yazılmasına, dolayısıyla sûre isimlerinin ve âyet numaralarının yazılmasına karşı çıkmışlardır.¹⁹⁹

İmam Gazâlî (ö. 505/1111) (ra) Kur'ân'ın korunmuşluğuyla ilgili olarak şunları söylemektedir. Selef-i Sâlihîn, şartlar gereği, Kur'ânî olmayan şeylerin -ihtilâtından ve tahrif edilmesinden korktukları için- Besmele hariç, hiçbir şeyin mushaflara yazılmasına müsaade etmemişlerdir. Ancak bununla beraber, tehlike geçtikten sonra Kur'ân'ın daha sağlıklı okunması için yapılan noktalama ve harekelemeler, bidat-i hasene kabilinden düşünölmeli ve mutlak olarak menedilmemelidir.²⁰⁰ Meşhur

¹⁹⁶ Öztürk, "Hazreti Peygamber (a.s.) Döneminde Kur'ân Âyetlerinin ve Sûrelerinin Tesbit ve Tertibi Hakkında Bir Değerlendirme", s. 217.

¹⁹⁷ Suyûtî, **el-İtkân**, II, s. 1182; Abdulkadir Yılmaz, "Hat Sanatında Hareke ve Noktalamanın Tarihi Seyri (Kur'ân-ı Kerîm'in Harekelenmesi ve Noktalanması)", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sy. 19, Erzurum, 2003, s. 52.

¹⁹⁸ İbn Ebî Dâvûd, **Kitâbü'l-mesâhif**, II, 512-525; Suyûtî, **el-İtkân**, II, s. 1182.

¹⁹⁹ Zürcânî, **Menâhilü'l-irfân**, s. 286-287.

²⁰⁰ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed Gazzâlî, **İhyâü ulûmi'd-dîn**, Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1406/1986, I, s. 326.

muhaddis İmam Nevevî konuya dair şu açıklamaları yapmıştır. Mushaf-ı Şerif'in irablanması, noktalanması, tahrifinönüne geçtiği için müstahaptır. Zamanın bazı âlimlerinin buna karşı çıkmaları şartlar gereğidir. Yani Kur'ân'ın hadis ve tefsir kabilinden olan kelimelerle ihtilâtından korkmalarından dolayıdır. Bu zamanda bu endişeye mahal kalmamıştır. Dolayısıyla bugün bidat-i hasene olan bu iyileştirmeden geri durulmamalıdır.²⁰¹

Übey b. Ka'b, şahsî Mushaf'ında sûre isimlerine yer vermiştir.²⁰² Bütün bu anlatılanlardan anlıyoruz ki, sûre isimlerinin tesbiti ve tayini peygamber ve sahâbe döneminde olmuştur

Netice olarak, sûre isimlerinin tesbiti, nüzül döneminde ve sahabe devrinde yapılmıştır. Hatta şahsî mushaflara yazılması da eş zamanlı olarak başlamıştır.²⁰³ Yani tevkîfi olan ve herkes tarafından bilinen sûre isimlerinin kayıt altına alınması, İmam Mushaf'ın tertîbiyle aynı dönemde olmuştur.²⁰⁴ Mushaf'ı Şerif'lere yazılması ise, tâbiîn döneminde, Haccac b. Yûsuf es-Sakafî zamanında gerçekleşmiştir.²⁰⁵

3.2. Mushaf ve Ulûmü'l-Kur'ân Eserlerinde Sûre İsimleri

Malûmdur ki isimlerin varlığı insanoğlunun varlığı kadar eskidir. Nasıl ki bir nesne tarif edilirken evvela onun isminden ve alakası olan şeylerden bahsedilir. Aynen bunun gibi Kur'ân-ı Kerîm'in mâhiyeti anlatılırken onun bizzat kendi isimlerinin yanında, muhtevâsında yer alan olan sûrelerin isimlerinden bahsedilmesi de uygun düşmektedir. Çünkü bu isimlendirmeler rastgele yapılmamıştır. Bilakis onlar Kur'ân'ın muhteviyâtı hakkında ipuçları veren unvanlar mesabesinde dir.²⁰⁶ Dolayısıyla sûrelerin tesmiyesini, amaçsız, hikmet ve maslahattan uzak olarak düşünemeyiz.²⁰⁷ Sûre isimleri, birbirlerini tefrik etme işlevi yanında, sûrelerin muhteviyatına ışık tutan, ortaya çıkaran çekirdekler konumundadır.²⁰⁸

Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm'i daha iyi tanımak ve tanıtmak, mahiyet ve muhtevâsını kavrayabilmek için, sûreleri ve sûre isimlerinin tertip ve tesmiye açısından mushaflara ve tefsir kaynaklarına ne şekilde yansımış olduklarını tahlil etmeyi ve kullanım biçimlerini ele almayı uygun gördük.

²⁰¹ Nevevî, *et-Tibyân fi Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân*, s. 307-308.

²⁰² Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 176; Jeffery, *Mukaddimetân fi ulûmi'l-Kur'ân*: s. 64-74.

²⁰³ Bedir, *Sûrelerin İsimleri*, s. 184.

²⁰⁴ Bedir, a.g.m. s. 210; a.g.m., s. 177.

²⁰⁵ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, IX, s. 245.

²⁰⁶ Bombâ, *Esmâü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 42.

²⁰⁷ Çiçek, *Delâletü esmâi süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm min manzûrin hadâriyyin*, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1421/2001.

²⁰⁸ Henâî, *Esmâü's-süveri'l-Kur'âniyye*, s. 25.

Çalışmamızın bu kısmında farklı zamanlarda, islam dünyasının muhtelif merkezlerinde yazılmış olan mushaflarda sûrelerin hangi isimlerle tesmiye edildiğini tesbit etmek, bununla beraber tefsir kaynaklarında geçen sûre isimlerinin ne ölçüde mushaflara yansıdığını ortaya koymaya çalışacağız. Özellikle yazma mushaflarla, bugün elimizde bulunan matbu mushaflarda yazılı olan sûre isimlerinin mukâyesesini yapmak ve şematik olarak bir arada görmüş olacağız.

3.2.1. Yazma Mushaflarda Sûre İsimleri

Yazma mushaflarda sûre isimlerinin ne şekilde kaydedildiğini görmemiz açısından, sûreleri isim sayılarına göre gruplandırmayı uygun gördük.²⁰⁹ Ancak gruplandırmaya geçmezden evvel, mushaflarda sûre isimlerinin kullanımlarıyla alakalı olarak genel bazı tesbitlere yer vermek yerinde olacaktır.

Görebildiğimiz yazma mushaflarda sûre isimleri, genel olarak bugün kullandığımız gibi “Sûretü’l-Bakara / سورة البقرة” veya “Sûretü’l-Fâtîha / سورة الفاتحة” şeklinde izâfet halinde kullanılmıştır.

Bazı mushaflarda ise yalın halinde “es-sûretü’lletî tüzkerü fihâ’l-Bakara/ içerisinde Bakara’nın zikredildiği sûre” veya “es-sûretü’lletî tüzkerü fihâ’n-Nisâ/içerisinde Nisâ’nın zikredildiği sûre” şeklinde kullanılmıştır.

Ünlü müfessir İbn Cerîr et-Taberî bu tarz kullanımı tercih etmiştir.²¹⁰ İbn Âşûr, isimlendirmeye ilgili kullanım farklılıkların fer’î olduğunu, farklı isimlendirme kalıpları olsa da, bu kalıpları farklı değerlendirmeden uzak olduğunu ifade etmiştir.²¹¹

Bununla beraber bazı mushaflarda bir kısım sûrelerin isimlerine duâ sadedinde ilaveler yapıldığını görmekteyiz. Mesela, “Yûnus” ismine عليه السلام veya kısaltılması olan عم, “Yâsin” ismine عز وجل جلاله، عز وجل، جل، الله تعالى عز وجل، عليه السلام، عليه الصلوات، صلي الله عليه وسلم ekleri, “Müzzemmil” ismine عليه السلام ilâveleri yapılmıştır.

“Hûd” ismine عليه السلام، عليه السلام، عم، “Yûsuf” ismine عم، عليه السلام، “İbrahim” ve “Tâhâ” ismine عليه السلام، “Enbiyâ” ismine عليه السلام، عليه السلام، “Hac” isminden sonra عز وجل، “A’lâ” ismine عليه السلام، “Müddessir” ismine عليه السلام، “Nûh” ve “Lokman” ismine عليه السلام، “Rahman” ismine عليه السلام، عليه السلام، عليه الصلوات، صلي الله عليه وسلم، رزقنا الله تعالى، “Lokman” ismine عليه السلام، “Nûh” ve “Müddessir” ismine عليه السلام، “A’lâ” ismine عليه السلام، “Müddessir” ismine عليه السلام، “Nûh” ve “Lokman” ismine عليه السلام، “Rahman” ismine عليه السلام، عليه السلام، عليه الصلوات، صلي الله عليه وسلم، رزقنا الله تعالى

²⁰⁹ Bu bölüm ile alakalı bilgiler, Muhammed Ali Duran’ın Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde mevcut sekiz yüzü aşkın yazma Mushaf üzerinde yapmış olduğu çalışmasından istifade edilmiştir. Bkz. Muhammed Ali Duran, “Yazma Mushaflarda Sûre İsimleri: Süleymaniye Kütüphanesi Örneği”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi –Beşerî Bilimler Sayısı-*, XII, 1, 2015, s. 50-84.

²¹⁰ Taberî, *Câmi’u’l-beyân fi tefsîri’l-Kur’ân*, I, s. 204; VI, s. 339; VII, s. 726; VIII, s. 5; XII, s. 308.

²¹¹ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, ed-Dârü’t-Tünisiyye, Tunus, 1984, I, s. 90.

عليه السلام، عليه ismine “Muhammed” ismine، عليهما السلام، رضي الله عنها، عليهم السلام “Meryem” ismine، وجلّ عليه السلام، عليه ismine، صلي الله عليه وسلم، صلي الله تعالى عليه وسلم، عليه وسلم ilâveleri yapılmıştır.

Şimdi tesmiye edildiği isim sayısına göre sûrelerin tasnifine geçebiliriz.

Tablo 1: Bir İsmi Olan Sûreler

Sûre No	Sûre İsmi	Sûre No	Sûre İsmi	Sûre No	Sûre İsmi	Sûre No	Sûre İsmi
1	Bakara	6	Ra'd	11	Vâkı'a	16	Müzzemmi
2	Nisâ	7	Ankebût	12	Hadîd	17	Bürûc
3	En'âm	8	Rûm	13	Haşr	18	Fil
4	Enfâl	9	Yâsîn	14	Tegâbün	19	Kevser
5	Yûnus	10	Rahmân	15	Hâkka	20	Felak

Kaynak: Duran, "a.g.m.", CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi –Beşerî İlimler Sayısı-, XIII, 1, 2015, s. 57-59.

Tablo 2: İki İsmi Olan Sûreler

Sıra No	Sûre Adı	Birinci İsmi	İkinci ismi
1	Âl-i İmrân	آل عمران	عمران
2	Mâide	المائدة	العقود
3	Tevbe	التوبة	براءة
4	Hûd	هود	أحكمت
5	Yûsuf	يوسف	القصص
6	İbrâhîm	إبراهيم	الخليل
7	Nahl	النحل	النخيل
8	Kehf	الكهف	الصف
9	Tâhâ	طه	موسي
10	Enbiyâ	الأنبياء	النبأ
11	Hac	الحج	الناس
12	Nûr	النور	القدر
13	Kokman	لقمان	الم
14	Ahzâb	الأحزاب	الفتح
15	Sâd	ص	ص والقرآن
16	Ahkâf	الأحقاف	السورة التي يذكر فيها حم
17	Hucurât	الحجرات	الخُجر
18	Zâriyât	الذاريات	والذاريات
19	Tûr	الطور	والطور
20	Necm	النجم	والنجم
21	Sâf	الصف	السورة التي يذكر فيها سبح لله

Tablo 2: (Devamı)

Sıra No	Sûre Adı	Birinci İsmi	İkinci ismi
22	Cum'a	الجمعة	البعث
23	Nûh	نوح	السورة التي يذكر فيها إنا أرسلنا
24	Cinn	الجن	الوحي
25	Müddessir	المدثر	السورة التي يذكر فيها يا أيها
26	Târık	الطارق	والطارق
27	A'lâ	الأعلى	سبح
28	Gâşiye	الغاشية	السورة التي يذكر فيها هل أتيتك
29	Fecr	الفجر	والفجر
30	Duhâ	الضحى	والضحى
31	Kadr	القدر	إنا أنزلناه
32	Âdiyât	العاديات	والعاديات
33	Asr	العصر	والعصر
34	Nâs	الناس	الوسواس

Kaynak: Duran, “a.g.m.”, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi –Beşerî İlimler Sayısı-, XIII, 1, 2015, s. 59-65.

Tablo 3: Çok İsimli Sûreler

Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler			
1	Fâtiha	الفاتحة	فاتحة الكتاب	الفاتحة الشريفة	أم القرآن
2	A'râf	الأعراف	المص	ص	
3	Hicr	الحجر	الحجرات	الحجرة	
4	İsrâ	الاسراء	الاسرا	الاسرى	اسراء النبي صلى الله عليه وسلم
		سبحان	الحرام	الأقصي	بني إسرائيل
		إسرائيل	الاسراء بني إسرائيل	السورة يذكر فيها بنو إسرائيل	
5	Meryem	مريم	عيسى بن مريم	كهيعص	
6	Mü'minûn	المؤمنون	المؤمنين	المؤمن	قد أفلح
		السورة التي قد			
7	Furkân	الفرقان	الملك	الملك الفرقان	
8	Şu'arâ	الشعراء	الشعر	طسم	طسم الشعراء
9	Neml	النمل	طس	طس النمل	
10	Kasas	القصص	طسم موسى	السورة التي يذكر فيها طسم	طسم الشعراء
		المبين			
11	Secde	السجدة	الم	الم السجدة	التنزيل
		المضاجع			
12	Sebe'	سبأ	النساء	السورة التي يذكر فيها الحمد	
13	Fâtır	فاطر	الملائكة	فاطر السموات	السورة التي يذكر فيها الحمد لله
		السينات			
14	Sâffât	الصفافات	الحوت	الذبح	الكواكب

Tablo 3: (Devamı)

Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler	Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler
15	Zümer	الزمر	الزمره	التنزيل	
16	Mü'min	المؤمن	حم المؤمن	المؤمنون	المؤمنين
		تنزيل الكتاب	غافر	الطول	
17	Fussilet	السجدة	حم السجدة	فصلت السجدة	السجدة او فصلت
		الأقوات	المصايح	فصلت	
18	Şûrâ	عسق	عسق الشورى	البشري	النشور
		الشوري	حم عسق		
19	Zuhruf	المبين	الزخرف	السورة التي يذكر فيها حم	
20	Duhân	الدخان	حم الدخان	السورة التي يذكر فيها حم	ليلة
21	Câsiye	الجاثية	حم الجاثية	الشريعة	
22	Muhammed	محمد	القتال	السورة التي يذكر فيها الذين كفروا	
23	Feth	الفتح	إنا فتحنا	السورة التي يذكر فيها إنا فتحنا لك	
24	Kâf	ق	المجيد	ق والقرآن	
25	Kamer	القمر	والقمر	اقتربت الساعة	
26	Mücâdile	المجادلة	المجادلة	قد سمع الله	النجوي
27	Mümtehine	المتحنة	المتحنة	الإمتحان	المودة
28	Münâfikûn	المنافقون	المنافقين	النفاق	
29	Talâk	الطلاق	النساء	النبي	
30	Tahrîm	التحريم	المتحرم	التحرم	النبي
31	Mülk	الملك	الذي	السورة التي يذكر فيها تبارك الذي	

Tablo 3: (Devamı)

Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler	Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler
32	Kalem	القلم	والقلم	نَّ	ن والقلم
		الحوث			
33	Meâric	المعارج	سأل	السائل	الواقع
34	Kıyâme	القيامة	يوم القيامة	لا أقسم بيوم القيامة	
35	İnsân	الإنسان	هل أتى	الحين	الإنس
		الدهر			
36	Mürselât	المرسلات	والمرسلات	المرسل	
37	Nebe'	النبأ	عم	عم يتسائلون	يتسائلون
		تسائلون	النبأ العظيم		
38	Nâziât	النازعات	والنازعات	النازعة	(الطامة الساهرة
39	Abese	عبس	الأعمى	الصاخة	
40	Tekvîr	التكوير	كورت	الكور	الكورات
		التكور	إذا الشمس كورت	الشمس	إذا الشمس
		الشمس كورت	انكدرت	العشار	
41	İnfitâr	الانفطار	انفطرت	إذا السماء انفطرت	فطرت
		السماء انفطرت			
42	Mutaffîfîn	المطففين	التطفيف	السورة التي يذكر فيها المطففون	التطفيفين
		المطفف	المطفيف	السورة التي يذكر فيها ويل للمطففين	المتطفيف
		الطفف	التطفف		
43	İnşikâk	انشقت	شقت	الانشاق	انشق
		إذا السماء انشقت			

Tablo 3: (Devamı)

Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler	Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler
44	Beled	البلد	لا أقسم	النجدین	
45	Şems	الشمس	والشمس	الناقاة	
46	Leyl	اللیل	واللیل	النهار	الصدیق رضی اللہ عنہ
47	İnşirâh	الانشراح	الم نشرح	نشرح	الشرح
		الصدر	الیسر	فرغب	
48	Tîn	التین	والتین	الزیتون	الطور
49	Alak	العلق	اقراء	الخلق	الذی
		القلم	الزبانية		
50	Beyyine	البینة	لم یکن	المنفکین	الانفکاک
		الکتاب	القیمة	البریة	
51	Zilzâl	الزلزال	زلزلت	زلزالها	اذا زلزلت
52	Kâria	القارعة	والقارعة	القارعات	
53	Tekâsür	التکائر	ألهاکم	ألهاکم التکائر	المقابر
54	Hümeze	الهمزة	ویل لكل	لمزة	الحطمة
55	Kureyş	قریش	لإیلاف	إیلاف قریش	لإیلاف قریش
		إیلاف	الشتاء	الصیف	
56	Mâûn	الماعون	الذی	أرأیت الذی	الذین
		بالذین	الیتیم	الذی	الذین
57	Kâfirûn	الکافرون	الکافرین	الکافر	الجحد
		الجحود			

Tablo 3: (Devamı)

Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler	Sûre No	Sûre İsmi	Diğer isimler
58	Nasr	النصر	نصر الله	الفتح	
59	Tebbet	تبت	أبي لهب	أبي	اللهب
		الكسب	الخطب	المسد	
60	İhlâs	الأحد	الصمد	التوحيد	

Kaynak: Duran, “a.g.m.”, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi –Beşerî İlimler Sayısı-, XIII, 1, 2015, s. 65-81.

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bazı Mushafların, bazı sûrelerinin isimlerinde birtakım eksikler veya yanlışlıklar vardır. Bunları şöylece sınıflandırabiliriz.²¹²

a) Bazı mushaflardaki, sûrelerin isimlerinde zühul eseri olarak düşündüğümüz hatalı tesmiyeler mevcuttur. Şöyleki; Farklı sûrelere benzer ismin verilmesinin yanında yanlış veya noksan olan yazım hataları da vardır. Bu tür hatalar Mushafların tashih edilmemiş olmalarından kaynaklanmış olabilir.

b) Biri diğeri yerinde kullanılan sûre isimleri olduğu gibi başka sûrede geçen kelimenin bir başka sûre için isim olduğu yerlerde vardır.

Mesela, Nisâ ile Mâide, Kehf ile Meryem, Mürselât ile İnşikâk sûresinin diğeri ismi olan el-İnşikâk isimlerinin yer değiştirmesi gibi.

Aynı şekilde Sûre-i Âl-i İmrân'ın A'râf ismiyle, Sûre-i Enbiyâ'nın Hicr ismiyle, Sûre-i İsrâ'nın Nahl ismiyle, Sûre-i Nahl'in Benî İsrâil/بنی إسرائيل ismiyle, Sûre-i Fussilet'in Mü'min ismiyle, Sûre-i Cum'a'nın Teharrum/تحريم ismiyle, Sûre-i Tegâbün'ün Mücâdile'nin girişiyle السورة التي يُذكر فيها قُد ismiyle, Sûre-i Nâziât'ın التطيف ismiyle, Sûre-i Leheb'in Nasr'ın ismi olan el-Feth الفتح ismiyle tesmiye edilmeleri gibi.

c) Sûrelerin tertibinde kaydırma suretiyle oluşan hatalar mevcuttur.

Sûre-i Mü'min'e Fussilet, Sûre-i Fussilet'e Şûrâ isminin verilmesi, Sûre-i Abese'nin Nâziât'ın girişiyle السورة التي يُذكر فيها ألنازعات عُرقا ismiyle isimlendirilmesi gibi.

d) Sûre isimlerinin giriş kısmındaki benzer ifâdelerden kaynaklanan yanlış isimlendirmeler mevcuttur.

Mesela, Sûre-i Gâsiye'nin aynı ifadeyle başlayan Sûre-i İnsan ile, لا أقسم ile başlayan Sûre-i Kıyâme'nin البلد ile kaydedilmesi gibi.

e) İsimlerdeki yazım benzerliğinden kaynaklanan hatalar mevcuttur.

Mesela, Sûre-i Yûsuf'un Yûnus ile Sûre-i Hûd'un الحوت عليه السلام şeklinde, Sûre-i Nahl'in Neml diye isimlendirilmesi, Mü'min sûresinin الطور yerine الطور diye, Sûre-i Şûrâ'nın Şuarâ şeklinde, Sûre-i Zuhruf'un Zümer ismiyle, Sûre-i Kamer'in Kalem adıyla, Sûre-i İnşikâk'ın الإنشراق diye, Sûre-i Beyyine'nin القيامة yerine القيامة ismiyle tesmiye edilmeleri gibi.

²¹² Duran, "Yazma Eserlerde Sûre İsimleri: Süleymaniye Kütüphanesi Örneği", CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, XII, 1, 2015, s. 54 v.d.

Böylelikle, daha ziyade yazma mushaflarda geçen her bir sûrenin muhteviyatına ışık tutar mahiyetteki muhtelif isimlerini görmüş olduk.

Ayrıca mushaflarda ve tefsirlerde görmeye fazla alışık olmadığımız bir takım kullanım tarzlarını tesbit ettik. Bu farklılıklar, isimlerin yalın/izâfetsiz olarak tesmiye edilmeleri, bazı isimlere birtakım eklerin ilâvelerin yapılmış olması ve sûre isimlerinin genellikle sûre içerisinde geçen ve dikkat çeken kelimelerden seçildiği hususlardır. Bununla beraber genel olarak yazma mushaflarla matbu mushafların isimler açısından büyük oranda paralellik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Tarihi süreçte içerisinde yazma mushaflardaki sûre isimlerini toplu olarak görmek ve matbu mushaflardaki isimlerle mukâyese etmek açısından konunun literatüre katkı sunacağını düşünüyoruz.

3.2.2. Ulûmül-Kur'ân Eserlerinde Sûre İsimleri

Ulûmül-Kur'ân ve Tefsir eserlerinde sûrelerin isimleri üzerinde durulmuş, ayrıca bu konuda müstakil çalışmalar yapılmıştır. Örneğin İmam Zerkeşî *el-Burhân fî ulûmu'l-Kur'ân* isimli eserinin on beşinci bölümünü, İmam Suyûtî ise *el-İtkân fî ulûmu'l-Kur'ân* isimli kitabının on yedinci bölümünü bu konuya ayırmışlardır.²¹³ Tabii ki bu çalışmalar Kur'ân-ı Hakîm'in muhteviyatının daha iyi anlaşılmasına ışık tutmaktadır. Özellikle sûrelerin tesmiyesinin tevkiî olduğunu düşünürsek, konunun önemi daha iyi anlaşılmalı olacaktır.²¹⁴ Sûre isimlerini tesbit etmek, aynı zamanda sûrelerin yüceliğini de takdir etmek demektir. Çünkü bu isimler, müsemmalarının niteliğinden esintiler sunmaktadır.²¹⁵ İsimlendirme olmasaydı Kur'ân-ı Kerîmin anlaşılması bu denli kolay olmazdı. Zira her bir isimde, sûre içerisindeki âyetler arasına serpiştirilen konuların ana temasını bulmak zorlaşır.²¹⁶ Oysa sûre isimleri, tetebbuâtı kolaylaştıran teknik bilgilerdir.²¹⁷ Bizde bu mantıktan hareketle, Ulûmül-Kur'ân ve özellikle Tefsir kaynaklarında sûre isimlerinin kullanımseyrini tahlil etmeye çalışacağız.

Meşhur müfessir İbn Cerir et-Taberî, sûre isimlerinin gerek izâfetle olsun ve gerekse yalın halinde olsun, her iki istimalin de câiz olduğuna işaret etmek amacıyla eserinde her iki kullanıma da yer vermiştir. Nisâ sûresinin tefsirini yaparken Nisâ ismini “es-sûretü'lletî tüzkerü fihâ'n-Nisâ/içerisinde Nisâ'nın zikredildiği sûre” şeklinde ism-i mevsûl - sıla halinde,²¹⁸ aynı sûrenin başka bir yerinde ise, “Sûretü'n-Nisâ” şeklinde izafet halinde kullanmıştır.²¹⁹ Aynı şekilde Hûd sûresinin

²¹³ Suyûtî, *el-İtkân Ulûmül-Kur'ân*, I, s. 159-180.

²¹⁴ Çiçek, *Delâletü esmâi süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 170.

²¹⁵ Câbirî, *Esmâü's-süveri'l-Kur'âniyye*, s. 13.

²¹⁶ Câbirî, *Esmâü's-süveri'l-Kur'âniyye*, s. 52-53.

²¹⁷ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, I, 90; Câbirî, *Esmâü's-süveri'l-Kur'âniyye*, s. 58.

²¹⁸ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, VI, s. 339.

²¹⁹ Taberî, a.g.e., VII, s. 726.

ismini önce yalın olarak,²²⁰ sonra izafet halinde kullanmıştır.²²¹ Aynı şekilde Taberî, Mâide sûresinin ismini yalın olarak kaydederken, Sûre-i Âl-i İmrân ile Sûre-i En'âm'ın isimlerini izâfet halinde kullanmıştır.²²²

b) Bazı âlimler ise, sûre isimlerini, “sûretü'l-kezâ” şeklinde izafetle kullanmayı uygun bulmamışlardır. Ahmet b. Hanbel, Kâdî Abdülcebbar ve Haccac b. Yûsuf gibi âlimler, sûre isimlerini ism-i mevsûl - sıla halinde kullanmışlar, izafetle kullanmaktan kaçınmışlardır.²²³ Bu görüşte olan âlimler, Taberî ve Beyhakî'nin Hz. Enes (ra)'den nakledilen şu rivâyetle istidlal etmişlerdir. “Kur'ân sûrelerini, Sûre-i Bakara, Sûre-i Âl-i İmrân, Sûre-i Nisâ şeklinde adlandırmayın. Bilakis içerisinde Bakara'nın, Âl-i İmrân'ın ve Nisâ'nın geçtiği sûreler olarak isimlendiriniz”²²⁴ Ancak bu hadis tenkid edilmiştir.²²⁵ İmam Suyûtî bu hadisin senedini zayıf bulmuştur.²²⁶ Kimi âlimler de Sahih hadislerle muhalif olması hasebiyle, kendisiyle amel edilemeyeceğini ifade etmişlerdir.²²⁷ Hatta mevzû olduğunu söyleyenler dahî olmuştur.²²⁸

Âlûsî ve İbn Âşûr ise, sûre isimlerinin nasıl kullanıldığı meselesine şartlı yaklaşarak, tıpkı hadis yasağında olduğu gibi, yasağın zamansal olduğunu, ilk dönemde müşriklerin, isimleri müsemmasından kopararak mücerred manalarıyla istihzâ ettiklerini, ancak sûre âyetlerinin nüzulü tamamlandıktan sonra arka planın anlaşılmasıyla yasağın ileriki zamanlarda kalktığını ifade etmişlerdir.²²⁹

İmam Nevevî, uzlaştırmacı bir yol takip ederek şöyle aklî bir çıkarımda bulunuyor; Sûre isimlerini kullanırken izâfetli mi ya da ism-i mevsûl – sılalı mı kullanmak için isimlerin müsemmasına bakarak, muhteviyatıyla paralel hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²³⁰

Bize göre de, bi'setin ilk yıllarında, dînî olan her şeyi alay konusu yapan müşriklerin, arka planından kopararak sûre isimleriyle de istihzâ ettikleri bir gerçektir. Dolayısıyla özellikle muhteviyatından bağımsız, mücerred zikredildiğinde alay konusu yapılabilecek isimlerin izafetle kullanımıyla ilgili, ihtiyaten ve edeben böyle bir yasak gelmiş olabilir. Ancak istihzâ edilen isimler, mücerred manalarıyla değıldemuhteviyatıyla anlaşılır olduktan sonra bu yasağın da kendiliğinden

²²⁰ Taberî, a.g.e., XII, s. 308.

²²¹ Taberî, a.g.e., XII, s. 649.

²²² Taberî, a.g.e., V, s. 170; a.g.e., IX, s. 144.

²²³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Müflih Makdisî, **el-Âdâbü's-şer'iyye**, (thk. ğuayb el-Arnaut, Ömer Hasan Kıyyâm, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1416/1996, II, s. 285; İbn Âşûr, **et-Tahrîr ve't-Tenvîr**, I, s. 90.

²²⁴ Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed Taberânî, **el-Mu'cemü'l-ıvsat**, (thk. Ebû Muâz Târik b. İvazillâh b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrâhîm el-Hüseynî), Dârü'l-Harameyn, Kahire, 1415/1995, VI, s. 47-48; Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin Beyhakî, **el-Câmi' li-Şu'abi'l İmân**, Mektebetü'r-rüşd, Riyad, 1423/2003, IV, s. 172-173.

²²⁵ Abdülkâdir, **Me'âlimü süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm**, I, s. 100.

²²⁶ Suyûtî, **et-Tahbîr**, s. 368-369.

²²⁷ Abdülkâdir, **Me'âlimü süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm**, I, s. 102.

²²⁸ Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 166; Âlûsî, **Rûhu'l-me'ânî**, I, s. 34, İbn Âşûr, **et-Tahrîr ve't-Tenvîr**, I, s. 90.

²²⁹ Âlûsî, **Rûhu'l-me'ânî**, I, s. 98.

²³⁰ Nevevî, **et-Tibyân fi Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân**, s. 279-280.

kalkacağı açıktır. Bununla beraber bu yasağın devam ettiğini kabul etsek dahî, bu yasağı bütün sûre isimlerine teşmil ederek, mücerred ve mutlak olarak sûre isimleri izafetle kullanılamaz demek de pek isabetli görünmemektedir.

3.2.3. Kütüb-i Sitte’de Sûre İsimleri

Bu bölümde Kütüb-i Sitte’nin “Fezâilü’l-Kur’ân”, “Kitâbü’t-Tefsîr” ve “Kitâbü’s-Salât” babları üzerinden hareket ederek sûre isimlerini Peygamberimiz ve sahabenin nasıl adlandırdıkları tespit edilmeye çalışılmış ve böylece birincil kaynaktan sûre isimlerinin nasıl tevarüs edildiği ve bunun yanı sıra sûrelerin çeşitli rivâyetlerde farklı isimlendirmelere konu olmasının kendi içerisinde bir yeknesaklığın bulunup bulunmadığı görülmüş olacaktır.

Tablo 4: Kütüb-i Sitte Çerçevesinde Sûre İsimlerinin Envanteri

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
1	Fâtiha	²³¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	²³² اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	²³³ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	²³⁴ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	²³⁵ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	²³⁶ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
				²³⁷ اَلْحَمْدُ / اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ		²³⁸ اَلْحَمْدُ / اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ	²³⁹ اَلْحَمْدُ / اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
		²⁴⁰ القرآن العظيم			²⁴¹ القرآن العظيم	²⁴² القرآن العظيم	
		²⁴³ السبع المثاني			²⁴⁴ السبع المثاني	²⁴⁵ السبع المثاني	
		²⁴⁶ أم الكتاب		²⁴⁷ أم الكتاب	²⁴⁸ أم الكتاب	²⁴⁹ أم الكتاب	²⁵⁰ أم الكتاب

²³¹ el-Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu’fî, Sahîhu’l-Buhârî, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), Tefsîr (Enfâl sûresi) 2; Buhârî, Fezâilü’l Kur’ân 9.

²³² Müslim, Ebû’l-Hüseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, Sahîh-i Müslim, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), Salât 240; Müslim,²³² Mesâcid 148.

²³³ et-Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, Sünen-i Tirmizî, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), Salât 180, 182.

²³⁴ Ebû Dâvud es-Sicistânî, Süleyman b. el-Eş’as, Sünen-i Ebî Dâvud, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), Salât 124, 35.

²³⁵ en-Nesâî, Ebû Abdurrahmân b. Ahmed b. Şuayb b. Ali, Sünen-i Nesâî, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), İftitâh 20, 26.

²³⁶ İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), Salât 4.

²³⁷ Tirmizî, Salât 176; Tirmizî, Tefsîr 16.

²³⁸ Nesâî, İftitâh 20.

²³⁹ İbn Mâce, Salât 11.

²⁴⁰ Buhârî, Tefsîr (Hicr) 3.

²⁴¹ Ebû Dâvud, Salât 350.

²⁴² Nesâî, İftitâh 28.

²⁴³ Buhârî, Tefsîr (Hicr) 3.

²⁴⁴ Ebû Dâvud, Salât 350.

²⁴⁵ Nesâî, İftitâh 28.

²⁴⁶ Buhârî, Fezâilü’l Kur’ân 9.

²⁴⁷ Tirmizî, Tefsîr 16.

²⁴⁸ Ebû Dâvud, Salât 316, 350.

²⁴⁹ Ebû Dâvud, Salât 316, 350.

²⁵⁰ İbn Mâce, Salât 11.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
		فاتحة الكتاب ²⁵¹	فاتحة الكتاب ²⁵²	فاتحة الكتاب ²⁵³	فاتحة الكتاب ²⁵⁴	فاتحة الكتاب ²⁵⁵	فاتحة الكتاب ²⁵⁶
		أم القرآن ²⁵⁷	أم القرآن ²⁵⁸	أم القرآن ²⁵⁹	أم القرآن ²⁶⁰	أم القرآن ²⁶¹	أم القرآن ²⁶²
2	Bakara	سُورَةُ الْبَقَرَةِ ²⁶³	سُورَةُ الْبَقَرَةِ ²⁶⁴	سُورَةُ الْبَقَرَةِ ²⁶⁵	سُورَةُ الْبَقَرَةِ ²⁶⁶	سُورَةُ الْبَقَرَةِ ²⁶⁷	سُورَةُ الْبَقَرَةِ ²⁶⁸
3	Âl-i İmrân	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ ²⁶⁹	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ ²⁷⁰	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ ²⁷¹	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ ²⁷²	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ ²⁷³	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ ²⁷⁴
4	Nisa	سُورَةُ النِّسَاءِ ²⁷⁵	سُورَةُ النِّسَاءِ ²⁷⁶	سُورَةُ النِّسَاءِ ²⁷⁷	سُورَةُ النِّسَاءِ ²⁷⁸	سُورَةُ النِّسَاءِ ²⁷⁹	

²⁵¹ Buhârî, Ezân 95, 96, 97.

²⁵² Müslim, Salât 34,154, 155 Müslim, Mûsâfirîn 93, 254.

²⁵³ Tirmizî, Salât 182, 183; Tirmizî, Salât 232, 233, 350.

²⁵⁴ Ebû Dâvud, Salât 123, 127, 129, 136, 139, 303.

²⁵⁵ Nesâî, İftitâh 4, 24, 25, 60.

²⁵⁶ İbn Mâce, Salât 11, 190.

²⁵⁷ Buhârî, Leyl 28.

²⁵⁸ Müslim, Salât 35, 36, 38, 40, 43; Müslim, Mûsâfirîn 92.

²⁵⁹ Tirmizî, Salât 232, 233, 296; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 1; Tirmizî, Tefsîr 2, 16.

²⁶⁰ Ebû Dâvud, Salât 136, 148, 292, 316, 350.

²⁶¹ Nesâî, İftitâh 21, 23, 26, 26, 57, 59.

²⁶² İbn Mâce, Salât 11.

²⁶³ Buhârî, Sahîh, Tefsîr (Bakara) 49 50, 51, 52; Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 6, 15, 27, 34; Buhârî, Salât 73; Buhârî, Ezân 63, 106.

²⁶⁴ Müslim, Salât 178, 179; Müslim, Mesâcid 11; Müslim, Mûsâfirîn 99, 203, 212, 252, 253, 255, 256, 254; Müslim, Kusûf 17.

²⁶⁵ Tirmizî, Salât 396; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 2, 4, 5; Tirmizî, Tefsîr 5.

²⁶⁶ Ebû Dâvud, Salât 127, 151, 263, 326.

²⁶⁷ Nesâî, Salât 1; Nesâî, İmâmet 41; Nesâî, İftitâh 38, 63, 78; Nesâî, Tatbîk 12, 74, 86; Nesâî, Kûsûf 13, 17; Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 25.

²⁶⁸ İbn Mâce, Salât 183.

²⁶⁹ Buhârî, Tefsîr (Âl-i İmrân) 18, 19, 20; Buhârî, Amel fi's-Salât 1.

²⁷⁰ Müslim, Mûsâfirîn 100, 182, 203, 252, 253.

²⁷¹ Tirmizî, Salât 396; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 5.

²⁷² Ebû Dâvud, Salât 151,263, 315, 316, 358.

²⁷³ Nesâî, İftitâh 78; Nesâî, Tatbîk 73, 74; Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 9, 25.

²⁷⁴ İbn Mâce, Salât 151.

²⁷⁵ Buhârî, Tefsîr (Bakara) 4, (Nisâ) 9, (Furkân) 3, (Talâk) 2; Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 6, 33; Buhârî, Ezân 63, Buhârî, Kusûf 9.

²⁷⁶ Müslim, Mesâcid 78; Müslim, Mûsâfirîn 203, 247, 248.

²⁷⁷ Tirmizî, Salât 396; Tirmizî, Tefsîr 5, 6.

²⁷⁸ Ebû Dâvud, Salât 151.

²⁷⁹ Nesâî, İftitâh 78; Nesâî, Tatbîk 74; Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 25, 46.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
4	Nisa	سُورَةُ النَّسَاءِ ²⁸⁰	سُورَةُ النَّسَاءِ ²⁸¹	سُورَةُ النَّسَاءِ ²⁸²	سُورَةُ النَّسَاءِ ²⁸³	سُورَةُ النَّسَاءِ ²⁸⁴	
5	Mâide			سُورَةُ الْمَائِدَةِ ²⁸⁵	سُورَةُ الْمَائِدَةِ ²⁸⁶		
6	En'âm				سُورَةُ الْأَنْعَامِ ²⁸⁷		
7	A'râf			سُورَةُ الْأَعْرَافِ ²⁸⁸	سُورَةُ الْأَعْرَافِ ²⁸⁹	سُورَةُ الْأَعْرَافِ ²⁹⁰	سُورَةُ الْأَعْرَافِ ²⁹¹
						الْمَصْنَعِ ²⁹²	
8	Enfâl	سُورَةُ الْأَنْفَالِ ²⁹³	سُورَةُ الْأَنْفَالِ ²⁹⁴	سُورَةُ الْأَنْفَالِ ²⁹⁵	سُورَةُ الْأَنْفَالِ ²⁹⁶		
			سورة بدر ²⁹⁷				
9	Tevbe	سُورَةُ التَّوْبَةِ ²⁹⁸	سُورَةُ التَّوْبَةِ ²⁹⁹				
		سورة البراءة ³⁰⁰		سورة البراءة ³⁰¹	سورة البراءة ³⁰²		

²⁸⁰ Buhârî, Tefsîr (Bakara) 4, (Nisâ) 9, (Furkân) 3, (Talâk) 2; Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 6, 33; Buhârî, Ezân 63, Buhârî, Kusûf 9.

²⁸¹ Müslim, Mesâcid 78; Müslim, Mûsâfirîn 203, 247, 248.

²⁸² Tirmizî, Salât 396; Tirmizî, Tefsîr 5, 6.

²⁸³ Ebû Dâvud, Salât 151.

²⁸⁴ Nesâî, İftitâh 78; Nesâî, Tatbîk 74; Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 25, 46.

²⁸⁵ Tirmizî, Salât 396; Tirmizî, Tefsîr 6.

²⁸⁶ Ebû Dâvud, Salât 132, 151.

²⁸⁷ Ebû Dâvud, Salât 132, 151.

²⁸⁸ Tirmizî, Salât 230.

²⁸⁹ Ebû Dâvud, Salât 132.

²⁹⁰ Nesâî, İftitâh 67.

²⁹¹ İbn Mâce, Salât 71.

²⁹² Nesâî, İftitâh 67.

²⁹³ Buhârî, Tefsîr (Enfâl) 1, (Haşr) 1; Buhârî, Ezân 106.

²⁹⁴ Müslim, Tefsîr 31.

²⁹⁵ Tirmizî, Tefsîr 10.

²⁹⁶ Ebû Dâvud, Salât 125.

²⁹⁷ Müslim, Tefsîr 31.

²⁹⁸ Buhârî, Tefsîr (Tevbe) 20, (Haşr) 1; Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 4.

²⁹⁹ Müslim, Tefsîr 31.

³⁰⁰ Buhârî, Tefsîr (Nisâ) 27, (Tevbe) 1.

³⁰¹ Tirmizî, Tefsîr 10.

³⁰² Ebû Dâvud, Salât 125.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
		الفاضحة ³⁰³	الفاضحة ³⁰⁴				
10	Yûnus	سُورَةُ يُونُسَ ³⁰⁵					
11	Hûd			سُورَةُ هُودَ ³⁰⁶		سُورَةُ هُودَ ³⁰⁷	
12	Yûsuf	سُورَةُ يُوسُفَ ³⁰⁸	سُورَةُ يُوسُفَ ³⁰⁹			سُورَةُ يُوسُفَ ³¹⁰	
13	Ra'd						سُورَةُ الرَّعْدِ ³¹¹
14	İbrahim						
15	Hicr						
16	Nahl	سُورَةُ النَّحْلِ ³¹²					سُورَةُ النَّحْلِ ³¹³
17	İsrâ	بَنِي إِسْرَائِيلَ ³¹⁴		بَنِي إِسْرَائِيلَ ³¹⁵			بَنِي إِسْرَائِيلَ ³¹⁶
18	Kehf	سُورَةُ الْكَهْفِ ³¹⁷	سُورَةُ الْكَهْفِ ³¹⁸	سُورَةُ الْكَهْفِ ³¹⁹			
19	Meryem	سُورَةُ مَرْيَمَ ³²⁰					سُورَةُ مَرْيَمَ ³²¹
20	Tâ-Hâ	سُورَةُ طهَ ³²²					

³⁰³ Buhârî, Tefsîr (Haşr) 1.

³⁰⁴ Müslim, Tefsîr 31.

³⁰⁵ Buhârî, Ezân 106.

³⁰⁶ Tirmizî, Tefsir 57.

³⁰⁷ Nesâî, İftitâh 46.

³⁰⁸ Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 6; Buhârî, Ezân 106.

³⁰⁹ Müslim, Müsâfirîn 249.

³¹⁰ Nesâî, İftitâh 46.

³¹¹ İbn Mâce, Salât 71.

³¹² Buhârî, Sücûd 10.

³¹³ İbn Mâce, Salât 71.

³¹⁴ Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 6.

³¹⁵ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 21.

³¹⁶ İbn Mâce, Salât 71.

³¹⁷ Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 6, 11; Buhârî, Ezân 106.

³¹⁸ Müslim, Müsâfirîn 240, 241, 257.

³¹⁹ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 6.

³²⁰ Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 6.

³²¹ İbn Mâce, Salât 71.

³²² Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 6.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
21	Enbiyâ	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ ³²³					
22	Hac			سُورَةُ الْحَجِّ ³²⁴	سُورَةُ الْحَجِّ ³²⁵		سُورَةُ الْحَجِّ ³²⁶
23	Mü'minûn	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ ³²⁷	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ ³²⁸		سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ ³²⁹	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ ³³⁰	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ ³³¹
24	Nûr						
25	Furkân	سُورَةُ الْفُرْقَانِ ³³²	سُورَةُ الْفُرْقَانِ ³³³	سُورَةُ الْفُرْقَانِ ³³⁴	سُورَةُ الْفُرْقَانِ ³³⁵	سُورَةُ الْفُرْقَانِ ³³⁶	سُورَةُ الْفُرْقَانِ ³³⁷
26	Şu'arâ						
27	Neml				سُورَةُ النَّملِ ³³⁸		
							سُلَيْمَانَ ³³⁹
28	Kasas						
29	Ankebû						
30	Rûm			الْمُعْتَبِرَاتِ الرُّومِ ³⁴⁰		الْمُعْتَبِرَاتِ الرُّومِ ³⁴¹	

³²³ Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 6, 27.

³²⁴ Tirmizî, Salât 405.

³²⁵ Ebû Dâvud, Salât 328.

³²⁶ İbn Mâce, Salât 71.

³²⁷ Buhârî, Ezân 106.

³²⁸ Müslim, Salât 163.

³²⁹ Ebû Dâvud, Salât 89.

³³⁰ Nesâî, İftitâh 76.

³³¹ İbn Mâce, Salât 5.

³³² Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 5.

³³³ Müslim, Tefsir (Furkân Suresi) 20; Müslim, Müsâfirin 270, 271.

³³⁴ Tirmizî, Kıraât 11.

³³⁵ Ebû Dâvud, Salât 357.

³³⁶ Nesâî, İftitâh 29.

³³⁷ İbn Mâce, Salât 71.

³³⁸ Ebû Dâvud, Salât 125.

³³⁹ İbn Mâce, Salât 71.

³⁴⁰ Tirmizî, Kıraât 4; Tirmizî, Tefsir 31.

³⁴¹ Nesâî, İftitâh 41.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
31	Lokman					سُورَةُ لَقْمَانَ ³⁴²	سُورَةُ لَقْمَانَ ³⁴³
32	Secde ³⁴⁴	سجدة ³⁴⁵	الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ / الم تَنْزِيلُ ³⁴⁸	الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ / الم تَنْزِيلُ ³⁴⁹	الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ / الم تَنْزِيلُ ³⁵⁰	سُورَةُ السَّجْدَةِ ³⁴⁶	الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ / الم تَنْزِيلُ ³⁵²
		الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ / الم تَنْزِيلُ ³⁴⁷				الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ / الم تَنْزِيلُ ³⁵¹	الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ / الم تَنْزِيلُ ³⁵²
						تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ ³⁵³	
33	Ahzâb	سُورَةُ الْأَحْزَابِ ³⁵⁴		سُورَةُ الْأَحْزَابِ ³⁵⁵			
34	Sebe'						
35	Fâtır						
36	Yâsîn			سُورَةُ يَسِينَ ³⁵⁶			
37	Sâffât						
38	Sâd	سُورَةُ صَ 357		سُورَةُ صَ 358	سُورَةُ صَ 359	سُورَةُ صَ 360	سُورَةُ صَ 361

³⁴² Nesâî, İftitâh 55.

³⁴³ İbn Mâce, Salât 8.

³⁴⁴ Kur'an-ı Kerim'de 'Secde' ismi ile tesmiye edilmiş iki adet sûre vardır. Birisi bu(Secde) sûre, diğeri Fussilet sûresidir. Aralarını fark için bu sûreye Lokmân secdesi, Fussilet sûresine Hâ-Mîm Secdesi ismi ile adlandırılmıştır. M. Hamdi Yazır, Hak Dîni Ku'rân Dili, İstanbul 1936, V, 3856.

³⁴⁵ Buhârî, Tefsîr (Necm) 4.

³⁴⁶ Nesâî, Salât 16.

³⁴⁷ Buhârî, Cumu'a 10.

³⁴⁸ Müslim, Salât 156; Müslim, Cumu'a 64, 65, 66.

³⁴⁹ Tirmizî, Salât 229, 375; Tirmizî, Fezâilü'l Kur'an 9.

³⁵⁰ Ebû Dâvud, Salât 130, 131, 218.

³⁵¹ Nesâî, İftitâh 47; Nesâî, Cum'a 38.

³⁵² İbn Mâce, Salât 6; İbn Mâce, Salât 71.

³⁵³ Nesâî, İftitâh 47.

³⁵⁴ Buhârî, Tefsîr (Ahzab) 3; Buhârî, Fezâilü'l-Kur'an 3.

³⁵⁵ Tirmizî, Tefsîr 10.

³⁵⁶ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'an 7.

³⁵⁷ Buhârî, Tefsîr (Sâd) 1, Buhârî, Sücüd 3.

³⁵⁸ Tirmizî, Salât 405.

³⁵⁹ Ebû Dâvud, Salât 332.

³⁶⁰ Nesâî, İftitâh 48.

³⁶¹ İbn Mâce, Salât 71.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
				صَ وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ³⁶² ..			
39	Zümer			سُورَةُ الزَّمَرِ / الزَّمَرِ ³⁶³			
40	Mü'min			حَمَّ تَنْزِيلِ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ ³⁶⁴			
				حَمَّ الْمُؤْمِنِ ³⁶⁵			
41	Fussilet						السَّجْدَةَ ³⁶⁶
42	Şûrâ						
43	Zuhruf						
44	Duhân			حَمَّ الدِّخَانِ ³⁶⁷	حَمَّ الدِّخَانِ ³⁶⁸	حَمَّ الدِّخَانِ ³⁶⁹	
45	Câsiye						
46	Ahkâf						
47	Muhammed						
48	Fetih	سُورَةُ الْفَتْحِ ³⁷⁰			سُورَةُ الْفَتْحِ ³⁷¹		
		إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ³⁷²	إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ³⁷³	إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ³⁷⁴			
49	Hucurât						
50	Kâf		سُورَةُ قَ ³⁷⁵	سُورَةُ قَ ³⁷⁶	سُورَةُ قَ ³⁷⁷	سُورَةُ قَ ³⁷⁸	

³⁶² Tirmizî, Tefsir 39.

³⁶³ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 21.

³⁶⁴ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 2.

³⁶⁵ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 2.

³⁶⁶ İbn Mâce, Salât 71.

³⁶⁷ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 8.

³⁶⁸ Ebû Dâvud, Salât 326.

³⁶⁹ Nesâî, İftitâh 66.

³⁷⁰ Buhârî, Tefsîr (Fetih) 5; Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 24, 30.

³⁷¹ Ebû Dâvud, Salât 355.

³⁷² Buhârî, Tefsîr (Fetih) 1; Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 12.

³⁷³ Müslim, Müsâfirin 137, 238, 239.

³⁷⁴ Tirmizî, Tefsir 49.

³⁷⁵ Müslim, Cumu'a 51.

³⁷⁶ Tirmizî, Salât 385.

³⁷⁷ Ebû Dâvud, Salât 139; Ebû Dâvud, Salât 229.

³⁷⁸ Nesâî, Salâtu'l-İdeyn 12.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
			ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ³⁷⁹	ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ³⁸⁰	ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ³⁸¹	ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ³⁸²	
			وَالنَّخْلِ بِأَسْفَاتِ لَهَا طَلْعُ نَضِيدٍ ³⁸³ / وَالنَّخْلِ بِأَسْفَاتِ	وَالنَّخْلِ بِأَسْفَاتِ لَهَا طَلْعُ نَضِيدٍ ³⁸⁴ / وَالنَّخْلِ بِأَسْفَاتِ		وَالنَّخْلِ بِأَسْفَاتِ لَهَا طَلْعُ نَضِيدٍ / وَالنَّخْلِ بِأَسْفَاتِ ³⁸⁵	وَالنَّخْلِ بِأَسْفَاتِ لَهَا طَلْعُ نَضِيدٍ / وَالنَّخْلِ بِأَسْفَاتِ ³⁸⁶
51	Zâriyât				وَالذَّارِيَّاتِ ³⁸⁷	وَالذَّارِيَّاتِ ³⁸⁸	وَالذَّارِيَّاتِ ³⁸⁹
52	Tûr			وَالطُّورِ ³⁹⁰	وَالطُّورِ ³⁹¹	وَالطُّورِ ³⁹²	
		وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ³⁹³	وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ³⁹⁴		وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ³⁹⁵		وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ³⁹⁶
53	Necm	سُورَةُ النَّجْمِ ³⁹⁷	سُورَةُ النَّجْمِ ³⁹⁸	سُورَةُ النَّجْمِ ³⁹⁹	سُورَةُ النَّجْمِ ⁴⁰⁰		
			وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ / وَالنَّجْمِ / النَّجْمِ ⁴⁰¹	وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ / وَالنَّجْمِ / النَّجْمِ ⁴⁰²		وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ / وَالنَّجْمِ / النَّجْمِ ⁴⁰³	

³⁷⁹ Müslim, Salât 165, 167, 168, 169; Müslim, Cumu'a 50, 52; Müslim, Î'deyn 14, 15.

³⁸⁰ Tirmizî, Salât 228, 385.

³⁸¹ Ebû Dâvud, Salât 252.

³⁸² Nesâî, İftitâh 43; Nesâî, Cum'a 28.

³⁸³ Müslim, Salât 166, 167.

³⁸⁴ Tirmizî, Salât 228.

³⁸⁵ Nesâî, İftitâh 43.

³⁸⁶ İbn Mâce, Salât 5, 157.

³⁸⁷ Ebû Dâvud, Salât 139, 326.

³⁸⁸ Nesâî, İftitâh 55.

³⁸⁹ İbn Mâce, Salât 8.

³⁹⁰ Tirmizî, Salât 230.

³⁹¹ Ebû Dâvud, Salât 326.

³⁹² Nesâî, İftitâh 65.

³⁹³ Buhârî, Tefsîr (Tûr) 1, Buhârî, Salât 78; Buhârî, Ezân 99.

³⁹⁴ Müslim, Salât 173.

³⁹⁵ Ebû Dâvud, Salât 132.

³⁹⁶ İbn Mâce, Salât 9.

³⁹⁷ Buhârî, Tefsîr (Necm) 4, Buhârî, Sücûd 1, 4, 5, 6.

³⁹⁸ Müslim, Mesâcid 105.

³⁹⁹ Tirmizî, Salât 402.

⁴⁰⁰ Ebû Dâvud, Salât 326, 329, 330.

⁴⁰¹ Müslim, Mesâcid 106.

⁴⁰² Tirmizî, Salât 402.

⁴⁰³ Nesâî, İftitâh 49.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
54	Kamer		إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ / إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ / إِقْتَرَبَتِ 404	إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ / إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ / إِقْتَرَبَتِ 405	إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ / إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ / إِقْتَرَبَتِ 406	إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ / إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ / إِقْتَرَبَتِ 407	إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ / إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ / إِقْتَرَبَتِ 408
55	Rahmân			سُورَةُ الرَّحْمَنِ 409	سُورَةُ الرَّحْمَنِ 410		
56	Vâkı'a			سُورَةُ الْوَاقِعَةِ 411	إِذَا وَقَعَتْ 412		
57	Hadîd						
58	Mücâdele						
59	Haşr			سُورَةُ الْحَشْرِ 413			
		النَّضِيرِ 414	النَّضِيرِ 415				
60	Mümtehine			يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ 416			
61	Saff						
62	Cum'a	سُورَةُ الْجُمُعَةِ 417	سُورَةُ الْجُمُعَةِ 418	سُورَةُ الْجُمُعَةِ 419	سُورَةُ الْجُمُعَةِ 420	سُورَةُ الْجُمُعَةِ 421	سُورَةُ الْجُمُعَةِ 422

404 Müslim, i'deyn 14, 15.

405 Tirmizî, Salât 385; Tirmizî, Tefsir 55.

406 Ebû Dâvud, Salât 252.

407 Nesâî, Salâtu'l-İdeyn 12.

408 İbn Mâce, Salât 157.

409 Tirmizî, Tefsir 56.

410 Ebû Dâvud, Salât 326.

411 Tirmizî, Salât 228; Tirmizî, Tefsir 57.

412 Ebû Dâvud, Salât 326.

413 Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 22.

414 Buhârî, Tefsir (Haşr) 1.

415 Müslim, Tefsir 31.

416 Tirmizî, Tefsir 61.

417 Buhârî, Tefsir (Cum'a) 1.

418 Müslim, Cumu'a 61, 64.

419 Tirmizî, Salât 374; Tirmizî, Tefsir 63.

420 Ebû Dâvud, Salât 218, 242.

421 Nesâî, Cum'a 38.

422 İbn Mâce, Salât 90.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
63	Münâfikûn		سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ ⁴²³	سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ ⁴²⁴		سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ ⁴²⁵	
			إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ ⁴²⁶	إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ ⁴²⁷	إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ ⁴²⁸		إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ ⁴²⁹
64	Teğâbun						
65	Talâk						
66	Tahrîm						
67	Mülk			الْمَلِكُ / تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمَلِكُ سُورَةُ تَبَارَكَ / تَبَارَكَ 430	الْمَلِكُ / تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمَلِكُ سُورَةُ تَبَارَكَ / تَبَارَكَ 431		تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمَلِكُ تَبَارَكَ / تَبَارَكَ الْمَلِكُ سُورَةُ ⁴³²
68	Kalem				ن ⁴³³		
69	Hâkka				سُورَةُ الْحَاقَّةِ ⁴³⁴		
70	Me'âric				سَأَلَ سَائِلٌ ⁴³⁵		
71	Nûh						
72	Cin						
73	Müzzezzil		يَا أَيُّهَا الْمَرْمَلُ / الْمَرْمَلُ ⁴³⁶		يَا أَيُّهَا الْمَرْمَلُ / الْمَرْمَلُ ⁴³⁷	يَا أَيُّهَا الْمَرْمَلُ / الْمَرْمَلُ ⁴³⁸	
74	Müddessir				سُورَةُ الْمَدِينِ ⁴³⁹		

⁴²³ Müslim, Cumu'a 64.

⁴²⁴ Tirmizî, Salât 231; Tirmizî, Tefsir 64.

⁴²⁵ Nesâî, Cum'a 38.

⁴²⁶ Müslim, Cumu'a 61.

⁴²⁷ Tirmizî, Salât 374.

⁴²⁸ Ebû Dâvud, Salât 218, 242.

⁴²⁹ İbn Mâce, Salât 90.

⁴³⁰ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 9.

⁴³¹ Ebû Dâvud, Salât 327.

⁴³² İbn Mâce, Salât 86.

⁴³³ Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴³⁴ Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴³⁵ Ebû Dâvud, Salât 3269.

⁴³⁶ Müslim, Müsâfirîn 139.

⁴³⁷ Ebû Dâvud, Salât 306, 316, 326.

⁴³⁸ Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 2.

⁴³⁹ Ebû Dâvud, Salât 326.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
75	Kıyâme				لَا أَقْسِمُ بِبَيْتِ الْقِيَمَةِ ⁴⁴⁰		
76	İnsan	هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ/هَلْ أَتَى ⁴⁴¹		هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ/هَلْ أَتَى ⁴⁴²	هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ/هَلْ أَتَى ⁴⁴³	هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ/هَلْ أَتَى ⁴⁴⁴	هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ/هَلْ أَتَى ⁴⁴⁵
			هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ جِبِّينَ مِنَ الدَّهْرِ ⁴⁴⁶		هَهَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ جِبِّينَ مِنَ الدَّهْرِ ⁴⁴⁷		
77	Mürselât	وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا / وَالْمُرْسَلَاتِ ⁴⁴⁸	وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا / وَالْمُرْسَلَاتِ ⁴⁴⁹	وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا / وَالْمُرْسَلَاتِ ⁴⁵⁰	وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا / وَالْمُرْسَلَاتِ ⁴⁵¹	وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا / وَالْمُرْسَلَاتِ ⁴⁵²	وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا / وَالْمُرْسَلَاتِ ⁴⁵³
78	Nebe'			عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ⁴⁵⁴	عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ⁴⁵⁵		
79	Nâzi'ât				وَالنَّازِعَاتِ ⁴⁵⁶		
80	Abese				سُورَةُ عَبَسَ ⁴⁵⁷		
81	Tekvîr			إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ⁴⁵⁸	إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ⁴⁵⁹	إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ⁴⁶⁰	

⁴⁴⁰ Ebû Dâvud, Salât 154, 326.

⁴⁴¹ Buhârî, Cumu'a 10, Buhârî, Sücûd 2.

⁴⁴² Tirmizî, Salât 375.

⁴⁴³ Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴⁴⁴ Nesâî, Cum'a 38.

⁴⁴⁵ İbn Mâce, Salât 6.

⁴⁴⁶ Müslim, Cumu'a 64, 65, 66.

⁴⁴⁷ Ebû Dâvud, Salât 218.

⁴⁴⁸ Buhârî, Ezân 98.

⁴⁴⁹ Müslim, Salât 173.

⁴⁵⁰ Tirmizî, Salât 230; Tirmizî, Tefsir 57.

⁴⁵¹ Ebû Dâvud, Salât 132, 154; Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴⁵² Nesâî, İftitâh 64.

⁴⁵³ İbn Mâce, Salât 9.

⁴⁵⁴ Tirmizî, Tefsir 57.

⁴⁵⁵ Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴⁵⁶ Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴⁵⁷ Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴⁵⁸ Tirmizî, Salât 228; Tirmizî, Tefsir 57.

⁴⁵⁹ Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴⁶⁰ Nesâî, İftitâh 44.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
			وَالْبَلِّ إِذَا عَسَعَسَ / فَلَا أَقْبِمُ بِالْحُنْسِ الْجَوَارِ الْكُنْسِ ⁴⁶¹	وَالْبَلِّ إِذَا عَسَعَسَ / فَلَا أَقْبِمُ بِالْحُنْسِ الْجَوَارِ الْكُنْسِ ⁴⁶²	وَالْبَلِّ إِذَا عَسَعَسَ / فَلَا أَقْبِمُ بِالْحُنْسِ الْجَوَارِ الْكُنْسِ ⁴⁶³		وَالْبَلِّ إِذَا عَسَعَسَ / فَلَا أَقْبِمُ بِالْحُنْسِ الْجَوَارِ الْكُنْسِ ⁴⁶⁴
82	İnfitâr			إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ⁴⁶⁵		إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ⁴⁶⁶	
83	Mutaffifin				وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ⁴⁶⁷		
84	İnşikâk	إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ⁴⁶⁸	إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ⁴⁶⁹	إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ⁴⁷⁰	إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ⁴⁷¹	إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ⁴⁷²	إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ⁴⁷³
85	Bürüc			وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ⁴⁷⁴	وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ⁴⁷⁵	وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ⁴⁷⁶	
86	Târik			وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ⁴⁷⁷	وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ⁴⁷⁸	وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ⁴⁷⁹	
87	A'lâ	سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ⁴⁸⁰	سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ⁴⁸¹	سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ⁴⁸²	سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ⁴⁸³	سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ⁴⁸⁴	سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ⁴⁸⁵

⁴⁶¹ Müslim, Salât 164; Müslim, Salât 201.

⁴⁶² Tirmizî, Tefsir 74.

⁴⁶³ Ebû Dâvud, Salât 135.

⁴⁶⁴ İbn Mâce, Salât 5.

⁴⁶⁵ Tirmizî, Tefsir 74.

⁴⁶⁶ Nesâî, İftitâh 70.

⁴⁶⁷ Ebû Dâvud, Salât 326.

⁴⁶⁸ Buhârî 7, 11.

⁴⁶⁹ Müslim, Mesâcid 107, 108, 109, 110, 111.

⁴⁷⁰ Tirmizî, Salât 402; Tirmizî, Tefsir 74.

⁴⁷¹ Ebû Dâvud, Salât 331.

⁴⁷² Nesâî, İftitâh 49, 52, 53.

⁴⁷³ İbn Mâce, Salât 71.

⁴⁷⁴ Tirmizî, Salât 229.

⁴⁷⁵ Ebû Dâvud, Salât 131.

⁴⁷⁶ Nesâî, İftitâh 60.

⁴⁷⁷ Tirmizî, Salât 229.

⁴⁷⁸ Ebû Dâvud, Salât 131.

⁴⁷⁹ Nesâî, İftitâh 60.

⁴⁸⁰ Buhârî, Tefsir (A'lâ) 1; Buhârî, Ezân 63.

⁴⁸¹ Müslim, Salât 47, 48, 171; Müslim, Salât 178, 179; Müslim, Cumu'a 62, 63.

⁴⁸² Tirmizî, Salât 340, 374, 385.

⁴⁸³ Ebû Dâvud, Salât 127, 138, 153, 242, 339.

⁴⁸⁴ Nesâî, İftitâh 27; Nesâî, İftitâh 55, 63, 70, 71; Nesâî, Cum'a 39, 40; Nesâî, Salâtu'l-ideyn 13, 31; Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 37, 38, 47, 48, 49, 53.

⁴⁸⁵ İbn Mâce, Salât 10, 48, 90, 115, 157.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
88	Gâşiye		هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ / هَلْ أَتَيْكَ 486	هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ / هَلْ أَتَيْكَ 487	هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ / هَلْ أَتَيْكَ 488	هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ / هَلْ أَتَيْكَ 489	هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ / هَلْ أَتَيْكَ 490
89	Fecr						
90	Beled			سُورَةُ الْبَلَدِ 491			
91	Şems	وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا 492	وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا 493	وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا 494		وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا 495	وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا 496
92	Leyl	وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى 497	وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى 498	وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى 499	وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى 500		وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى 501
93	Duhâ	وَالصُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى 502	وَالصُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى 503			وَالصُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى 504	
94	İnşirâh	أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ 505					

⁴⁸⁶ Müslim, Cumu'a 62, 63.

⁴⁸⁷ Tirmizî, Salât 374, 385.

⁴⁸⁸ Ebû Dâvud, Salât 242.

⁴⁸⁹ Nesâî, İftitâh 55; Nesâî, Cum'a 39, 40; Nesâî, Salâtu'l-İdeyn 13, 31.

⁴⁹⁰ İbn Mâce, Salât 90, 157.

⁴⁹¹ Tirmizî, Salât 229.

⁴⁹² Buhârî, Ezân 63.

⁴⁹³ Müslim, Salât 178, 179.

⁴⁹⁴ Tirmizî, Salât 231.

⁴⁹⁵ Nesâî, İftitâh 62, 63, 71.

⁴⁹⁶ İbn Mâce, Salât 10, 48.

⁴⁹⁷ Buhârî, Tefsîr (Leyl) 1, 2; Buhârî, Ezân 63.

⁴⁹⁸ Müslim, Salât 170, 178, 179.

⁴⁹⁹ Tirmizî, Kıraât 7.

⁵⁰⁰ Ebû Dâvud, Salât 127, 131.

⁵⁰¹ İbn Mâce, Salât 10, 48.

⁵⁰² Buhârî, Tefsîr (Duhâ) 1; Buhârî Leyl 4.

⁵⁰³ Müslim, Salât 178.

⁵⁰⁴ Nesâî, İftitâh 70.

⁵⁰⁵ Buhârî, Tefsîr (İnşirâh) 1.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
95	Tîn	وَالَّذِينَ وَالَّذِينَ 506	وَالَّذِينَ وَالَّذِينَ 507	وَالَّذِينَ وَالَّذِينَ 508	وَالَّذِينَ وَالَّذِينَ 509		وَالَّذِينَ وَالَّذِينَ 510
96	Alak	إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ 511			إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ 512		
			إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ 513	إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ 514		إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ 515	إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ 516
97	Kadr			إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ 517...			
98	Beyyine	لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ 518					
			لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا 519				
99	Zilzâl			إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ / إِذَا زُلْزِلَتْ 520	إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ / إِذَا زُلْزِلَتْ 521		
100	Âdiyât				سُورَةُ الْعَادِيَّاتِ 522		
101	Kâri'a						
102	Tekâsür			الْهَيْكُمُ النَّكَاتُ 523			
103	Asr				سُورَةُ الْعَصْرِ 524		

⁵⁰⁶ Buhârî, Tefsîr (Tîn) 1.

⁵⁰⁷ Müslim, Salât 175, 176, 177.

⁵⁰⁸ Tirmizî, Salât 231; Tirmizî, Tefsir 84.

⁵⁰⁹ Ebû Dâvud, Salât 154, 275.

⁵¹⁰ İbn Mâce, Salât 10.

⁵¹¹ Buhârî, Tefsîr (Alak) 1, 2, 3.

⁵¹² Ebû Dâvud, Salât 331.

⁵¹³ Müslim, Mesâcid 108, 109,

⁵¹⁴ Tirmizî, Salât 402.

⁵¹⁵ Nesâî, İftitâh 51, 52, 71.

⁵¹⁶ İbn Mâce, Salât 10, 48, 71.

⁵¹⁷ Tirmizî, Tefsir 86.

⁵¹⁸ Buhârî, Tefsîr (Beyyine) 1, 2.

⁵¹⁹ Müslim, Müsâfirin 245.

⁵²⁰ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'an 10.

⁵²¹ Ebû Dâvud, Salât 133.

⁵²² Ebû Dâvud, Salât 133.

⁵²³ Tirmizî, Tefsir 89.

⁵²⁴ Ebû Dâvud, Salât 131.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
104	Hümeze						
105	Fil						
106	Kureyş						
107	Mâ'ûn						
108	Kevser		إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَاحْرُ إِنْ شَانَيْكَ هُوَ الْأَيْتُّرُ / إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ⁵²⁵	إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَاحْرُ إِنْ شَانَيْكَ هُوَ الْأَيْتُّرُ / إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ⁵²⁶	إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَاحْرُ إِنْ شَانَيْكَ هُوَ الْأَيْتُّرُ / إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ⁵²⁷	إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَاحْرُ إِنْ شَانَيْكَ هُوَ الْأَيْتُّرُ / إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ⁵²⁸	
109	Kâfirûn		قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ⁵²⁹	قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ⁵³⁰	قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ⁵³¹ قل للذين كفروا ⁵³⁴	قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ⁵³²	قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ⁵³³
110	Nasr	إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ⁵³⁵	إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ⁵³⁶	إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ⁵³⁷			
111	Tebbet	تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ⁵³⁸		تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ⁵³⁹			

⁵²⁵ Müslim, Salât 53.

⁵²⁶ Tirmizî, Tefsir 86, 90.

⁵²⁷ Ebû Dâvud, Salât 124.

⁵²⁸ Nesâî, İftitâh 21, 67.

⁵²⁹ Müslim, Mûsâfirîn 98.

⁵³⁰ Tirmizî, Salât 308, 319, 340; Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 10.

⁵³¹ Ebû Dâvud, Salât 292.

⁵³² Nesâî, İftitâh 39, 68; Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 37, 38, 47, 48, 49, 53.

⁵³³ İbn Mâce, Salât 9, 102, 112, 115.

⁵³⁴ Ebû Dâvud, Salât 339.

⁵³⁵ Buhârî, Tefsir (Nasr) 1.

⁵³⁶ Müslim, Tefsir (Nasr) 21.

⁵³⁷ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 10; Tirmizî, Tefsir 6; Tirmizî, Tefsir 91.

⁵³⁸ Buhârî, Tefsir (Tebbet) 1, 2, 3.

⁵³⁹ Tirmizî, Tefsir 92.

Tablo 4: (Devamı)

S. NO	SÛRE İSMİ	BUHÂRÎ	MÜSLİM	TİRMİZÎ	EBÛ DÂVÛD	NESÂÎ	İBN MÂCE
112	İhlâs	قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ / قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدُ اللَّهِ الصَّمَدُ ⁵⁴⁰	قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ / قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدُ اللَّهِ الصَّمَدُ ⁵⁴¹	قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ / قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدُ اللَّهِ الصَّمَدُ ⁵⁴²	قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ / قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدُ اللَّهِ الصَّمَدُ ⁵⁴³	قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ / قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدُ اللَّهِ الصَّمَدُ ⁵⁴⁴	قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ / قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدُ اللَّهِ الصَّمَدُ ⁵⁴⁵
				الله الواحد الصمد ⁵⁴⁶	الله الواحد الصمد ⁵⁴⁷		
113	Felâk	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ⁵⁴⁸	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ⁵⁴⁹	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ⁵⁵⁰	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ⁵⁵¹	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ⁵⁵²	
114	Nâs	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ⁵⁵³	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ⁵⁵⁴	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ⁵⁵⁵	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ⁵⁵⁶	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ⁵⁵⁷	

⁵⁴⁰ Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 13, 14; Buhârî, Ezân 106.

⁵⁴¹ Müslim, Müsâfirîn 98, 259-263.

⁵⁴² Tirmizî, Salât 308, 319, 338, 340; Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 10, 11; Tirmizî, Tefsir 93.

⁵⁴³ Ebû Dâvud, Salât 133, 292, 353, 339.

⁵⁴⁴ Nesâî, İftitâh 39, 67, 68, 69; Nesâî, Kiyâmu'l-Leyl 37, 38, 47, 48, 49, 53.

⁵⁴⁵ İbn Mâce, Salât 9, 102, 112, 115.

⁵⁴⁶ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 11; Ebû Dâvud, Salât 339.

⁵⁴⁷ Ebû Dâvud, Salât 339.

⁵⁴⁸ Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 14.

⁵⁴⁹ Müslim, Müsâfirîn 264.

⁵⁵⁰ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 12; Tirmizî, Tefsir 94.

⁵⁵¹ Ebû Dâvud, Salât 354.

⁵⁵² Nesâî, İftitâh 46.

⁵⁵³ Buhârî, Fezâilü'l Kur'ân 14.

⁵⁵⁴ Müslim, Müsâfirîn 264.

⁵⁵⁵ Tirmizî, Fezâilü'l Kur'ân 12; Tirmizî, Tefsir 94.

⁵⁵⁶ Ebû Dâvud, Salât 354.

⁵⁵⁷ Nesâî, İftitâh 46.

3.3. Tablo ve Şematik Halinde Sûre İsimleri

Kur'ân tarihine ilişkin kaynaklarda bu şahsî mushafların sayısı muhtelif olmakla beraber, ulemâ-i cumhûra göre bu rakam, dört ile yedi arasında farklılık göstermektedir.

İbn Ebû Dâvûd sahabî'ye âit on, tâbiîn'e âit on iki mushaftan,⁵⁵⁸ oryantalist Frantz Buhl⁵⁵⁹ ve Theodor Nöldeke⁵⁶⁰ dört mushaftan, Arthur Jeffery ise sahâbe ve tâbiîn'e âit toplam yirmi sekiz şahsî mushaftan bahsetmektedir.⁵⁶¹

Ancak İbn Ebû Dâvûd ve Jeffery'nin zikrettiği mushaflar, Abdullah b. Mes'ûd ve Übey b. Ka'b'in mushafları gibi şahsî mushaf olmaktan daha ziyâde, diğer mushaflardaki kıraât farklılıklarını yansıtır niteliktedir.

Özellikle bu Mushaflar içerisinde Übey b. Ka'b, Abdullah b. Mes'ûd, İbn Abbas ve Hz. Ali (kv) mushafları şöhret bularak temâyüz etmiş, bu mushafların dışında kalan şahsî mushaflar hakkında pek bilgi sahibi olunamamıştır.

Resm-i Osmânî ile şahsî mushaflar arasında bir dizi farklılıklar vardır. Mesela; İbn Mes'ûd (ra.) Fâtiha ve Muavvizeteyn sûrelerini mushafına yazmamış, Übey b. Ka'b (ra.) kunut duâlarını iki ayrı sûre olarak mushafına almış, Hz. Ali (ra) ise mushafını nüzul sırasına göre tertip etmiştir.⁵⁶²

Şahsî mushafların sûrelerinin ve isimlerinin tertibiyle ilgili olarak bilgi alabileceğimiz eserler içerisinde, Muhammed b. Abdülkerîm eş-Şehristânî'ye isnâd edilen, “*Mefâtihu'l-Esrâr ve Mesâbîhu'l-Ebrâr fi Tefsîri'l-Kur'ân*” adlı eseri sayılabilir.⁵⁶³ Müellif eserinde, muhtelif zevâta nisbet edilen farklı mushafların sûre ve isimlerinin farklı farklı tertiplerine yer vermiştir.

Şehristânî on iki bölümlük mukaddimesinin üçüncü bölümünü şahsî mushaflardaki sûrelerin tertib ve tesmiyesine hasretmiştir. Şehristânî burada nüzûl ve mushaf tertibiyle ilgili güvenilir bulunduğu ve tasarrufda bulunmadığını belirttiği iki listeden bahsetmektedir.⁵⁶⁴

Müellif eserinde, nüzûl ve mushaf tertipleri üzerinde durduğunu beyan etse de, biz buradanüzûl ve mushaf tertipleriyle ilgili cedveller üzerinden sûre isimlerini tablolar halinde bir bütün olarak görmüş olacağız.

⁵⁵⁸ İbn Ebû Dâvûd, *Kitâbü'l-Mesâhif*, I, 283-387; *Şâhin, Târîhu'l-Kur'ân*, s. 159-60.

⁵⁵⁹ Buhl, “*Kur'ân*”, s. 1002.

⁵⁶⁰ Nöldeke-Schwally, *Kur'ân Tarihi*, s. 35.

⁵⁶¹ Jeffery, *Materials for the History of the Text of the Qur'an*, s. 13.

⁵⁶² İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts., s. 28-30; Süyûtî, *el-İtkân*, I, 201-3.

⁵⁶³ Bkz. Ebu'l-Feth Tâcuddîn Muhammed b. Abdülkerîm b. Ahmed eş-Şehristânî, *Mefâtihu'l-Esrâr ve Mesâbîhu'l-Ebrâr fi Tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ali Âzerşab, el-Buhûs ve'd-Dirâsât li't-Turâsi'l-Mahtût, Tahran, 2008.

⁵⁶⁴ Şehristânî, *Mefâtihu'l-Esrâr*, I, s. 18.

Nüzûl tertibine dair bahsetmiş olduğu ilk liste, farklı beş şahsın rivayetlerini ihtiva etmektedir.

Mushaf tertibiyle ilgili ikinci liste ise, yine farklı beş ayrı rivâyeti içermektedir. Söz konusu iki liste şu şekilde gösterilebilir.

3.3.1. Sûreleri Nüzûl Tertibine Göre Sıralayan Mushaflar

İlk tam tefsir sahibi olarak Mukâtil b. Süleymân'ın (ö. 150/767) tefsir tarihinde önemli bir yeri olduğu muhakkaktır. Ona isnad edilen *Tefsîr-i Kebîr*'in de bu anlamda büyük bir ehemmiyeti haiz olduğu açıktır. Ancak Şehristânî tarafından nakledilen ve Mukâtil'e isnad edilen aşağıdaki tabloda gösterilen tasnife, O'nun tefsirinin mevcut nüshalarında veya diğer eserlerinde rastlanmamaktadır.⁵⁶⁵ Mezkûr sıralamanın söz konusu tefsirin günümüze ulaşmayan farklı tariklerinden aktarılmış olması kuvvetle muhtemeldir.⁵⁶⁶

Tablo 5: Mukatil b. Süleyman'ın Rivâyeti

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
1	İkra'	24	Kureyş	47	Yûsuf	70	Tûr	93	Nisâ
2	Nûn	25	Karia	48	Hicr	71	Mülk	94	İzâ zülzilet
3	Ved-Duhâ	26	Kıyâme	49	En'âm	72	Hâkka	95	Ve'l-asr
4	Müzzemmil	27	Hümeze	50	Sâffât	73	Meâric	96	Hac
5	Müddesir	28	Mürselât	51	Lokmân	74	Nebe'	97	Hadîd
6	Tebbet	29	Kaf	52	Sebe'	75	Nâziât	98	S. Muhammed
7	Küvvirat	30	Beled	53	Secde	76	İnfatarat	99	Talâk
8	A'lâ	31	Târik	54	Hâ mîm el- Mü'min	77	İnşekkat	100	Kadr
9	Leyl	32	Kamer	55	Hâ mîm es-Secde	78	Rûm	101	Lem yekün
10	Fecr	33	Sâd	56	Hâ mîm ayn sîn kaf	79	Ankebût	102	Cum'a
11	Elemneşrâh	34	A'râf	57	Zuhruf	80	İnsan	103	Münâfikün

⁵⁶⁵ Bkz. Mukâtil b. Süleymân, Ebu'l-Hasen el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîr-i Kebîr/Tefsîr-u Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmud Şehhate, y.y., Müessesetu't-Tarihu'l-'Arabî, Beyrut, 2002; A.mlf, a.e., thk. Ahmed Ferid, *Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut 2003; A.mlf, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Mektebetu'r-Rüşd, Bağdat, 2006.

⁵⁶⁶ Geniş bilgi için bkz. Recep Arpa, "Şehristânî'nin 'Mefâtihu'l-Esrâr' Adlı Tefsirinde Şahsî Mushaflar ve Sure Tertipleri", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 2017, sayı: 38, 50.

Tablo 5: (Devamı)

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
12	er-Rahmân	35	Cin	58	Duhân	81	Zümer	104	Mücâdele
13	Kevser	36	Yâsîn	59	Câsiye	82	Vâkıa	105	Hucurât
14	Tekâsür	37	Furkan	60	Ahkaf	83	Mutaffifîn	106	Lime tüharrîmu
15	Dîn (Mâûn)	38	Melâike(Fâtır)	61	Zâriyât	84	Fâtiha	107	Tegabün
16	Fîl	39	Meryem	62	Gaşiye	85	Bakara	108	Saf
17	Kâfirûn	40	Tâhâ	63	Kehf	86	Enfâl	109	Mâide
18	İhlâs	41	Şuarâ	64	Nahl	87	Âl-i İmrân	110	Tevbe
19	Necm	42	Neml	65	Nûh	88	Haşr	111	Nasr
20	el-A'mâ (Abese)	43	Kasas	66	İbrâhim	89	Ahzâb	112	Âdiyât
21	Şems	44	Benî İsrâil	67	Enbiyâ	90	Nûr	113	Felak
22	Bürûc	45	Yûnus	68	Müminûn	91	es-Samed	114	Nâs
23	Tîn	46	Hûd	69	Ra'd	92	Fetih		

Hiz. Ali (ra) Mushafını nüzûl sırasına göre tertib etmiştir.⁵⁶⁷

Bu tertip aşağıda zikredilecek olan Ca'fer es-Sâdık ve İbn Vâkîd Mushaflarıyla örtüşmektedir.

Tablo 6: Hiz. Ali Rivayeti / Mushafı

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
1	İkra'	24	Hümeze	47	Rûm	70	Zâriyât	93	Şems
2	Nûn	25	Mürselât	48	Kadr	71	İnşekkat	94	İzâ zülzilet
3	Müzzemmil	26	Kaf	49	Ve'ş-şemsu	72	İnfetarat	95	Nasr
4	Müddessir	27	Târık	50	Burûc	73	Zümer	96	Nûr
5	Tebbet	28	Kamer	51	Tîn	74	Ankebût	97	Münâfikün
6	Küvvirat	29	Sâd	52	Mü'min	75	Yûnus	98	Mücâdile
7	A'lâ	30	Cin	53	Hâ mîm es-Secde	76	Hicr	99	Hucurât
8	Leyl	31	Yâsîn	54	Duhân	77	Mü'minûn	100	Lime tüharrimü
9	Fecr	32	Furkan	55	Hâ mîm ayn sîn kaf	78	Mutaffifin	101	Cum'a
10	Ve'd-duhâ	33	Melâike (Fâtır)	56	Câsiye	79	Enfâl	102	Saf
11	Elemneşrah	34	Meryem	57	Ahkaf	80	Bakara	103	Tevbe
12	Asr	35	Tâhâ	58	Kehf	81	Âl-i İmrân	104	Felak

⁵⁶⁷ İbn Cüzey, *et-Teshîl*, I, 6-7; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 292.

Tablo 6: (Devamı)

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
13	Kevser	36	Vâkıa	59	Elif lâm mîm secde	82	Nisâ	105	Nâs
14	Dîn (Mâûn)	37	Şuarâ	60	Enbiyâ	83	Mâide	106	Fetih
15	Kâfirûn	38	Neml	61	Nahl	84	Ahzâb	107	Karia
16	Fîl	39	Kasas	62	Nûh	85	Mümtehine	108	Âdiyât
17	İhlâs	40	Hûd	63	İbrâhim	86	Hadîd	109	A'râf
18	Tekâsür	41	Yûsuf	64	Tûr	87	Muhammed	110	Benî İsrâil
19	Necm	42	Hac	65	Mülk	88	Ra'd	111	Gaşiye
20	el-A'mâ (Abese)	43	En'âm	66	Hâkka	89	Rahmân	112	
21	Kureyş	44	Sâffât	67	Meâric	90	İnsân	113	
22	Karia	45	Lokmân	68	Nebe	91	Talâk	114	
23	Kıyâme	46	Sebe'	69	Nâziât	92	Lem yekün		

Tablo 7: İbn Abbas Mushafı / Rivayeti

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
1	İkra'	24	Şems	47	Benî İsrâil	70	Enbiyâ	93	İzâ zülzilet
2	Nûn	25	Burûc	48	Yûnus	71	Mü'minûn	94	Hac
3	Ve'd-duhâ	26	Tîn	49	Hûd	72	Ra'd	95	Hadîd
4	Müzzemmil	27	Kureyş	50	Yûsuf	73	Tûr	96	S. Muhammed
5	Müddessir	28	Kâria	51	Hicr	74	Mülk	97	İnsân
6	Fâtiha	29	Kıyâme	52	En'âm	75	Hâkka	98	Talâk
7	Tebbet	30	Hümeze	53	Sâffât	76	Meâric	99	Lem yekün
8	Küvvirat	31	Mürselât	54	Lokmân	77	Nebe'	100	Cum'a
9	A'lâ	32	Kâf	55	Sebe'	78	Nâziât	101	Elif lâm mîm Secde
10	Leyl	33	Beled	56	Zümer	79	İnfetarat	102	Münâfikün
11	Fecr	34	Târik	57	Mü'min	80	İnşekkat	103	Mücâdele
12	Elemneşrah	35	Kamer	58	Hâ mîm es-Secde	81	Rûm	104	Hucurât
13	Rahmân	36	Sâd	59	Hâ mîm ayn sîn kâf	82	Ankebût	105	Lime tüharrimû
14	Asr	37	A'raf	60	Zuhruf	83	Mutaffifîn	106	Tegâbün
15	Kevser	38	Cin	61	Duhân	84	Bakara	107	Sâf
16	Tekâsür	39	Yâsîn	62	Câsiye	85	Enfâl	108	Mâide
17	Dîn (Mâûn)	40	Furkân	63	Ahkâf	86	Âl-i İmrân	109	Tevbe
18	Fil	41	Melâike(Fâtır)	64	Zâriyât	87	Haşr	110	Nasr
19	Kâfirûn	42	Meryem	65	Gâşiye	88	Ahzâb	111	Vâkıa
Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
20	İhlâs	43	Tâhâ	66	Kehf	89	Nûr	112	Âdiyât
21	Necm	44	Şuarâ	67	Nahl	90	Mümtehine	113	Felâk
22	El-A'mâ(Abese)	45	Neml	68	Nûh	91	Fetih	114	Nâs
23	Kadr	46	Kasas	69	İbrâhim	92	Nisâ		

Tablo 8: Ca'fer es-Sâdık Mushafı

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
1	İkra'	24	Kadr	47	Neml	70	Nûh	93	Hadîd
2	Nûn	25	Şems	48	Kasas	71	İbrâhim	94	Sure-i Muhammed
3	Müzzemmil	26	Burûc	49	Benî İsrâil	72	Enbiyâ	95	Ra'd
4	Müddessir	27	Tîn	50	Yûnus	73	Mü'minûn	96	Rahmân
5	Tebbet	28	Kureyş	51	Hûd	74	Elif lâm mîm (Secde)	97	İnsân
6	Küvvirat	29	Kâria	52	Yûsuf	75	Tûr	98	Talâk
7	A'lâ	30	Kıyâme	53	Hicr	76	Mülk	99	Lem yekûn
8	Leyl	31	Hümeze	54	En'âm	77	Hâkka	100	Haşr
9	Fecr	32	Mürselât	55	Sâffât	78	Meâric	101	Nasr
10	Duhâ	33	Kâf	56	Lokmân	79	Nebe'	102	Nûr
11	Elemneşrah	34	Beled	57	Sebe'	80	Nâziât	103	Hac
12	Asr	35	Târık	58	Zümer	81	İnfatarat	104	Münâfikün
13	Âdiyât	36	Kamer	59	Mü'min	82	İnşekkat	105	Mücâdele
14	Kevser	37	Sâd	60	Hâ mîm es-Secde	83	Rûm	106	Hucurât
15	Tekâsür	38	A'râf	61	Hâ mîm ayn sîn kâf	84	Ankebût	107	Lime tüharrimü
16	Dîn(Mâûn)	39	Cin	62	Zuhruf	85	Mutaffifin	108	Saf
17	Kâfirûn	40	Yâsîn	63	Duhân	86	Bakara	109	Cum'a
18	Fîl	41	Furkân	64	Câsiye	87	Enfâl	110	Tegâbün
19	Felak ¹	42	Melâike(Fâtır)	65	Ahkâf	88	Âl-i İmrân	111	Fetih
Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
20	Nâs	43	Meryem	66	Zâriyât	89	Ahzâb	112	Tevbe
21	İhlâs	44	Tâhâ	67	Gâşiye	90	Mümtehine	113	Mâide
22	Necm	45	Vâkıa	68	Kehf	91	Nisâ	114	
23	Abese	46	Şuarâ	69	Nahl	92	İzâ zülzilet		

Tablo 9: İbn Vâkîd Mushafı / Rivayeti

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
1	İkra'	24	Kadr	47	Neml	70	Nûh	93	Hadîd
2	Nûn	25	Şems	48	Kasas	71	İbrâhim	94	S. Mu- hammed
3	Müzzem-mil	26	Burûc	49	Benî İsrâil	72	Enbiyâ	95	Ra'd
4	Müddessir	27	Tîn	50	Yûnus	73	Mü'minûn	96	Rahmân
5	Tebbet	28	Kureyş	51	Hûd	74	Elif lâm mîm (Secde)	97	İnsân
6	Küvvirat	29	Kâria	52	Yûsuf	75	Tûr	98	Talâk
7	A'lâ	30	Kıyâme	53	Hicr	76	Mülk	99	Lem yekûn
8	Leyl	31	Hümeze	54	En'âm	77	Hâkka	100	Haşr
9	Fecr	32	Mürselât	55	Sâffât	78	Meâric	101	Nasr
10	Duhâ	33	Kâf	56	Lokmân	79	Nebe'	102	Nûr
11	Elemneşrah	34	Beled	57	Sebe'	80	Nâziât	103	Hac
12	Asr	35	Târik	58	Zümer	81	İnfetarat	104	Münâfikın
13	Âdiyât	36	Kamer	59	Mü'min	82	İnşekkat	105	Mücâdele
14	Kevser	37	Sâd	60	Hâ mîm es-Secde	83	Rûm	106	Hucurât
15	Tekâsür	38	A'râf	61	Hâ mîm ayn sîn kâf	84	Ankebût	107	Lime tüh- arrimû
16	Dîn(Mâûn)	39	Cin	62	Zuhruf	85	Mutaffifin	108	Saf
17	Kâfirûn	40	Yâsîn	63	Duhân	86	Bakara	109	Cum'a
18	Fîl	41	Furkân	64	Câsiye	87	Enfâl	110	Tegâbün
19	Felak	42	Melâike(Fâtır)	65	Ahkâf	88	Âl-i İmrân	111	Fetih
Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
20	Nâs	43	Meryem	66	Zâriyât	89	Ahzâb	112	Tevbe
21	İhlâs	44	Tâhâ	67	Gâşiye	90	Mümte-hine	113	Mâide
22	Necm	45	Vâkıa	68	Kehf	91	Nisâ	114	
23	Abese	46	Şuarâ	69	Nahl	92	İzâ zülzilet		

3.3.2. Sûreleri Nüzûl Tertibinden Farklı Sıralayan Mushaflar

Kur'ân-ı Kerîm'in Mushaf tertibiyle ilgili olan beş farklı rivâyet de şu şekilde gösterilebilir:

3.3.2.1. Hz. Osman Mushafı

Bugün elimizdeki mushafların tertibi Hz. Osman mushaflarına dayanır. Şehristânî'nin verdiği tertiple elimizdeki mushafların tertibi aynı olduğundan burada aynı tertibi tekrar vermiyoruz.

3.3.2.2. İbn Mes'ûd Mushafı

İbn Mes'ûd mushafı, şahsi mushaflar arasında kendisinden çokça bahsedilen ve tartışma konusu yapılan en meşhur olanıdır.⁵⁶⁸

Hz. Osman'ın Mushafı ile İbn Mes'ûd mushafı arasında, sûrelerin tertibi, bazı kelimelerin imlâsı ve tefsir sadedindeki bazı ilâveler gibi kısmî farklılıklar mevcuttur. Yine Fâtiha ve Muavvizeteyn sûrelerini mushafına almadığı⁵⁶⁹ ve İnşirah ile Duhâ sûrelerini bir kabul ettiğine dair rivayetler vardır.⁵⁷⁰ Ancak bu rivayetlerin, tashihe ve te'vîle ihtiyacı vardır.⁵⁷¹ Nitekim İbnü'n-Nedim, İbn Mes'ûd'â ait olduğunu iddia ettiği bir mushafta, Fâtiha'nın yazılı olduğunu söylemiştir.⁵⁷²

⁵⁶⁸ İbnü'n-Nedîm, **el-Fihrist**, s. 29-30; İbn Ebû Dâvûd, **Kitâbü'l-Mesâhif**, s. 291; Süyûtî, **el-İtkân**, I, s. 201; Buhl, **Kur'ân**, 1002; Nöldeke-Schwally, **Kur'ân Tarihi**, s. 35; Jeffery, **Materials for the History of the Text of the Qur'an**, s. 13-14.

⁵⁶⁹ İbnü'n-Nedîm, **el-Fihrist**, 29; Şehristânî, **Mefâtihu'l-Esrâr**, I, s. 10, 41; Süyûtî, **el-İtkân**, I, s. 205.

⁵⁷⁰ Şehristânî, **Mefâtihu'l-Esrâr**, I, 41.

⁵⁷¹ Keskiöğlü, **Nüzulünden Günümüze Kur'ân-ı Kerîm Bilgileri**, 101; Öztürk-Ünsal, **Kur'ân Tarihi**, 144-47.

⁵⁷² Şehristânî, **Mefâtihu'l-Esrâr**, I, s. 24.

Tablo 10: İbn Mes'ûd'un Mushaf Tertibi

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
1	el-Fâtıha	24	en-Nûr	47	Fetih	70	el-Vâkıa	93	et-Târik
2	el-Bakara	25	el-Enfâl	48	Hadîd	71	en-Nûn	94	el-Âdiyât
3	en-Nisâ	26	Meryem	49	el-Haşr	72	En-Nâziâtü	95	Dîn(Mâûn)
4	Âl-i İmrân	27	el-Ankebût	50	Elif lâm mîm Secde	73	Meâric	96	el-Kâriatü
5	el-A'râf	28	er-Rûm	51	Kâf	74	Müddesir	97	Lem yekün
6	el-En'âm	29	Yâsîn	52	et-Talâk	75	Müzzemmil	98	Veş-Şemsü
7	el-Mâide	30	el-Furkân	53	el-Hucurât	76	el-Mutaffifîn	99	et-Tîn
8	Yûnus	31	el-Hicr	54	el-Mülk	77	el-A'mâ	100	Hümeze
9	Te vb e	32	er-Ra'd	55	et-Tegâbün	78	el-İnsân	101	el-Leyl
10	en-Nahl	33	Sebe'	56	el-Münâfikün	79	el-Kiyâme	102	Kureyş
11	Hûd	34	el-Melâike	57	el-Cum'a	80	el-Mürselât	103	Tekâsür
12	Yûsuf	35	İbrâhim	58	es-Saf	81	Nebe'	104	Kadr
13	el-Kehf	36	Sâd	59	el-Cin	82	Küvvirat	105	İzâ zülzilet
14	Benî İsrâil	37	S. Muham- med	60	Nûh	83	İnfetarat	106	el-Asr
15	el-Enbiyâ	38	Lokmân	61	el-Mücâdele	84	el-Gâşiye	107	Nasr
16	Tâhâ	39	ez-Zümer	62	el-Mümtehine	85	A'la	108	el-Kevser
17	el-Müminûn	40	el-Mümin	63	Lime tü- harrimü	86	el-Leyl	109	Kâfirûn
18	eş-Şuarâ	41	ez-Zuhruf	64	er-Rahmân	87	el-Fecr	110	Tebbet
19	es-Sâffât	42	es-Secde(Fussilet)	65	en-Necm	88	el-Burûc	111	İhlâs
Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
20	el-Ahzâb	43	Hâ mîm ayn sîn kâf	66	ez-Zâriyât	89	İnşekkat	112	
21	el-Hac	44	Ahkâf	67	et-Tûr	90	İkra'	113	
22	el-Kas as	45	Câsiye	68	el-Kamer	91	el-Beled	114	
23	en-Nahl	46	Duhân	69	el-Hâkka	92	ed-Duhâ		

3.3.2.3. Übey b. Ka'b Mushafı

Übey b. Ka'b'ın Mushafı, şahsî mushaflar içerisinde, İbn Mes'ûd mushafı gibi meşhur olan bir mushaftır. Özellikle bu mushafta, kunût duâlarının sûre statüsünde yer alması dikkat çekicidir.⁵⁷³ Ancak birçok ulemâ, Übey b. Ka'b'ın kunût dualarını Kur'ân'dan bir sûre olduğu için değil, namazda okunan bir duâ olması hasebiyle ezberlenmesi için mushafında yer verdiğini ifade etmişlerdir.⁵⁷⁴

⁵⁷³ İbnü'n-Nedîm, **el-Fihrist**, 30; Şehristânî, **Mefâîhu'l-esrâr**, I, 10; Zerkeşi, **el-Burhân**, I, 251; Suyûtî, **el-İtkân**, I, 205.

⁵⁷⁴ Zerkeşi, **el-Burhân**, II, 127; Keskiöglü, **Nüzulünden Günümüze Kur'ân-ı Kerîm Bilgileri**, 103;

Tablo 11: Übey b. Kâ'b'ın Mushafı

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
1	el-Fâtiha	24	el-Müminûn	47	Kâf	70	el-İnsân	93	el-Gâşiye
2	el-Bakara	25	Sebe'	48	ed-Duhân	71	el-Kıyâme	94	es-Saffü
3	en-Nisâ	26	el-Ankebût	49	Lokmân	72	Küvvirat	95	Lem yekün
4	Âl-i İmrân	27	el-Furkân	50	el-Câsiyetü	73	en-Nâziâtü	96	ed-Duhâ
5	el-En'âm	28	el-Mü'min	51	el-Mücâdele	74	Talak	97	Elemneş-rah
6	el-A'râf	29	er-Ra'd	52	el-Mülk	75	et-Tegâbün	98	el-Kâriatü
7	el-Mâide	30	el-Kasas	53	Elif lâm mîm Secde	76	el-A'mâ	99	et-Tekâsür
8	Yûnus	31	en-Neml	54	er-Rahmân	77	el-Mutaffifin	100	el-Asr
9	el-Enfâl	32	es-Sâffât	55	el-Vâkıa	78	İnşekkat	101	Hümeze
10	Te vb e	33	Sâd	56	el-Cin	79	et-Tîn	102	İzâ zülzilet
11	Hûd	34	Yâsîn	57	en-Necm	80	İkra'	103	el-Âdiyât
12	Meryem	35	el-Hicr	58	Meâric	81	el-Hucurât	104	el-Fil
13	eş-Şuarâ	36	Hâ mîm ayn sîn kâf	59	Müzzem-mil	82	el-Münâfikün	105	el-Kadr
14	el-Hac	37	er-Rûm	60	Müddesir	83	el-Cum'a	106	el-Kâfirün
15	Yûsuf	38	ez-Zuhruf	61	el-Kamer	84	Lime tü- harrimü	107	Nasr
16	el-Kehf	39	Hâ mîm es-Secde	62	et-Tûr	85	el-Fecr	108	Tebbet
17	en-Nahl	40	İbrâhim	63	ez-Zâriyât	86	el-Beled	109	Kureyş
18	ez-Zuhruf	41	el-Melâike	64	Nûn	87	el-Leyl	110	Dîn(Mâûn)
19	Benî İsrâil	42	el-Feth	65	el-Hâkka	88	İnfetarat	111	el-Kevser
Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
20	ez-Zümer	43	S. Muham- med	66	el-Haşr	89	eş-Şems	112	İhlâs
21	Tâhâ	44	el-Hadîd	67	el-Mümtehine	90	el-Burûc	113	el-Felak
22	el-Enbiyâ	45	Nûh	68	el-Mürselât	91	Târik	114	en-Nâs
23	el-Kasas	46	el-Ahkâf	69	en-Nisâ	92	A'lâ		

3.3.2.4. Muhammed b. Hâlid el-Berkî Rivayeti

Şehristânî'nin dışında böyle bir mushaftan bahseden olmamıştır. Hz. Ali mushafıyla birçok yönden örtüşmektedir. Öyleki Ebu'l Abbas el-Ya'kübî, bu tertibin Hz. Ali'ye ait olduğunu ifade etmiştir.⁵⁷⁵ Her iki mushafta sûreler yedi cüze ayrılmıştır.

Berkî rivayetinin tertibi:

1. cüz: (17 sûre) 1, 2, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96.
- cüz: (16 sûre) 3, 37, 38, 39, (44)40,117 41, 42, 49, 50, 51, 52, 78, 79, 80, 97, 98.
- cüz: (16 sûre) 4, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 53, 54, 69, 70, 71, 72, 87, 88.
- cüz: (16 sûre) 5, 25, 26, 27, 28, 29, 55, 56, 65, 66, 67, 68, 76, 77, 99,100.
- cüz: (16 sûre) 6, 20, 21, 22, 23, 24, 57, 58, 59, 60, 101,102,103,104,105, 106.
- cüz: (16 sûre) 7, 14, 15, 16, 17, 18, 61, 62, 63, 64, 73, 81, 107, 108, 109, 110.
- cüz: (17 sûre) 8, 9, 10, 11, 12, 13, 74, 75, 82, 83, 84, 85, 86, 111,112,113, 114.

Hz. Ali'ye isnâd edilen ve Ya'kübî tarafından rivayet edilen tertip ise şöyledir:⁵⁷⁶

- cüz: 2, 12, 29, 30, 31, 41, 51, 76, 32, 79, 81, 82, 84, 87, 98
- cüz: 3, 11, 22, 15, 33, 11, 44, 55, 69, 70, 80, 91, 97, 99, 104, 105, 106.
- cüz: 4, 16, 23, 36, 42, 56, 67, 74, 107, 111, 112, 103, 101, 85, 95, 27.
- cüz: 5, 10, 19, 26, 43, 49, 50, 54, 60, 86, 90, 94, 100, 108, 109
- cüz: 6, 17, 21, 25, 28, 40, 58, 59, 62, 63, 68, 71, 72, 77, 93, 102.
- cüz: 7, 14, 18, 24, 38, 39,45, 47, 57, 73, 75, 78, 88, 89, 92, 110.
- cüz: 8, 9, 20, 35, 37, 46, 48, 52, 53, 61, 64, 65, 83, 113, 114.

3.3.2.5. İbn Vâdîh/Ya'kübî'nin Târîh'inden Nakledilen Tertip

Şehristânî'nin mushaf tertibine dair naklettiği beşinci rivayet İbn Vâdîh'ın *Târîhi*'ndendir.⁵⁷⁷ Şehristânî'nin, İbn Vâdîh/Ya'kübî'nin *Târîh*'inden naklettiği listede; Câsiye sûresi, Şerîa sûresi olarak, Kasas sûresi de Mûsâ ve Firavun sûresi olarak kaydedilmiştir.⁵⁷⁸

⁵⁷⁵ Ebû'l-Abbas el-Kâtib Ahmed b. İshak b. Ca'fer İbn Vâdîh el-Ya'kübî, *Târîh*, Matbaatu Beril, Leiden 1883, II, s. 32-34, 43-45.

⁵⁷⁶ el-Ya'kübî, *Târîh*, II, s. 32-34, 43-45.

⁵⁷⁷ "İbn Vâdîh, III. (IX.) yüzyılda Abbâsiler döneminde yaşamış meşhur coğrafyacı ve tarihçi Ebû'l-Abbas el-Kâtib Ahmed b. İshak b. Ca'fer el-Ya'kübî'dir (ö. 292/905'ten sonra). Abbâsiler döneminde kâtiplik yapmasından dolayı "el-Kâtibü'l-Abbâsî" lakabıyla tanınan Ya'kübî, Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un (136-158/754-775) âzatlı kölesi olan büyük dedesi Vâdîh'a nispetle İbn Vâdîh diye de tanınmaktadır." Bilgi için bkz. Arpa, Recep, "Şehristânî'nin Mefâtihu'l-Esrâr Adlı Tefsirinde Şahsî Mushaflar ve Sûre Tertipleri", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 38, 2017, 80.

⁵⁷⁸ el-Ya'kübî, *Târîh*, II, s. 32-34, 43-45.

Tablo 12: İbn Vâdih/Ya'kubî Tertibi

Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı	Sıra	Sûre Adı
1	Fâtiha	24	Rahmân	47	el-Burûc	70	el-Kas as	93	Nebe'
2	Bakara	25	el-Hâkka	48	et-Tîn	71	Mü'min	94	el-Gâşiye
3	Yûsuf	26	Meâric	49	en-Nahl	72	el-Mücâdele	95	el-Fecr
4	Ankebût	27	el-A'mâ	50	el-Mâide	73	el-Haşr	96	el-Leyl
5	Rûm	28	eş-Şems	51	Yûnus	74	el-Cum'a	97	Nasr
6	Lokmân	29	Kadr	52	er-Ra'd	75	el-Münâfikün	98	el-Enfâl
7	Elif lâm mîm (Secde)	30	Zülzilet	53	Meryem	76	Nûn	99	Tevbe
8	Hâ mîm es-Secde	31	Hümeze	54	eş-Şuarâ	77	el-Cin	100	Tâhâ
9	ez-Zâriyât	32	el-Fil	55	ez-Zuhruf	78	el-Mürselât	101	Sebe'
10	el-İnsân	33	Yûnus	56	el-Hucurât	79	ed-Duhâ	102	el-Melâike
11	en-Nâziâtü	34	en-Nisâ	57	Kâf	80	Nûh	103	es-Sâffât
12	Küvvirat	35	en-Nahl	58	el-Kamer	81	et-Tekâsür	104	el-Ahkâf
13	İnfetarat	36	Mü'minûn	59	el-Mümtehine	82	el-A'râf	105	Fetih
14	İnşekkat	37	Yâsîn	60	Talak	83	İbrâhim	106	Tûr
15	A'la	38	Hâ mîm ayn sîn kâf	61	el-Beled	84	el-Kehf	107	en-Necm
16	İkra'	39	el-Vâkıa	62	Elemneş-rah	85	en-Nûr	108	es-Saf
17	Lem yekün	40	el-Melâike	63	el-Âdiyât	86	Sâd	109	et-Tegâbün
18	Âl-i İmrân	41	Müddessir	64	el-Kevser	87	ez-Zümer	110	Talak
19	Hûd	42	Dîn(Mâûn)	65	el-Kâfirûn	88	el-Câsiyetü	111	Lime tü- harrimü
20	el-Hicr	43	Tebbet	66	el-En'âm	89	S. Muham- med	112	el-Mutaffifin
21	el-Hac	44	İhlâs	67	Benî İsrâil	90	el-Hadîd	113	en-Nâs
22	el-A'râf	45	Nasr	68	el-Enbiyâ	91	Müzzem-mil	114	el-Felak
23	ed-Duhân	46	Kâria	69	el-Furkân	92	el-Kıyâme		

3.4. Sûre İsimlerinin Manası

Kur'ân-ı Kerîm sûrelerinden her bireri en az birer tevkîfi isme sahipken bazıları ise tevkîfi isimlerinin yanında birden fazla tevkîfî/ictihâdî isimlerle tesmiye edilmişlerdir.

Biz de bu bölümde ister tevkîfi olsun isterse ictihâdî olsun herbir sûrenin isim ve manasını ele alıp değerlendireceğiz. Yöntem olarakta gerek devr-i saâdetde gerekse sahâbe ve tâbiîn döneminde konuya dair söylenmiş hadislerden, rivâyetlerden yola çıktık. Bunun için de öncelikle hadis külliyyatından ve ulûmu'l-Kur'ân / tefsir eserlerinden özellikle İbn Âşûr'un "*et-Tahrîr ve't-Tenvîr*" isimli tefsirinden ve Münîre Muhammed Nâsır ed-Devserî'in "*Esmâü süveri'l-Kur'ân ve fezâilühâ*" eserinden yararlandık. Kimi sûrelerin birden fazla hem tevkîfi ve hemde ictihâdî isimleri bulunmaktadır. İctihâdî isimler sahâbe ve tâbiîn döneminde verilmiştir.⁵⁷⁹ Ebû Şeyh (ö. 369/979), Zeyd b. Eslem'den şunu nakletmektedir. "İbn Ömer, et-Tevbe sûresinden söz edilince bunlardan hangisi et-Tevbe sûresi diye sorar. "Berâe sûresi" cevabını alınca İbn Ömer, insanların fiillerini ortaya koyan bu sûreye "el-Münakkışa" adını vermemiş miydik, diye mukâbelede bulunur"⁵⁸⁰ Bu ifadelerden, sahâbenin sûrelere ictihâdî isimler verdiğini anlayabiliyoruz. Tesmiyesi sahih hadislerle dayanan isimler tevkîfi, diğer haberlere dayanıyorsa ictihâdîdir.

el-Fâtiha: Fâtiha sûresinin Mekkî mi ya da Medenî mi olduğu, islâm âlimleri arasında ihtilaflıdır. Kâhir ekseriyeti Mekkî olduğunu, İbn Mücahit ise Medenî olduğunu ifade etmiştir. Hem Mekkî ve hem de Medenî olduğunu söyleyenler de olmuştur.⁵⁸¹ Fâtiha sûresi, Kur'ân-ı Kerîm için diğer kitapların mukaddimesi menzilesindedir. Bir şeyi veya bir yeri açan, başlangıç manasındadır. Yirmi beş kadar ismi vardır.⁵⁸² İsmiinin çokluğu, sûrenin şeref ve faziletine delâlet etmektedir.⁵⁸³ Bunlardan bir kısmı tevkîfi, bir kısmı ise ictihâdîdir. Tevkîfi isminin olmadığı, tamamının ictihâdî olduğunu söyleyenlerde olmuştur.⁵⁸⁴ Tevkîfi isimleri şunlardır; *Fâtihatü'l-Kitap*, *Ümmü'l-Kitap*, *Ümmü'l-Kur'ân*, *es-Seb'u'l-mesânî*, *el-Kur'ân'ü'l-Azîm*, *Sûretü'l-hamd*, *Sûretü's-Salât*.⁵⁸⁵ İctihâdî isimleri de şunlardır; *Sûretü's-Şifâ* ve *'s-Şâfiye*, *Sûretü'r-Rukye*, *Sûretü'l-Esâs*, *Sûretül-Vâfiye*, *Sûretü'l-Kâfiye*, *Sûretü'l-Kenz*, *Sûretü's-Şükür*, *Sûretü's-Senâi*, *Sûretü'l-Münâcât*, *Sûretü't-Tefvîz*, *Sûretü'd-Du'â*, *Sûretü'n-Nûr*, *Sûretü ta'lîmi'l-mesele*,⁵⁸⁶ *Sûretü's-Suâl*.⁵⁸⁷

⁵⁷⁹ Muhammed Salim, *Târîhu'l-Kur'ân'l-Kerîm*, I, s. 87.

⁵⁸⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

⁵⁸¹ Abdülmüteâl es-Saîdî, *en-Nazmü'l-Fennî fi'l-Kur'ân* (Kahire, ts., 1992, s. 42.

⁵⁸² es-Suyûtî, Celâleddin 'Abdurrahmân, *el-İtkân fi Ulûmü'l-Kur'ân*, I, s. 52-53.

⁵⁸³ Devserî, *Esmâi' Süveri'l-Kur'ân*, s. 98.

⁵⁸⁴ Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (H.671), *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Daru'l-kütübi'l-ilmîye, Birinci Baskı, Beyrut, 1988, I, s. 77.

⁵⁸⁵ Suyûtî, a.g.e., 167-171; Buhârî, *Tevhîd* 48; Müslim, *Salât* 34, 41; Tirmizî, *Salât* 115-116; Neseî, *İftitâh* 23-24; İbn Mâce, *İkâme*, 11; Ebû Dâvud, *Salât* 132; Mâlik, *Muvatta'*, Nidâ 39; Dârimî, *Sünen*, *Fezâil'l-Kur'ân*, 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsted*, II, 290, 478, V, 114.

⁵⁸⁶ Elmalılı, I, s. 28.

⁵⁸⁷ Ali b. Muhammed Schâvî, (H.643) *Cemâlü'l-kurrâ' ve Kemâlü'l-İkrâ'*, tah. Ali Hüseyin el-Bevvab, Mektebetu türâs, Birinci Baskı, Kahire, 1978, I, s. 33; Kurtubî, a.g.e., I, s. 79-80.

el-Bakara: Medenî sûrelerin ilki ve sûrelerin en uzunudur. İsrâiloğullarının sığır hadisesini anlattığı için bu isim verilmiştir. İki yüz seksen altı âyettir. Hz. Peygamber Medîne-i Münevvere'ye hicret ettiklerinde oranın önde gelen Yahûdîleri düşmanlıklarını ızhâr için Hz. Peygamber'e (sav) karışık meseleleri soruyorlar ki; Hz. Peygamber cevap veremesin de insanlar da kendisine teveccüh göstermesinler dolayısıyla İslam güneşi neşvünema bulmadan sönsün. Bunun üzerine Yahûdî âlimlerine reddiye olarak, kendi dinleri ve peygamberleri zamanında olmuş fâili-meçhûl olayı anlatan ve aydınlatan bu sûre nâzil olmuştur.⁵⁸⁸ Sûre, ismini mevzû bütünlüğünden almış, Hz. Peygamberin şu sahih hadisleriyle de teyid edilmiştir.⁵⁸⁹ "İki zehrâ'yı yani *el-Bakara Sûresi ile Âl-i 'İmrân Sûresini okuyun. Çünkü bu iki sûre, kıyamet gününde iki bulut yahut iki gölgelik ya da gökte saf saf durup gölge yapan iki kuş sürüsü gibi gelirler ve okuyanı gölgelendirirler...*"⁵⁹⁰ İkinci tevkîfi ismi, aydınlatan, ışık saçan anlamındaki *ez-Zehrâ'*dır.⁵⁹¹

İctihâdî isimleri; *Füstâtü'l-Kur'ân* / Kur'ân'ın otağı⁵⁹² ve *Senâmü'l-Kur'ân* / Kur'ân'ın zirvesidir.⁵⁹³ Bu konuda Rasûlüllâh'ın şöyle buyurduğu rivâyet edilir: "Her şeyin bir senâmı zirvesi vardır. Kur'ân'ın senâmı *el-Bakara sûresidir*"⁵⁹⁴

Âl-i 'İmrân: Medenî bir sûredir. 'İmrân âilesinden ve onların faziletlerinden bahsettiği için bu kelimeyle tesmiye edilmiştir. 'İmrân'ın kim olduğu hakkında farklı görüşler vardır. Ancak Hz. Meryem'in babası olduğu tahmin edilmektedir.⁵⁹⁵ İkinci tevkîfi ismi, bakara ile müşterek kullanılan *ez-Zehrâ* ismidir.⁵⁹⁶ Sûrenin ictihâdî isimleri şunlardır; *et-Tayyibe*, *el-Kenz*, *el-Eman*, *el-Mücâdele*, *el-İstiğfâr* ve *el-Ma'niyye*'dir.⁵⁹⁷

en-Nisâ: Medenî bir sûredir. Gerek çekirdek âile olsun ve gerekse geniş âile olsun âile hukukundan, genel olarak islam toplumuna âit ahvâl-i şahsiyyeden, özel de kadın haklarından bahsettiği için, kadınlar anlamında *en-Nisâ* kelimesiyle tesmiye edilmiştir.⁵⁹⁸ İbn Mes'ûd (ra), Nisâ sûresini Hz. Peygamber'e arz ettiğinden bahsetmektedir.⁵⁹⁹ Müslim'in rivâyetine göre Hz. Peygamber bizzat bu sûreyi *Nisâ* lafzıyla tesmiye etmişlerdir.⁶⁰⁰ Tevkîfi ismi *en-Nisâ*, ictihâdî ismi *en-Nisâü'l-Kübrâ*'dır.

⁵⁸⁸ Sa'îdî, *en-Nazmü'l-fenniyyü fi'l-Kur'ân*, s. 44.

⁵⁸⁹ Kurtubî, *a.g.e.*, I, s. 107.

⁵⁹⁰ Müslim, "Müsâfirîn" 252.

⁵⁹¹ Devserî, *Esmâi' Süveri'l-Kur'ân*, s. 154.

⁵⁹² Dârimî, *Sünen*, "Fezâilü'l-Kur'ân" 13.

⁵⁹³ Tirmizî, *Sünen*, "Sevâbü'l-Kur'ân" 2; Dârimî, *Sünen*, "Fezâilü'l-Kur'ân" 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 25; Hâkim, *Müstedrek*, I, 560.

⁵⁹⁴ Dârimî, *Sünen*, "Fezâilü'l-Kur'ân" 13; Tirmizî, *Sünen*, "Sevâbü'l-Kur'ân" 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 26.

⁵⁹⁵ Devserî, *Esmâi' Süveri'l-Kur'ân*, s. 169.

⁵⁹⁶ Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, I, s. 144.

⁵⁹⁷ Âlûsî, Şihabuddîn Mahmud, *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve2s-Seb'u'l-Mesânî*, I-XXX, Daru'l-İhya, Beyrut, III, s. 73.

⁵⁹⁸ Devserî, *a.g.e.*, 175,176.

⁵⁹⁹ Buhari, "Fezâilü'l-Kur'ân" 25; Müslim, "Müsâfirîn" 257.

⁶⁰⁰ Müslim, "Ferâiz" 9.

el-Mâide: Medenî bir sûredir. Çok farklı ve çeşitli konuları ihtivâ etmektedir. İsmi, içerisinde geçen ve mükellef sofraya anlamına gelen *el-Mâide* kelimesinden almıştır. Havâriiler, imanlarını ayne'l-yakîn derecesine çıkarmak maksadıyla gökten sofraya indirmesi için, Hz. İsa (as)'dan Cenâb-ı Hakk'a duâ etmesini istemişlerdi. Havâriiler: Ey Meryemoğlu İsa, Rabbin bize gökten bir sofraya indirebilir mi? dediler. İsa da: İnanıyorsanız Allah'tan korkun dedi.⁶⁰¹ Duâ neticesinde mu'cize olarak kırmızı renkte bir sofraya iniverdi.⁶⁰² Hz. Peygamber hutbede *el-Mâide* sûresini okumuştur.⁶⁰³ *el-Mâide*, bu sûrenin tevkîfî ismidir. *el-'Ukûd bi'l-'Ukûd*,⁶⁰⁴ azap meleklerinden koruduğu için⁶⁰⁵ *el-Münkize*,⁶⁰⁶ ve *el-Ahbâr* bu sûrenin icthâdî isimleridir.⁶⁰⁷

el-En'am: Sûre, mushaflarda, hadis ve tefsir eserlerinde bu adla zikredilmiştir.⁶⁰⁸ Übey b. Ka'b: "Tevrat'ın başı el-En'am Sûresi, Tevrat'ın sonu ise Hûd Sûresindeki konuları içerir."⁶⁰⁹ buyurmuşlardır. Hz. Ömer: "*el-En'am* sûresi, Kur'an-ı Kerim'in en güzide ve en yüce sûrelerinden biridir"⁶¹⁰der.

İsmi, sûre içerisinde geçen ve sözlükte; "deve", "sığır", "manda", "koyun" ve "keçi" gibi anlamlarına gelen *el-En'am* kelimesinden almıştır. *el-En'am*, "ceylan", "geyik" ve bazı binek hayvanları için de kullanılan ne'am isminin çoğuludur. Arapların hayvanlarla ilgili uygulamaları ve gelenekleri anlatıldığı için bu adı almıştır. Bu sûrenin icthâdî ismi *el-Hüce*'tir.⁶¹¹

el-Araf: Lugatta "sûr" ve "tepenin zirvesi" anlamında olup 'urf kelimesinin çoğuludur. İsmi, sûre içerisinde geçen ve cennetle cehennem arasında yer alan yüksek yerin ismi olarak kullanılan *A'raf* kelimesinden almıştır. İctihâdî isimleri; *Mikât* ve *Misâk*'tır.⁶¹²

el-Enfâl: İsmi, birinci âyette geçen ve "ganimetler" ve "bağışlar" manasına gelen nefl kelimesinin çoğulu olan *el-Enfâl* kelimesinden almıştır. Harplerin ve ganimetlerin hükümlerinden bahsettiği için bedir savaşı anlamında *el-Bedr* ismiyle de anılmıştır.⁶¹³

et-Tevbe: Bu sûre, birinci âyette geçen ve "ilişgi kesmek", "ültime vermek" anlamlarına gelen *Berâe* ismiyle, 104. âyette tevbe kelimesi geçtiği için de *et-Tevbe* ismiyle adlandırılmıştır. Medenî bir sûredir.

⁶⁰¹ Mâide 5/112

⁶⁰² Devserî, *Esmâi' Süveri'l-Kur'an*, s. 181.

⁶⁰³ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, II, s. 16.

⁶⁰⁴ Sehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ' ve Kemâlü'l-İkrâ'*, I, s. 36.

⁶⁰⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

⁶⁰⁶ Kurtubî, *el-Câmi'*, VI, s. 22.

⁶⁰⁷ Devserî, *Esmâi' Süveri'l-Kur'an*, s. 183.

⁶⁰⁸ Buhârî, "Tefsîr", 6; Tirmizî, "Tefsîr", 7.

⁶⁰⁹ Dârimî, *Sünen*, "Fezâilü'l-Kur'an", 17.

⁶¹⁰ Dârimî, *Sünen*, "Fezâilü'l-Kur'an", 17.

⁶¹¹ Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, III, s. 375.

⁶¹² Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VII, s. 144.

⁶¹³ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

Übey b. Ka'b (r.a.), bir Cum'a günü Hz. Peygamber'in *el-Berâe* sûresini okuduğunu rivâyet etmiştir.⁶¹⁴ Bu konuda Hz. Ali (ra)'ın şöyle buyurduğu rivâyet edilir; Münâfık olan kimse *Berâe*, *Yâsin*, *Duhân* ve *Nebe'* sûrelerini ezberlemez.⁶¹⁵ Bazı sahâbiler bu sûreye *el-Ahzâb* adını vermişlerdir.⁶¹⁶ Hz. Ömer (ra) şöyle demiştir; "*Berâe* sûresini siz öğreniniz. *Nûr* sûresini de hanımlarınıza öğretiniz"⁶¹⁷ Ayrıca Hz. Peygamber, *el-Enfâl* ve *Berâe* sûrelerinden "el-Karîneteyn" olarak bahsetmiştir.⁶¹⁸ Sûrenin ictihâdî isimleri; *el-Fâziha*, *el-Azâb*, *el-Mukaşkışa*, *el-Buhûs*, *el-Münekkıra*, *el-Hâfıra*, *el-Müsîra*, *el-Mübe'sira*, *el-Müdemdime*, *el-Mühziye*, *el-Münekkile*, *el-Müşerride*'dir.⁶¹⁹

Yûnus: Yûnus peygamberin (as) verdiği mücadeleye dâir bilgiler, *sâffât* sûresinde daha geniş anlatılmasına ve bu sûrede isminin bir defa geçmesine rağmen, bu sûreye *Yûnus* isminin verilip *sâffât* sûresine verilmemesi, sûrelerin tesmiyesinin tevkîfî olduğunu yani aklî ve ictihâdî olmadığını gösteren bir delildir.⁶²⁰

Bu sûre, ismini 98. âyette Hz. Yunus ve kavminden bahsedilmesi vesilesiyle almıştır. Tâbi'inden Hz. Ahnef b. Kays'ın; "Hz. Ömer'in arkasında namaz kıldım ve zamm-ı sûre olarak *Yûnus*, *Hûd* ve diğerlerini okudu." demesinden bu sûrenin sahâbe döneminde bu isimle adlandırıldığını göstermektedir.

Hûd: 50-60. ayetlerde ismi ve kıssası geçen Hûd (as)'ın ismi sûreye isim olarak verilmiştir. Sûre, Âd topluluğuna peygamber olarak gönderilen Hûd (as) ve onun ümmetine yaptığı tebliğden ve mücadeleden bahsetmektedir.⁶²¹

Yûsuf: Sûre mushaflarda, tefsir ve hadis kitaplarında bu isimle şöhret bulmuştur. Yusuf özel bir isim olup sûrenin tamamında Yusuf (as)'ın kıssası anlatıldığı için bu isimle adlandırılmıştır. Diğer bir ismi, sûrenin ilk kelimelerinden alınma *Elif-Lâm- Râ* dır.⁶²²

er-Ra'd: İsmi, "gök gürültüsü" anlamına gelen Cenâb-ı Hakk-ı tesbih ettiği bildirilen ve sûre içerisinde geçen *er-Ra'd* kelimesinden almıştır. Sûre Mushaflarda, hadis ve tefsir eserlerinde bu isimle anılmıştır.⁶²³

⁶¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, s. 143.

⁶¹⁵ Ali b. Ebû Bekr el-Heysemî (H.807), *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, I-X, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye, Beyrut, 1988, VII, s. 157.

⁶¹⁶ Buhârî, "Tefsir" 9/20.

⁶¹⁷ Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, X, s. 40.

⁶¹⁸ Sehâvî, *Cemâlû'l-Kurrâ ve Kemâlû'l-İkrâ'*, I, s. 34.

⁶¹⁹ Devserî, *Esmâi' Süveri'l-Kur'ân*, s. 208-219.

⁶²⁰ Abdullâh b. Muhammed İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef fi'l-Ahâdis ve'l-Âsâr*, I-VIII, tah. Said Muhammed, Birinci Baskı, Darü'l-fikr, Beyrut, 1989, I, s. 389.

⁶²¹ Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, IV, s. 512.

⁶²² Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, s. 79.

⁶²³ İbn Ebû Şeybe, a.g.e., III, s. 124.

İbrâhîm: İbrahim (as)’a verilen özel isim olup sûre bu isimle şöret bulmuştur. Sûre, İbrahim (as)’ın yaşadığı yerden ve kendisine verilen nimetlere karşı yaptığı şükür ve duadan bahsettiği için bu isimle adlandırılmıştır.

Übey b. Ka’b (as)’ın rivayetine göre Rasulüllah (sav) şöyle buyurmuştur: “*Her kim İbrâhîm Sûresi’ni okursa kendisine on hasene yazılır.*”⁶²⁴

el-Hicr: Sûre, ismini Semûd kavminin yaşadığı vâdinin/beldenin adı olan ve 80. âyette zikredilen *el-Hicr* kelimesinden almıştır. Übey b. Kâ’b’ın (ra) rivâyetine göre Rasulüllah (sav) şöyle buryumuştur: “*Her kim el-Hicr Sûresi’ni okursa o kimseye on hasene vardır*”⁶²⁵

en-Nahl: Adını, 67. ve 68. âyette zikredilen ve “bal arısı” manasına gelen *en-Nahl* kelimesinden almıştır. Sûre genellikle âyetlerde geçtiği için *en-Nahl* ismiyle, nimetlerden bahsettiği için de *en-Niâm* adıyla anılmıştır.⁶²⁶

Sûrenin bu ismiyle ilgili rivâyetler mevcuttur.⁶²⁷

el-İsrâ: İsmi, sözlükte “gece yürüyüşü” anlamına gelen, Hz. Peygamberin mucizelerinden isrâ hâdisesini anlatan ve ilk âyette zikri geçen kelimedenden almıştır. Ayrıca bu sûre, İsrâîloğulları’nın hallerinden bahsettiği için *Benî İsrâîl*, ilk âyette geçtiği için de *Sübhân* sûresi olarak adlandırılmıştır.⁶²⁸

el-Kehf: Sûre ismini, 9. ve 16. âyetlerde zikredilen ve “mağara dostları” anlamına gelen *Ashâb-ı Kehf*’ten almıştır. Sûrenin ismi ile ilgili başka rivâyetlerde vardır.⁶²⁹

Meryem: İsmi, kıssası sûre içerisindeki âyetlerde anlatılan Hz. Meryem’den almıştır. Âlûsî’ye göre bu sûrenin en meşhur isminin *Meryem* olduğunu kaydetmiştir.⁶³⁰ İbn ‘Abbas’a göre sûrenin ismi -ilk harflerinden alınma- *Kâf-Hâ-Yâ-Ayn-Sâd*’dır.⁶³¹

Tâ-Hâ: Adını, ilk âyeti olan *Tâ-Hâ* kelimesinden almıştır. Bazı kaynaklarda bu sûre *Sûretü’l-Kelîm* ve *Sûretü Mûsâ* olarak da anılır.⁶³²

⁶²⁴ Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed ez-Zeyla’î (H.762), *Tahrîcü’l-Ahâdis ve’l-Âsâr el-Vâki’âti fi Tefsîri’l-Keşşâf*, I-V, Darü İbn Huzeyme, Birinci Baskı Riyad, h.1414, II, s. 205.

⁶²⁵ Zeyla’î, *Nasbü’r-Râye li- Tahrîci Ehâdisi’l-Hidâye*, II, s. 221.

⁶²⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, XIV, 93; Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

⁶²⁷ Dârimî, *Vesâya* 2.

⁶²⁸ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

⁶²⁹ Buhârî, *Fezâilü’l-Kur’ân* 11; Müslim, *Müsâfirîn* 257; Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

⁶³⁰ Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî*, XVI, s. 56.

⁶³¹ Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fi’t-Tefsîr bi’l-Me’sûr*, I-V, Neşr. M. Emin, Beyrut, ts., IV, s. 258.

⁶³² Schâvî, a.g.e., I, s. 37.

el-Enbiyâ: Sûre, birçok peygamberden ve bunların ümmetleriyle ilgili münasebetlerinden bahsettiği için peygamberler anlamında *el-Enbiya* ismiyle adlandırılmıştır.

Sehâvî bu sürenin isminin -ilk âyetinde geçen- *İkterabet* olduğunu, İbni Teymiyye ise *ez-Zikr* ismiyle adlandırıldığını nakleder.⁶³³

el-Hac: Sûre adını, 27. âyette geçen *el-Hac* kelimesinden almıştır. Hz. Peygamber zamanında da aynı isimle kullanıldığını gösteren rivâyetler mevcuttur.⁶³⁴ Hz. İbrâhim'e Beytullah'ın yerinin gösterilmesinden ve hac ibadetini yapmak üzere insanlığa çağrı yapılmasıyla ilgili emirden söz edildiği için bu isimle adlandırılmıştır.⁶³⁵

el-Mü'minûn: Sûre, genel olarak müminlerin başarıya ulaşacakları yollardan ve seçkin müminlerin özelliklerinden bahsettiği için "inanırlar ve güvenenler" manasında *el-Mü'minûn* kelimesiyle tesmiye edilmiştir. Sehâvî'ye göre ise sûre ismini -ilk âyette geçen- *Kad eflaha* kelimesinden almıştır.⁶³⁶

en-Nûr: Sûre ismini, "aydınlatan şey", "ışık manalarına gelen" *en-Nûr* kelimesinin zikredildiği 35. âyetten almıştır. Hz. Peygamber ve birçok sahâbî de sûreyi bu isimle adlandırmıştır. Rasulüllah (sav) sûreyle ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "*Erkeklerinize el-Mâide Sûresi'ni, kadınlarınıza da en-Nûr Sûresi'ni öğretiniz*".⁶³⁷

el-Furkân: İsmi, "önemli davaları çözüp karara bağlayan", "kesin delil" ve "hakkı batıldan ayırt eden" manalarına gelen ve bununla beraber Kur'ân-ı Kerîm'in bir ismi olan, ilk âyette geçen *el-Furkân* kelimesinden almıştır. Bu sûre aynı zamanda -ilk cümleden alınma- *Tebâreke'l-lezî nezzele'l-furkâne* diye de adlandırılmıştır.⁶³⁸

eş-Şu'arâ: İsmi, 224. âyette geçen ve "şâirler" manasına gelen *eş-Şu'arâ* kelimesinden almıştır. İbn Mücâhid sürenin ismini *Tâ-Sîn-Mîm*⁶³⁹ olarak, İmâm Mâlik *el-Câmi'*,⁶⁴⁰ imam Suyûtî ise *Tâ sîn Mîmeş-Şu'arâ*⁶⁴¹ şeklinde zikreder.

⁶³³ Sehâvî, *Cemâlû'l-Kurrâ' ve Kemâlû'l-İkrâ'*, I, s. 37; Abdurrezzâk, *el-Musannef*, II, I, 12.

⁶³⁴ Tirmizî, *Sünen*, Cumu'a 22; Mâlik, *Muvatta*, Kur'an 13.

⁶³⁵ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XVII, s. 179.

⁶³⁶ Tirmizî, *Sünen*, "Cum'a" 22; Mâlik, *Muvatta*, "Kur'an" 13.

⁶³⁷ Beyhakî, *Şuabü'l-îmân*, II, 477.

⁶³⁸ İbn Nedîm, Eb'l-Ferec Muhammed b. Ebû Ya'k'ubîşhâk el-Verrâk (H.388), *el-Fihrist li'bni Nedîm*, Darü'l-maarif, Beyrut, s. 38.

⁶³⁹ Kurtubî, *el-Cami'*, XIII, s. 61.

⁶⁴⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

⁶⁴¹ Suyûtî, *Tefsîr*, V, s. 62.

en-Neml: İsmi, 18. Âyette geçen “karıncalar” anlamındaki neml kelimesiyle tesmiye edilmiştir. Ayrıca bu sûre, Süleyman (as) ve karıncalardan bahsettiği için Süleyman ismiyle anılmış, Sehâvî ise sûreyi *Tâ-Sîn* olarak kaydetmiştir.⁶⁴²

el-Kasas: Mûsâ (as)’ı Kur’ân’da en detaylı anlatan sûredir. İsmi, 25. âyette zikredilen *el-Kasas* kelimesinden almıştır. Sehâvî bu sûreyi *Tâ-Sin-Mîm* olarak kaydetmiştir.⁶⁴³ Sûrenin başka isim ile ilgili rivâyeti için bakınız.⁶⁴⁴

el-‘Ankebût: Sûre ismini, 41. Âyette zikredilen, kâfirlerle, Allah’tan başkasını dost edinenler örümcek ağına benzetildiği için “örümcek” anlamına gelen *el-‘Ankebût* kelimesinden almıştır. Sehâvî, sûrenin ismini *Elif-Lâm-Mîm e hasibe’n-nâsu* olarak zikretmiştir.⁶⁴⁵

er-Rûm: Sûre ismini, 2. Âyette geçen *er-Rûm* kelimesinden almıştır. Rasulü Allah (sav)’den bizzat sûrenin ismiyle ilgili rivâyetin olması, sûrelerin isimlendirilme zamanını tesbit açısından önemlidir.⁶⁴⁶ Yani sûrelerin isimlerinin o dönemde bilindiğini göstermektedir. Sehâvî bu sûreyi *Elif-Lâm-Mim gulibeti’r-Rûm* ismiyle tesmiye etmiştir.⁶⁴⁷

Lokman: Sûre ismini, muhteviyâtında en dikkat çeken kısım Hz. Lokman’ın oğluna yapmış olduğu tavsiyeler olduğundan, bu gerçeklerin ehemmiyetini vurgulamak üzere 13. âyette geçen *Lokmân* kelimesinden almıştır.⁶⁴⁸

es-Secde: Secde; “başı eğmek” veya “almı yere koymak” manasına gelir. 15. âyette, âyetleri dinleyen mü’minlerin secdeye kapanmasından bahsettiği için sûreye bu isim verilmiştir. Kur’ân’da *es-Secde* ismiyle iki sûre vardır. Biri *Lokman secdesi*, diğeri *Hâ-Mîm Secdesi*’dir.⁶⁴⁹ Sûrenin diğer ismi ise *Tenzîl es-Secde*⁶⁵⁰ dir. Ayrıca bu sûre *Elif-Lâm-Mîm Tenzîl es-Secde*⁶⁵¹, *el-Medâci*’ ve *el-Münciye*⁶⁵² gibi icthâdî isimler ile de kaydedilmiştir. Başka rivâyetler için bakınız.⁶⁵³

el-Ahzâb: İsmi, 20, 22. ayetlerinde zikredilen ve Hz. Peygambere (sav) karşı savaşan “bölük”, “birleşik düşman grupları”, “topluluk” anlamına gelen *hizb* kelimesinin çoğulu *el-Ahzâb*

⁶⁴² Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 54; Sehâvî, a.g.e., I, s. 37.

⁶⁴³ Sehâvî, a.g.e., I, s. 37.

⁶⁴⁴ Zeyla’î, Tahrîc, III, s. 36.

⁶⁴⁵ İbn Âşûr, a.g.e., XX, s. 199; Sehâvî, a.g.e., I, s. 37.

⁶⁴⁶ Nesâî, **Sünen**, İftitâh 41; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, III, 471, 472, V, 363, 368; Abdurrezzak, **Musannef**, II, 116, 117.

⁶⁴⁷ Sehâvî, a.g.e., I, s. 37.

⁶⁴⁸ İbn Mâce, Sünen, "İkâme", 8.

⁶⁴⁹ Elmalî, a.g.e., VI, s. 282.

⁶⁵⁰ Nesâî, Salât 16; İbn Mâce, İkâme 6.

⁶⁵¹ Tirmizî, Da’âvât 114.

⁶⁵² Dârimî, Fezâilü’l-Kur’ân 19.

⁶⁵³ Âlûsî, Tefsîr, XXI, s. 115, 116.

kelimesinden almıştır. Veya ağırlıklı olarak Handek savaşının aldığı bir sûre olması hasebiyle bu ismi almıştır.⁶⁵⁴

Sebe': İsmi, sûrenin muhteviyâtından olan ve 15. ayette zikredilen, Yemen'de yaşamış bir kabileden veya Yemen tarafında bir bölgenin ismi olan *Sebe'* kelimesinden almıştır. Ayrıca bu sûre *Sebe' el-melike* veya *el-Melike* isimleriyle de anılır.⁶⁵⁵

Fâtur: İsmi, sûrenin ilk âyetinde geçen ve “yaratan” anlamına gelen *Fâtur* kelimesinden almıştır. Meleklerden bahsedildiği için de *Melâike* sûresi adını almıştır. *Elhamdülillâhi* ismiyle de anılır.⁶⁵⁶

Yâ-Sîn: İsmi, ilk âyetinden almıştır. *Kalbü'l-Kur'ân*/Kur'ân'ın Kalbi tevkîfi isimlerindedir. Bu ismi Rasûlullah (sav) bizzat vermiştir.⁶⁵⁷ Okuyandan her türlü kötülüğü uzaklaştırdığı ve her ihtiyacını karşıladığı için okuyanların ihtiyaçlarını karşıladığı ve her türlü kötülüğü defettiği için bu sûreye *ed-Dâfi'a*, *el-Müdâfi'a*, *el-Kâziye*⁶⁵⁸ ve *Mudâfi'â-i Kâziye*⁶⁵⁹ isim verilir. *Yâ-Sîn* ve *'l-Kur'ân*⁶⁶⁰ ve *el-'Azîme* dahî denir.⁶⁶¹ Hz. Peygamber bizzat isim vererek şu sûrelerin isimlerini zikretmiştir: *Yâ-Sîn*, *Elif Lâm Mîm es-Secde*, *Hâ Mîm ed-Duhân* ve *Tebâreke*.⁶⁶²

es-Sâffât: Sûre adını, saf dizeler veya dizilip saf olanlar anlamına gelen birinci âyette zikredilen *es-Sâffât* kelimesinden almıştır. Übey b. Ka'b sûre ile ilgili Hz. Peygamberden şu rivâyeti nakleder: Rasûlullâh efendimiz (sav) vücudu sızlayan bedevî için, *Fâtihatü'l-Kitab-ı*, *el-Bakara* sûresinin ilk dört âyetini, *el-Bakara* sûresinin 163. âyetini, *Âl-i İmrân* sûresinin 18. âyetini, *A'râf* sûresinin 54. âyetini, *el-Müminûn* sûresinin 116. âyetini, *el-Cin* sûresinin 3. âyetini, *es-Sâffât* sûresinin 1-10 âyetlerini, *el-Haşr* sûresinin 22-24 âyetlerini, *Kul hüve Allâh ehad* ve *Mu'avvizeteyn* sûrelerini okumuş ve tavsiye etmiştir.⁶⁶³

Sâd: İsmi, birinci âyette geçen *Sâd* harfinden almıştır. Bu sûre, *Sâd ve'l-Kur'ân* diye de isimlendirilir. Sehâvî bu sûreyi *Dâvûd* olarak kaydetmiştir.⁶⁶⁴ İbn Abbâs (ra): bu sûrede geçen secdenin vacip secdelerden olmadığını ifade etmiştir.⁶⁶⁵

⁶⁵⁴ Buhârî, Tefsir 33/3; Ahmed b. Hanbel-**Müsned**, V, 188, 189.

⁶⁵⁵ Zeyla'î, a.g.e., III, s. 142.

⁶⁵⁶ Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 54; İbn Nedîm, el-Fihrist, s. 38.

⁶⁵⁷ Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân (Sevâbü'l-Kur'ân) 7.

⁶⁵⁸ Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 54.

⁶⁵⁹ Elmalılı, VI, s. 394.

⁶⁶⁰ Arthur J., **Mukaddimetân fî Ulûmü'l-Kur'ân** (Mukaddimetu kitabi'l-mebânî ve mukaddimetu İbn Atiyye), s. 9.

⁶⁶¹ Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 54; Elmalılı, a.g.e., VI, s. 394; Beyhakî, a.g.e., II, s. 481.

⁶⁶² Tirmizî, Da'avât 114.

⁶⁶³ İbn Mâce, Tıb 64; Ahmed b. Hanbel, V 128.

⁶⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, III, 78, 84; Sehâvî, a.g.e., I, 37.

⁶⁶⁵ Buhârî, Enbiyâ 39; Ebû Dâvud, Sücüd 5.

ez-Zümer: Sûre ismini, 71. âyette inkârcıların gruplar hâlinde cehenneme sürükleneceğinden, 73. âyette de inananların topluluklar halinde cennete götürüleceğinden bahsettiği için, bu iki âyette geçen “zümre”, “yığınlar”, “bölükler” anlamına gelen *ez-Zümer* kelimesinden almıştır. Sehâvî bu sûrenin ismini *el-Ğuref* olarak kaydetmiştir.⁶⁶⁶ Hz. Peygamber (sav)’in her gece *ez-Zümer* ve *Benî İsrâîl* sûrelerini okuduğu ile ilgili rivâyet vardır.⁶⁶⁷

Ğâfir: İsmi, ilk ayette zikredilen *Ğâfir* kelimesinden almıştır. Allah’ın (cc) sıfatlarındandır. Diğer meşhur ismi de *el-Mü’min*’dir. Bu sûrenin *et-Tavl*,⁶⁶⁸ *Hâ-Mîm*⁶⁶⁹ ve *Hâ-Mîm el-Mü’min* içtihdî isimleridir.⁶⁷⁰

Fussilet: Sûre ismini, üçüncü ayette geçen, “etraflıca açıklanmış”, mânası itibariyle “vaad ve tehdid ve ahkâm gibi diğer kısımlara ayrılarak ayrıntılarıyla anlatılmış” anlamına gelen *Fussilet* kelimesinden almıştır.⁶⁷¹

eş-Şûrâ: İsmi, 38. âyette zikredilen, toplum idaresinde kural olan “istişâre etme”, “danışma” manasına gelen *şûrâ* kelimesinden almıştır. Bu sûreyi Hz. Peygamber (sav) bizzat *Hâ-Mîm-Ayn-Sîn-Kâf* şeklinde teleffuz etmiştir.⁶⁷²

ez-Zuhruf: İsmi, 35. âyette geçen ve “mücevher”, “altın”, “yaldızlı nakışlar” manalarına gelen *ez-Zuhruf* kelimesinden almıştır. Sûrede, dünya ve âhiret karşılaştırması yapıldığı için bu isimle adlandırılmıştır.⁶⁷³ Tâbiîn döneminde bu sûre bizzat bu isim ile kullanılmıştır.⁶⁷⁴

ed-Duhân: İsmi, 10. Ayette zikredilen, “gelmesi çok kuvvetle muhtemel olan şer”, “açlık-kıtlık yılları” veya “dumanlı/gazlı hava” manalarına gelen *es-Duhân* kelimesinden almıştır. Bu sûrenin ismi ile ilgili başka rivâyetler de mevcuttur.⁶⁷⁵

el-Câsiye: ismini, 28. âyette zikredilen ve “toplanmış cemâat”, “diz üstü çökmüş”, “derli toplu”, “en îtinâlı ve hürmetli” manalarına gelen, âhirette bütün milletlerin, Allah’ın hâkimiyeti

⁶⁶⁶ Suyûtî, a.g.e., I, s. 54; Sehâvî, a.g.e., I, s. 37.

⁶⁶⁷ Tirmizî, Da’avât, 22; Ahmed b. Hanbel, VI, 68, 122.

⁶⁶⁸ Suyûtî, a.g.e., I, s. 54

⁶⁶⁹ Âlûsî, Tefsir, XXIV, s. 94.

⁶⁷⁰ Suyûtî, a.g.e., I, s. 54; Zeyla’î, a.g.e., III, s. 223.

⁶⁷¹ Zeyla’î, a.g.e., III, s. 230; Âlûsî, **Tefsîr**, XXIV, s. 94; Kurtubî, a.g.e., XVI, s. 104.

⁶⁷² Ebu’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed Taberânî (H.360), **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, IXXC, tahk. Hamdi, Mektebetü İbn Teymiye, Kahire, XXIV, s. 29.

⁶⁷³ Suyûtî, **ed-Dürü’l-Mensûr**, VI, s. 13.

⁶⁷⁴ Tirmizî, Kader 17.

⁶⁷⁵ Tirmizî, **Sünen**, "Fezâilü’l-Kur’ân (Sevâbü’l-Kur’ân)" 8.

karşısında dize geleceklerini ifade eden *el-Câsiye* kelimesinden almıştır. Ayrıca *Hâ-Mîm eş-Şeri'a*,⁶⁷⁶ *eş-Şeri'a*⁶⁷⁷, ve *ed-Dehr*⁶⁷⁸ gibi isimleri de vardır.

el-Ahkâf: Sûre ismini, 21. ayette geçen ve 'Âd kavminin yaşadıkları yerin adı olan, "eğri büğrü kum tepeleri" manasına gelen *el-Ahkâf* kelimesinden almıştır. Bu sûrenin tesmiyesi ile ilgili Hz. Peygamber'den gelen rivâyet için bakınız.⁶⁷⁹ Suyûtî'ye göre diğer bir ismi de *Hâ-Mîm el-Ahkâf* tır.⁶⁸⁰

Muhammed: Adını, 2. âyette geçen, "övlümü", "medh edilmiş" manasına gelen *Muhammed* kelimesinden almıştır. Ayrıca bu sûrenin *el-Kitâl* ve *Ve'l-lezîne keferû* isimleri de vardır.⁶⁸¹

el-Feth: İsmi, 1. âyette geçen, Mekke'nin fethini veya Hudeybiye antlaşmasını ifade eden "açmak", "ele geçirmek" veya "zâfer" anlamlarına gelen *fetih* kelimesinden almıştır. Bir diğer meşhur ismi de *İnnâ fetehnâleke* dir.⁶⁸² Bu sûrenin tesmiyesi ile ilgili Hz. Peygamberden rivâyet mevcuttur.⁶⁸³

el-Hucurât: İsmi, 5. âyette geçen "bölmeler", "odalar" manasına gelen *el-Hucurât* kelimesinden almıştır. Bu sûrenin kullanımıyla ilgili Hz. Peygamber ve sahâbeden rivâyetler vardır.⁶⁸⁴

Kaf: Adını, birinci âyette geçen *Kâf* harfinden almıştır. Sûrenin *el-Bâsikât* diye de ictihâdî ismi vardır.⁶⁸⁵ Bu sûrenin ismi ile ilgili birçok rivâyet vardır.⁶⁸⁶

ez-Zâriyât: Sûre ismini, "savuranlar", "tozu dumana katanlar", "kırıp ufalayan veya savuran", ya da "toz duman edip götüren" gibi mânalara gelen *ez-Zâriyât* kelimesinden almıştır. Hz. Peygamber'in öğle namazında *Lokmân* ve *ez-Zâriyât* sûrelerini okuduğu⁶⁸⁷, Hz. Ömer'in de öğle namazında *Kâf* ve *ez-Zâriyât* sûrelerini okuduğu⁶⁸⁸ rivâyet edilmiştir ki, bu hadisler bu sûrenin ve diğer sûrelerin tesmiyesinin devr-i ssaâdetde gerçekleştiğinin delillerindendir.

⁶⁷⁶ İbn Nedim, *Fihrist* s. 38.

⁶⁷⁷ Sehâvî, a.g.e.I, s. 37; Suyûtî, a.g.e., VI, s. 34.

⁶⁷⁸ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

⁶⁷⁹ Zeyla'î, *Tahric*, III, s. 291.

⁶⁸⁰ Suyuti, *Tefsir*, VI, s. 37.

⁶⁸¹ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54; Muhammed Salim, I, s. 104.

⁶⁸² Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 54.

⁶⁸³ Buhârî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 30; Müslim, *Müsâfirin* 239.

⁶⁸⁴ Zeyla'î, a.g.e., III, s. 353; Ahmed b. Hanbel, IV, s. 279.

⁶⁸⁵ Suyûtî, a.g.e., I, s. 54; Sehâvî, a.g.e., I, s. 37.

⁶⁸⁶ Tirmizî, *Cumu'a* 33; Neseî *İdeyn* 12; Müslim *İdeyn* 14, 15, *Cumu'a* 50, 52; Ebû dâvud, *Salât* 66, 246.

⁶⁸⁷ İbn Mâce, *İkâme* 8; Neseî, *İftitâh* 55.

⁶⁸⁸ İbn Ebi Şeybe, a.g.e., I, 392.

et-Tûr: Sûre ismini, birinci âyette zikredilen, Süryanice’de “dağ” anlamına gelen ve Hz. Mûsâ’nın İlâhî tecellilere mazhar olduğu mekânın adı olan, genellikle “Sînâ dağı” olarak anlaşılmış olan *et-Tûr* kelimesinden almıştır. Hadislerde de bu sûrenin ismi *et-Tûr* olarak zikredilmiştir.⁶⁸⁹

en-Necm: Sûre ismini, “parça parça olan bir şeyin her bir parçası” veya “yıldız” anlamına gelen *en-Necm* kelimesinden almıştır. Sûre, *ve’n-Necm*, *ve’n-necmi izâ hevâ* isimleri ile de kaydedilmiştir.⁶⁹⁰ Sûre ile ilgili birçok rivâyetin olması, sahâbe döneminde sûre isimlerinin iyi bilindiğini göstermektedir.⁶⁹¹

el-Kamer: Sûre ismini, ilk ayette zikredilen ve “dolunay” manasına gelen *el-Kamer* kelimesinden almıştır. Diğer meşhur ismi *İkterabet*’tir.⁶⁹² Sehâvî sûrenin ismini *İkterabeti’s-sâ’atü* olarak kaydetmiştir.⁶⁹³

er-Rahmân: Sûre, ilk ayetinde er-Rahmân ismi geçtiğinden ve sûre boyunca Allah’ın rahmeti anlatıldığından *er-Rahmân* kelimesiyle tesmiye edilmiştir. Bu sûre *Arûsü’l-Kur’ân*/Kur’ân’ın zirvesi diye de adlandırılmıştır.⁶⁹⁴ Yine bu isim ile ilgili başka rivâyetler de vardır.⁶⁹⁵

el-Vâkı’a: İlk âyette geçen ve “gerçekleşen olay”, “meydane gelen hadise”, “gerçeğin tâ kendisi olan büyük hadise” gibi anlamlara gelen ve kıyamet gününü ifade etmek üzere kullanılan *el-Vâkı’a* kelimesi sûreye ad olmuştur. Hz. Peygamber (sav) “*Kim, her gece el-Vâkı’a sûresini okursa ebediyen fakir olmaz*” buyurmuştur.⁶⁹⁶ Sûre ile ilgili başka rivâyetler de vardır.⁶⁹⁷ Örneğin; “Beni Hûd, *el-Vâkı’a*, *el-Mürselât*, *Amme yetesâelûn* ve *İzâ’s-Şemsü kuvvirat* sûreleri ihtiyarlattı” buyurmuşlardır.⁶⁹⁸

el-Hadîd: İsmi, 25. âyette geçen ve “demir” manasına gelen *el-Hadîd* kelimesinden almıştır. Sûre ve ismi ile alaklı birçok rivâyet vardır.⁶⁹⁹

el-Mücâdele: Sûrenin ismi, *Mücâdele* ve *Mücâdile* şeklinde iki türlü okunur. Mücâdele; “tartışma yapmak”, “çekişmek”, “cedelleşmek” anlamındadır. Mücâdile ise “tartışan kadın”

⁶⁸⁹ Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9.

⁶⁹⁰ Âlûsî, Tefsîr, XXVII, s. 44.

⁶⁹¹ Buhârî, Tefsîr 53.

⁶⁹² Muhammed Salim Muhaysin, *fî Rihâbi’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Mektebetü’l-Külliyati’l-İlahiyyat, Kahire, 1980, I, s. 105.

⁶⁹³ Sehâvî, a.g.e., I, s. 37.

⁶⁹⁴ Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 99.

⁶⁹⁵ Tirmizî, Tefsîr 55; Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9.

⁶⁹⁶ Beyhakî, a.g.e., II, 491.

⁶⁹⁷ Abdurrezzâk, el-Musanef, I, 115.

⁶⁹⁸ Tirmizî, Tefsîr 56.

⁶⁹⁹ Zeyla’î, a.g.e., III, s. 420; Âlûsî, a.g.e., XVII, s. 164.

manasınadır. Âlûsî sûreyi *Kad semî'a* olarak, kaydetmiştir. Übey b. Ka'b'ın Mushafında ise *ez-Zihar* olarak geçmektedir.⁷⁰⁰

el-Haşr: İsmi, ikinci ayette geçen ve “bir araya gelmek” veya “toplanmak”, “sevkiyat için bir yere toplamak” manalarına gelen *el-Haşr* kelimesinden almıştır. *Benî en-Nadîr* bu sûrenin diğer ismidir. Sûre ve ismi ile ilgili birçok rivâyet vardır.⁷⁰¹

el-Mumtahene/el-Mumtahine: “İmtihan edilen veya eden kadın” manasınadır. İsmi, “imtihana tâbi tutun”, “sınayın” manasına gelen ve 10. âyette geçen kelimedenden almıştır. Sûre, *el-İmtihân* ve *el-Mevedde* isimler ile de anılmıştır.⁷⁰² Sûre ve ismi ile ilgili farklı rivâyetler de vardır.⁷⁰³

es-Saff: İsmi, 4. âyette zikri geçen, sağlam bir bina gibi tek vücut olmanın önemine işaret eden ve “dizi”, “sıra” manasına gelen *Saff* kelimesinden almıştır. *el-Havâriyyûn*,⁷⁰⁴ *el-Hivâr*⁷⁰⁵ ve *İsâ*⁷⁰⁶ sûrenin diğer isimleridir. Sûre ile ilgili farklı rivâyetler de vardır.⁷⁰⁷

el-Cumu'a: İsmi, 9. âyette geçen, Cumu'a namazını farz kılan, Cum'a namazının faziletinden bahseden ve “toplanma” anlamına gelen *el-Cumu'a* kelimesinden almıştır. Sûre ve ismi ile ilgili birçok hadis mevcuttur. Bu rivâyetlerde sahâbe, sûreleri bizzat isimleri ile zikretmişlerdir.⁷⁰⁸

el-Münâfikûn: Sûre ismini, sûrenin genel konusundan ve ilk âyette zikredilen *el-Münefikûn* kelimesinden almıştır. Sûrenin bu ismi hadislerde geçmektedir.⁷⁰⁹

et-Teğâbûn: Sûre ismini, “kâr-zarar gibi karşılıklı aldanma veya aldatmanın ortaya çıkmasını” ifade eden ve 9. Ayette zikri geçen *et-Teğâbûn* kelimesinden almıştır. Sûrenin ismi hadislerde geçmektedir.⁷¹⁰

et-Talâk: İsmi, sûrenin ilk âyetlerinde anlatılan, “boşamak/boşanma” manasına gelen *talâk* hükmünden almıştır. Bu sûre, *en-Nisâu'l-Kusvâ/Kısa Nisâ Sûresi* olarak adlandırılmıştır.⁷¹¹ Sûre ilgili başka rivâyetler de vardır.⁷¹²

⁷⁰⁰ İbn Atıyye, a.g.e., V, s. 272. Âlûsî, a.g.e., XXVIII s. 2.

⁷⁰¹ Tirmizî, Sünen, Sevâbü'l-Kur'ân 22.

⁷⁰² Sehavi, a.g.e., I, s. 37.

⁷⁰³ Zeyla'i, a.g.e., III, s. 366.

⁷⁰⁴ Sehavi, a.g.e., I, s. 37.

⁷⁰⁵ Suyûtî, Tefsir, VI, s. 212.

⁷⁰⁶ Âlûsî, Tefsir, XXVIII, s. 83.

⁷⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, V, 452.

⁷⁰⁸ Buhârî, Tefsir 62; Müslim, Cumu'a 64; Ebû Dâvud, Salât 212; Neseî, Cumu'a 38, 40.

⁷⁰⁹ Müslim, "Cumu'a" 64.

⁷¹⁰ Zeyla'i, a.g.e., IV, s. 44.

⁷¹¹ Suyûtî, a.g.e., I, s. 55.

⁷¹² Neseî, Talâk 56; Abdurrezzâk, a.g.e., III, 181.

et-Tahrîm: İsmi, sûrenin ilk âyetinde geçen, “yasaklama”, “haram kılma” anlamlarına gelen *et-Tahrîm*’den almıştır. Sûre, *Lime Tuharrimu*,⁷¹³ *Muteharrim*,⁷¹⁴ *en-Nebî*⁷¹⁵ ve *en-Nisâ* gibi isimler ile de kaydedilmiştir. Hz. Peygamber (sav): "*Her kim et-Tahrîm sûresini okursa Allah o kimseye tevbe-i nasûh nasip eder*" buyurmuşlardır.⁷¹⁶

el-Mülk: İsmi, ilk âyetlerde geçen, “hükümranlık” veya “mâlik olma” gibi manalara gelen *el-Mülk* kelimesinden ya da Allah’ın kâinatı yaratıp yönetmesinde ortaya çıkan hâkimiyetinden bahsetmesinden alır. Sûrenin birçok ismi vardır; *Tebâreke'l-lezî bi yedihi'l-mülk*,⁷¹⁷ *el-Mâni'a*, *el-Münciye*,⁷¹⁸ *el-Mucâdele*,⁷¹⁹ *el-Vâkiye*, *el-Mennâ'a*⁷²⁰ ve *Tebâreke el-mülk* gibi.⁷²¹ Sûre ile ilgili başka rivâyetler de vardır.

el-Kalem: İsmi, birinci âyette geçen *el-Kalem* kelimesinden almıştır. Tefsir kitaplarında *Nûn*⁷²² ismiyle, hadis kitaplarda ise *Nûn ve'l-kalem*⁷²³ adıyla zikredilmiştir.

el-Hâkka: İsmi, birinci âyette geçen ve “gerçekleşmesi muhakkak olan kıyâmet saati” anlamına gelen *el-Hâkka* kelimesinden almıştır. Bu sûre, mushaflarda, hadis ve tefsir kitaplarında bu adla zikredilmektedir.⁷²⁴

el-Me'aric: İsmi, “yükselme vasıtaları”, “dereceler ve makamlar” anlamına gelen ve 3. âyette geçen *el-Me'aric* kelimesinden almıştır.

Bu sûre, *Seele sâilün* ismiyle⁷²⁵, *Vâki*⁷²⁶ ve *el-Mevâki*⁷²⁷ isimleri ile de kaydedilmiştir.

Nûh: Adını, sûrede Hz. Nûh’un peygamber olarak gönderilişi ve inkârcılara karşı verdiği mücadele anlatıldığı için Hz. Nûh’un isminden ve tebliğinden almıştır. *İnnâ erselnâ nûhen* şeklinde de tesmiye edilmiştir. Bu ismi bizzat Hz. Peygamber kullanmıştır.⁷²⁸

⁷¹³ Muhammed Salim, a.g.e., I, s. 108.

⁷¹⁴ Suyûtî, a.g.e., I, s. 55;

⁷¹⁵ Sehâvî a.g.e., I, s. 38.

⁷¹⁶ Zeyla’i, a.g.e., IV, s. 68.

⁷¹⁷ Tirmizî, Fezâilü'l-Kur’ân 9.

⁷¹⁸ Suyûtî, a.g.e., I, s. 55;

⁷¹⁹ Beyhakî, a.g.e., II, s. 494-95.

⁷²⁰ Sehâvî, a.g.e., I, s. 39.

⁷²¹ Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 134.

⁷²² Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9; Sehâvî, a.g.e., I, 38.

⁷²³ Suyûtî, a.g.e., VI, s. 249.

⁷²⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 17, 18; Kurtubî, a.g.e., XVIII, s. 168.

⁷²⁵ Muhammed Salim, a.g.e., I, s. 110.

⁷²⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 55; Sehâvî, a.g.e., I, s. 38.

⁷²⁷ Âlûsî, Tefsîr, XXIX, s. 55.

⁷²⁸ Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî (H.538), *el-Keşşaf an Hakâiki't-tenzil ve 'Uyûni'-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl*, I-IV, Şirketü Mektebe, IV, 166.

el-Cin: Sûre, mushaflarda, hadis ve tefsir kitaplarında *el-Cin* kelimesiyle kullanılmıştır. Sûre bu isimle beraber, *Kul ûhiye ileyye*,⁷²⁹ *el-Cin* ve *el-Vahy*⁷³⁰ veya *Kul ûhiye*⁷³¹ isimleriyle de anılmıştır.⁷³²

el-Müzzemmil: İsmi, birinci âyette geçen “elbisesine örtünüp bürünen, sarınan” manasına gelen *el-Müzzemmil* kelimesinden almıştır. Kaynaklarda bu isimle adlandırılmıştır.⁷³³

el-Müddessir: Sûre ismini, ilk âyette geçen, “elbisesine bürünüp sarınan, örtünen” anlamına gelen *el-Müddessir* kelimesinden almıştır. Ayrıca bu sûre *Yâ eyyühe'l-Müddessir* ismi ile de kaydedilmiştir. Bu sûrenin yer aldığı rivâyette birçok sûrenin ismi de zikredilmiştir.⁷³⁴

el-Kiyâme: Sûre ismini, sûrenin konusunu teşkil eden ve ilk âyette geçen *el-Kiyâme* kelimesinden almıştır. Sûre ayrıca *lâ 'uksimü* adıyla da anılmaktadır.⁷³⁵

el-İnsân: Sûre ismini, “insan topluluğu, beşer manasına” gelen ve birinci ayette zikri geçen ins mastarından türetilmiş *el-İnsân* kelimesinden almıştır.

Ayrıca hadis kaynaklarında *Hel etâ*, *Hel etâ'ale'l-insân*,⁷³⁶ *ed-Dehr*, *el-Ebrâr* ve *el-Emşâc* şeklinde farklı isimler ile de kaydedilmiştir.⁷³⁷

el-Mürselat: Sûre ismini, birinci âyette geçen, “gönderilenler” anlamına gelen *el-Mürselât* kelimesinden almıştır. Fakat bu gönderilenlerin ne olduğu hakkında müfessirler ihtilâf etmişlerdir. Sûre, hadis kaynaklarında *el-'Urf* ismiyle kaydedilmiştir. İbn Mes'ûd (ra)'dan gelen rivâyette bu sûrenin bizzat ismiyle zikredilmesi, devr-i saâdetde sûre isimlerinin bilindiğinin açık bir delilidir.⁷³⁸

en-Nebe: İsmi, ikinci ayette geçen ve “önemli haber” anlamına gelen *en-Nebe* kelimesinden almıştır. Diğer bir ismi de *'Amme*⁷³⁹ dir. Hadis eserlerinde *'Amme yetesâelûn*⁷⁴⁰ olarak kaydedilmiştir. Başka kaynaklarda *et-Tesâul* ve *el-Mu'sırât* gibi farklı isimlerin yanında, başka sûre isimleri ile beraber bu sûrenin ismi için de farklı rivâyetlerin olması, sûrelerin tesmiyesi hakkında bizlere bilgi vermektedir.⁷⁴¹

⁷²⁹ Buhârî, Tefsîr, 72.

⁷³⁰ Sehâvî, a.g.e., I, s. 38.

⁷³¹ Suyûtî, Tefsîr, IV, s. 104.

⁷³² İbn Âşûr, a.g.e., XXIX, s. 5.

⁷³³ Neseî, kıyâmü'l-leyl 2.

⁷³⁴ Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9.

⁷³⁵ Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9.

⁷³⁶ Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9.

⁷³⁷ Âlûsî, Tefsîr, XXIX, s. 150.

⁷³⁸ Buhârî, Cezâu's-sayd 7; Muvatta', Nidâ' 24.

⁷³⁹ Suyûtî, a.g.e., I, s. 55,

⁷⁴⁰ Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9.

⁷⁴¹ Suyûtî, a.g.e., I, s. 55; Sehâvî, a.g.e., I, s. 38; Ahmed b. Hanbel, **Müsned** I, 412, 417.

en-Nâzi'ât: Sûre ismini, “kâfirlerin ruhlarını şiddetle söküp alan ölüm meleklerini” ifade eden ve birinci âyette zikredilen *en-Nâziât* kelimesinden almıştır. Sûre *es-Sâhire* ve *et-Tâmme* gibi isimler ile de kaydedilmiştir.⁷⁴²

Abese: Sûre ismini, “yüzünü ekşitti”, “veçh-i şerîflerini mülâyim kılmadı” anlamına gelen ve birinci âyette zikri geçen ‘*Abese* kelimesinden almıştır. Hadis kaynaklarında da bu isimle kaydedilmiştir.⁷⁴³ 15. âyette “amelleri yazan melekler” anlamında *es-Sefere*,⁷⁴⁴ 33. âyette “kulağı sağır edecek şiddetteki ses, kıyâmet” anlamına gelen *es-Sâhhe*, *el-A'mâ*,⁷⁴⁵ *Abese* ve *tevellâ* gibi isimleri de vardır.

et-Tekvîr: et-Tekvir kelimesi, “yuvarlak yapmak”, “dürmek”, “sarmak, dolamak” manalarına gelen ve birinci âyette zikri geçen *Küvvirat* kelimesinin mastarıdır. Sûrenin başında, “güneşin büzülmesinden ve dürülmesinden” bahsettiği için bu kelime sûrenin adı olmuştur. Sûre, *Küvviret*⁷⁴⁶ ve *İze's-Şemsu küvviret*⁷⁴⁷ isimler ile de kaydedilmiştir. Bu sûre ile ilgili başka rivâyetler de vardır.⁷⁴⁸

el-İnfîtâr: Sûre ismini, birinci âyette geçen, “yarılmak”, “parçalanmak” anlamına gelen *el-İnfîtâr* kelimesinden almıştır. Sûrede kıyâmet esnasında göğün yarılacağından bahsedilmektedir. Sûre, *İze's-semâu'n-fetarat*, *İnfatarat*⁷⁴⁹ ve *el-Münfataratu*⁷⁵⁰ diye de anılmıştır. Sûrenin ismi ile ilgili başka rivâyetler de vardır.⁷⁵¹

el-Mütaffîfîn: İsmi, “eksilteler”, “kandıranlar”, “ölçü ve tartıda hile yapanlar” anlamına gelen ve birinci ayette geçen *el-Mütaffîfîn* kelimesinden almıştır. Bu sûre kaynaklarda, *Veylün li'l-mutaffîfîn*⁷⁵² ve et-Tatfîf isimler ile de kaydedilmiştir.⁷⁵³

el-İnşikâk: Kaynaklarda yaygın olarak *el-İnşikâk* adıyla anılır. Adını, “göğün yarılmasını ve ayrılmasını” ifade eden ilk âyetinden almaktadır. Bu sûrenin diğer isimleri şunlardır: *İze's-semâu'n-Şakkat*,⁷⁵⁴ *İnşikâk* ve *İnşakkat* kelimeleridir.⁷⁵⁵

⁷⁴² Sehâvî, a.g.e., 1, s. 38.

⁷⁴³ Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9.

⁷⁴⁴ Sehâvî, a.g.e., 1, s. 38.

⁷⁴⁵ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 39.

⁷⁴⁶ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 49.

⁷⁴⁷ Sehâvî, a.g.e., 1, s. 38.

⁷⁴⁸ Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 6.

⁷⁴⁹ Sehâvî, a.g.e., 1, s. 38.

⁷⁵⁰ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 62.

⁷⁵¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 27, 36, 100; Tirmizî, Tefsîr 74.

⁷⁵² Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9.

⁷⁵³ Sehâvî, a.g.e., 1, s. 38.

⁷⁵⁴ Müslim, Mesâcid 11.

⁷⁵⁵ Sehâvî, a.g.e., 1, s. 38.

el-Burûc: Burûc, burc kelimesinin çoğulu olup burçlar demektir. İsmi birinci âyette geçen *el-Burûc* kelimesinden almıştır. Sûre, hadis kitaplarında bu isimle kaydedilmiştir.⁷⁵⁶

et-Târik: Sûre ismini, ilk âyette geçen ve “geceleyin kapı çalan”, “çakıp görünen”, “şiddetli vuran”, “yıldız” anlamına gelen *et-Târik* kelimesinden almıştır. Hadis kaynaklarında *es-Semâi ve 't-târik*, ve *'s-Semâi ve 't-Târik*” olarak kaydedilmiştir.⁷⁵⁷

el-A'lâ: İsmi, birinci âyette geçen ve Allah'ın (cc) sıfatlarından olan “yücelik”, “en üstün” anlamına gelen *el-A'lâ* kelimesinden almıştır. Bu sûre *Sebbihi'sme rabbike'l-A'lâ*⁷⁵⁸ ve *Sebbih*⁷⁵⁹ isimleriyle de kaydedilmiştir.

el-Ğâşiye: Sûre ismini, birinci âyette zikri geçen ve “her tarafı saran”, “kaplayıp bürüyen”, “çepeçevre kuşatan”, “dehşeti her tarafa ulaşan kıyâmet” anlamına gelen *el-Ğâşiye* kelimesinden almıştır. Bu sûre hadis kaynaklarında *Hel etâke*⁷⁶⁰ ve *Hel Etâke hadîsu'l-Ğâşiye* isimleri ile kaydedilmiştir.⁷⁶¹

el-Fecr: Sûre ismini, birinci âyette geçen “sabah aydınlığı”, “tan yerinin ağarması” ve “şafak vakti” anlamlarına gelen *el-Fecr* kelimesinden almıştır. Sûrenin *Ve'l-fecr*⁷⁶² ve *Ve'l-fecri ve leyâlin aşr* gibi isimleri de vardır.⁷⁶³

el-Beled: Sûre ismini, “şehir”, “memleket”, “Mekke-i Mükerrerme” anlamında kullanılan *el-Beled* kelimesinden almıştır. Bu sûre ayrıca *Lâ 'uksimü* ismiyle de anılmaktadır.⁷⁶⁴

eş-Şems: Sûre adını, ilk âyette geçen ve “güneş” anlamına gelen *eş-Şems* kelimesinden almıştır. Sûrede insanın karşıt iki özelliğinden bahsedilir. Sûrenin ismi *Ve's-şems*⁷⁶⁵, *Ve's-şemsi ve duhâhâ* olarak da geçer.⁷⁶⁶

el-Leyl: Sûre ismini, “gece” anlamına gelen ve birinci âyette geçen *el-Leyl* kelimesinden almıştır. Sûrede insanın iki zıt davranışından bahsedilir. Ayrıca bu sûre *Ve'l-Leyli izâ yağşâ*⁷⁶⁷ ve *Ve'l-leyl*⁷⁶⁸ isimleriyle de adlandırılmıştır.

⁷⁵⁶ Tirmîzî, Sünen, "Salât", 112, 113.

⁷⁵⁷ Tirmîzî, Sünen, "Salât", 112, 113.

⁷⁵⁸ Suyûtî, Tefsîr, VI, s. 337.

⁷⁵⁹ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 101.

⁷⁶⁰ Müslim, Cumu'a 65.

⁷⁶¹ Müslim, Cumu'a 62, 65; Neseî, Cumu'a 40.

⁷⁶² Şehâvî, a.g.e., I, s. 38.

⁷⁶³ Zemaşerî, Tefsîr, IV, s. 254.

⁷⁶⁴ Suyûtî, **ed-Dürri'l-Mensûr**, VI, s. 351; Zemaşerî, Tefsîr, IV, s. 257.

⁷⁶⁵ Şehâvî, a.g.e., I, s. 38.

⁷⁶⁶ Buhârî, Edeb 74.

⁷⁶⁷ Buhârî, Ezân 74.

⁷⁶⁸ Şehâvî, a.g.e., I, s. 38.

ed-Duhâ: Sûre adını, “duhâ”, “kuşluk vakti” anlamına gelen ve birinci âyette zikredilen *ed-Duhâ* kelimesinden almıştır. Sûre *Ve 'd-duhâ* ismiyle de anılmaktadır.⁷⁶⁹

Elemneşrâh: İnşirah kelimesi; “genişlemek”, “açılmak”, “huzura kavuşmak”, “gönül ferahlığı ve sevinmek” anlamlarına gelir. Sûre ismini, ilk âyette geçen ve aynı kökten kullanılan *İnşirâh* kelimesinden almıştır. Ayrıca bu sûreye *eş-Şerh*⁷⁷⁰ ve *Elem neşrahleke* isimleri de verilmiştir.⁷⁷¹

et-Tîn: Sûre adını, birinci âyette geçen ve “incir” veya “tûr-i sînâ” anlamına gelen *et-Tîn* kelimesinden almıştır. Sûre *Ve 't-tîn*⁷⁷² ve *et-Tîni* ve *'z-zeytûni* isimleri ile de kaydedilmiştir.⁷⁷³

el-Alak: Sûre adını, ikinci âyette geçen ve “yapışık nesne”, “zigot”, “pıhtı”, “asılıp tutunan” anlamlarına gelen *el-Alak* kelimesinden almıştır. Ayrıca bu sûre *el-Kalem*⁷⁷⁴, *İkra'*, *İkra' bi'smi rabbik*⁷⁷⁵ ve *İkra' bi'smi rabbike 'l-lezî halak* isimleriyle de zikredilmiştir. Sûrenin ismi ile ilgili başka rivâyetler de vardır.⁷⁷⁶

el-Kadr: İsmi, ilk âyette geçen ve “kadir gecesi” anlamında kullanılan *el-Kadr* kelimesinden almıştır. Sûre başka kaynaklarda *İnnâ enzelnâhu fi leyleti 'l-Kadr* ismiyle de kaydedilmiştir.⁷⁷⁷ Bu sûrenin tesmiyesi ile beraber başka yedi sûrenin (Kadr, Tekâsür, Zilzâl, Asr, Nasr, Kevser, Kâfirûn, Leheb ve Ehad)daha zikredildiği rivâyetler, sûrelerin isimlendirilmesi ilgili açık deliller niteliğindedir.⁷⁷⁸

el-Beyyine: Sûre adını, “apaçık kanıt”, “delil”, “kesin belge” manasına gelen ve birinci âyette geçen *el-Beyyine* kelimesinden almıştır.

Bu sûre kaynaklarda, *Ehl-i Kitâb*,⁷⁷⁹ *el-Beriyye*, *el-Kiyâme*, *el-înşikâk*⁷⁸⁰ ve *Lemyekün*, *Lemyekkûni 'l-lezîne keferû*,⁷⁸¹ *el-Münfekkîn* ve *el- Beled*⁷⁸² gibi isimler ile de kaydedilmiştir.

⁷⁶⁹ Nesâî, İftitâh 63.

⁷⁷⁰ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 165.

⁷⁷¹ Zemahşerî, a.g.e., IV, s. 268; Zeyla'î, a.g.e., IV, s. 237.

⁷⁷² Schâvî, a.g.e., I, s. 38.

⁷⁷³ Tirmizî, Salât 114.

⁷⁷⁴ Schâvî, a.g.e., I, s. 38.

⁷⁷⁵ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, VI, s. 368.

⁷⁷⁶ Buhârî, Bed'u'l-Vahy 3; Zemahşerî, a.g.e., IV, 272; Zeyla'î, a.g.e., 250.

⁷⁷⁷ Zemahşerî, a.g.e., IV, s. 273; Zeyla'î, a.g.e., s. 253.

⁷⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 89, V,269, VI, 227.

⁷⁷⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 55.

⁷⁸⁰ Schâvî, a.g.e., I, s. 38.

⁷⁸¹ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, VI, s. 377; Buhârî, Tefsîr 4.

⁷⁸² Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 200.

ez-Zelzele: Sûre ismini, “sarsıntı, deprem” anlamına gelen *zilzâl* kelimesinden almıştır. Kıyâmet esnasında şiddetli büyük bir sarsıntı olacağından bahsedilmektedir.⁷⁸³ Bu sûre hadis kaynaklarında *Zilzâl*, *Îzâ zülzilet* ve *Zülzilet*⁷⁸⁴ gibi isimler ile de kaydedilmiştir.⁷⁸⁵

el-Adiyât: Sûre ismini, “harıl harıl, soluk soluğa, nefes nefese koşan atlar” manasına gelen *el-Âdiyât* kelimesinden almıştır. Sûrenin ismi ile ilgili başka rivâyetler de vardır.⁷⁸⁶

el-Kâri’a: Sûre ismini, kıyâmetin sıfatı olan ve sûrenin ilk âyetinde geçen, “felaket kapısını çalacak kıyâmet”, “sert nesne”, “yürekleri hoplatan büyük felaket” manalarına gelen *el-Kâri’a* kelimesinden almıştır. Bu sûrenin ve aynı rivâyette başka sûrelerin de tesmiyesi ile ilgili rivâyetler vardır.⁷⁸⁷

et-Tekâsür: Sûre ismini, “çoklukla övünme”, “çokluk yarışı”, “dünyalıklarla böbürlenmek” manalarına gelen *et-Tekâsür* kelimesinden almıştır. Ayrıca sûrenin *Elhâküm*,⁷⁸⁸ *Elhâkümü’t-tekâsür*⁷⁸⁹ ve *el-Makbûre*⁷⁹⁰ diye de isimleri mevcuttur. Sûrenin ismi ile alakalı başka rivâyetler de vardır.⁷⁹¹

el-Asr: Sûre adını, birinci âyette geçen ve “asır”, “çağ”, “ikinci vakti”, “zaman” gibi manalara gelen *el-Asr* kelimesinden almıştır.⁷⁹² Sûrenin ismi ile ilgili bazı rivâyetler mevcuttur.⁷⁹³

el-Hümeze: Sûre ismini, “ayıplamak”, “alay etmek”, “kırmak ve incitmek”, “arkadan çekiştirmek” manalarına gelen ve ilk âyette geçen *el-Hümeze* kelimesinden almıştır. Sûre *Veylün liküllü hümeze* ismi ile de kaydedilmiştir.⁷⁹⁴

el-Fil: Sûre ismini, birinci âyette geçen ve hayvan ismi olan *el-Fil* kelimesinden almıştır.⁷⁹⁵ Ayrıca sûrenin *Elemtera* ve *Elem tera keyfe fe’ale rabbüke bi ashâbi’l-fil* gibi isimleri de vardır.⁷⁹⁶ Bu hususta başka rivâyetler de için bakınız.⁷⁹⁷

⁷⁸³ İbn Âşûr, *a.g.e.*, XXX, s. 489.

⁷⁸⁴ Sehâvî, *a.g.e.*, I, s. 38.

⁷⁸⁵ Ebû Dâvud, Şehr-i ramazân 9; Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’ân 11.

⁷⁸⁶ Ebû Dâvud, Sünen, Salât 129; Zemahşerî, *a.g.e.*, IV, 279.

⁷⁸⁷ Âlûsî, Tefsîr, X, s. 202.

⁷⁸⁸ Sehâvî, *a.g.e.*, I, s. 38.

⁷⁸⁹ Suyûtî, **ed-Dürrü’l-Mensûr** VI, s. 386.

⁷⁹⁰ Elmalılı, *a.g.e.*, IX, s. 397.

⁷⁹¹ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, IV, 24, 26, V, 363; Beyhakî, Şuab, II, 496.

⁷⁹² Beyhakî, *a.g.e.*, II, 496.

⁷⁹³ Zemahşerî, Tefsîr, IV, s. 382.

⁷⁹⁴ Suyûtî, **ed-Dürrü’l-mensûr**, VI, s. 394; Zemahşerî, Tefsîr, IV, s. 382.

⁷⁹⁵ Sehâvî, *a.g.e.*, I, s. 38; Kurtubî, Tefsîr, XX, s. 200.

⁷⁹⁶ Suyûtî, **ed-Dürrü’l-mensûr**, VI, s. 394.

⁷⁹⁷ Zemahşerî, Tefsîr, IV, s. 286; Zeylaî, Tahrîc, IV, s. 289.

Kureyş: Sûre adını, kureyş kabilesinden bahseden ilk âyette zikri geçen *Kureyş* kelimesinden almıştır. Ayrıca sûre *Li-îlâfi Kureyş* adıyla da anılmaktadır.⁷⁹⁸

el-Mâ'ûn: Sûre ismini, “birine kullanması için verilen yardım”, “yardımlaşma” veya “zekât” anlamlarına gelen ve son âyette zikri geçen *el-Mâ'ûn* kelimesinden almıştır. Bu sûre *ed-Dîn*, *Eraeyte*,⁷⁹⁹ *Eraeyte'l-lezî yükezzibu* ve *et-Tekzîb*⁸⁰⁰ isimleri ile de kaydedilmiştir.

el-Kevser: İlk ayette zikredilen ve “Kur’ân”, “risâlet”, “şefâat” gibi manalara gelen *el-Kevser* lafzından almıştır. Sûre *İnnâ a'taynâke'l-Kevser*,⁸⁰¹ *İnnâ a'taynâke*⁸⁰² ve *en-Nahr*⁸⁰³ isimleriyle de anılmıştır. Başka kaynaklar için bakınız.⁸⁰⁴

el-Kâfirûn: Sûre adını, “inkârcılar” anlamına gelen ve birinci âyette zikri geçen *el-Kâfirûn* kelimesinden almıştır. Hadis kaynaklarında *el-İbâde*⁸⁰⁵ ve *Kul yâ eyyühe'l-Kâfirûn* olarak kaydedilmiştir.⁸⁰⁶ Başka rivâyetler de vardır.⁸⁰⁷

en-Nasr: Sûre adını, “zafer”, “yardım” anlamına gelen ve ilk âyette geçen *Nasr* kelimesinden almıştır.⁸⁰⁸ En son nâzil olan sûredir.⁸⁰⁹ Bu sûre başka kaynaklarda *İzâ câe nasrullahi*,⁸¹⁰ *İzâ câe*⁸¹¹ ve *Nasrullah*⁸¹² isimleri ile kaydedilmiştir. Başka rivâyetler için bakınız.⁸¹³

el-Mesed: Sure ismini, son âyette geçen ve “bükülmüş sağlam çelik ip” anlamında kullanılan *Mesed* kelimesinden almıştır. “Kahrolsun”, “kurusun” beddua anlamında kullanılan ve birinci âyette zikri geçen *Tebbet*⁸¹⁴ ve *Ebu Leheb*⁸¹⁵ sûrenin diğer meşhur isimleridir. Sûrenin bu ismi devr-i saâdetde biliniyordu.⁸¹⁶

⁷⁹⁸ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 238; Zemahşerî, Tefsîr, IV, s. 288.

⁷⁹⁹ Sehâvî, *a.g.e.*, I, s. 38; Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 55.

⁸⁰⁰ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 241.

⁸⁰¹ Suyûtî, Tefsîr, VI, s. 401.

⁸⁰² Sehâvî, *a.g.e.*, I, s. 38.

⁸⁰³ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 244.

⁸⁰⁴ Ebû Abdullah muhammed b. Eyyûb İbn Dureys (H.294), **Fedâilü'l-Kur'ân Vemâ Ünzile mine'l-Kur'ân bi Mekketi Vemâ Ünzile bi Medineti**, tahk. Gazvetu Bedr, Darü'l-fikr, Birinci Baskı, Dımaşk 1987, 80; Zemahşerî, Tefsîr, IV, s. 291; Zeylaî, Tahrîc, IV, s. 299.

⁸⁰⁵ Sehâvî, I, s. 38; Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 55.

⁸⁰⁶ Suyûtî, Tefsîr, VI, s. 404.

⁸⁰⁷ Suyûtî, **el-İtkân**, I, s. 55; Zemahşerî, Tefsîr, IV, s. 293; Zeylaî, Tahrîc, s. 322.

⁸⁰⁸ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 255.

⁸⁰⁹ Elmalılı, *a.g.e.*, IX, s. 6234.

⁸¹⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, VI, s. 324.

⁸¹¹ Âlûsî, Tefsîr, XXX, s. 255.

⁸¹² Arthur J., Mukaddimetân, s. 10.

⁸¹³ Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân, s. 10.

⁸¹⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 55; Sehâvî, *a.g.e.*, I, s. 39.

⁸¹⁵ Suyûtî, Tefsîr, VI, s. 408.

⁸¹⁶ Müslim, İmân 355.

el-İhlâs: Sûre, “içten ve samimi olmak” anlamına gelen ve Kur’ân’ın hulâsası olan *ihlâs* ismiyle adlandırılmıştır. Sûre *Kul hüvellahü ehad*,⁸¹⁷ ve *el-Esâs* ismi ile de tesmiye edilmiştir.⁸¹⁸ Bu sûrenin başka isimleri de vardır.⁸¹⁹

el-Felak: Sûre adını, “sabah aydınlığı” anlamına gelen ve ilk âyette zikredilen *el-Felak* kelimesinden almıştır. Hadis kaynaklarında *Kul e’ûzü bi rabbi’l-Felak* ve başka isimler ile zikredilmiştir.⁸²⁰

en-Nâs: Sûre ismini, ilk âyette geçen ve insanlar manasına gelen *en-Nâs* kelimesinden almıştır. Bu sûre *Kul e’ûzü bi rabbi’n-Nâs* ismiyle, son iki sûre *Muavvizeteyn* veya *Mukaşkışeteyn*, son üç sûre *Mu’avvizât* isimleriyle de anılmaktadır.⁸²¹

Netice olarak Sûre isimlerini, manalar ve tablolar müvâcehesinde ele aldığımızda, özellikle sûre isimlerinin, vârid olan hadisler ve eserler ışığı altında değerlendirildiğimizde, Sûre isimlerinin Peygamber kaynaklı tevkîfi olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü birçok sûre birçok hadiste bizzat isimleri ile zikredilmiştir. Sahâbe ictihâdı ile olsaydı, sûreler hayvânât / haşarât isimleriyle tesmiye edilmezlerdi. Fâtiha ve Tevbe sûreleri gibi bazı sûrelerin birden çok tevkîfi ismi varken, Yâsin ve Tebâreke gibi kimi sûrelerin ise tevkîfi isimlerinin yanında birden çok ictihâdı isimleri de vardır. Bu ictihâdı isimlerin, bir hikmete, sebebe bağlı olarak, sahâbe ve karn-ı evvel döneminde verildiği anlaşılmaktadır. Yoksa müsteşriklerin zannettiği gibi, karn-ı sâni veya karn-ı sâlis döneminde ortaya çıkmamıştır.

⁸¹⁷ Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’ân 11.

⁸¹⁸ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 55; Sehâvî, *a.g.e.*, I, s. 39.

⁸¹⁹ Tirmizî, Vitr 9, Hac 43; Âlûsî, *a.g.e.*, XXX, s. 269; Elmalılı, *a.g.e.*, X, s. 58.

⁸²⁰ Nesâî, İftitâh 46, İsti’âze 1; Dârmî, Fezâilü’l-Kur’ân 25; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 155, 159.

⁸²¹ Suyûtî, *el-İtkân*, I, s. 55; Sehâvî, *a.g.e.*, I, s. 39.

SONUÇ

Hz. Peygamber'in vefatından hemen sonra Hz. Ebû Bekir döneminde Kur'ân-ı Kerîm ilk defa âyet âyet, sûre sûre tek nüsha halinde iki kapak arasında toplanmıştır. Hz. Osman'ın emriyle Zeyd b. Sâbit'in başkanlığında bir heyet tarafından Kur'ân-ı Kerîm'in mevcut haliyle tertip ve teksiri gerçekleştirilmiştir.

Ayetlerin tertibinin tevkîfi olduğunda ittifak olmasına rağmen sûrelerin tertibinin tevkîfi mi yoksa ictihâdî mi olduğu hususunda ihtilaf vardır. İslâm âlimlerinin çoğu bu tertibin tevkîfi olduğunu; hatta levh-i mahfuzdaki tertibe muvafık olduğunu kabul etmişlerdir. Hz. Peygamber'in de Kur'ân'ı bu tertip üzere Hz. Cibrîl'den aldığı ilk dönem kaynaklarında ifade edilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'in Kitâb, Furkân ve Kur'ân gibi birden çok ismi olduğu gibi Kur'ân sûrelerinin de konuyu yansıtan, özetleyen, sûreye bütüncül bakış açısı sağlayan en az bir veya birden çok ismi mevcuttur. Bu sûrelerin isimlendirilmesi noktasında İslâm âlimleri arasında görüş ayrılığı mevcuttur. Âlimlerin çoğunluğu mushaftaki sûre isimlerinin tevkîfi olduğu kanısına varmışlardır. Azınlıkta kalan diğer âlimler ise ictihâdî olduğunu iddiâ etmişlerdir. Surelerin tesmiyesinin tevkîfi mi yoksa ictihâdî mi olduğu hususundaki tartışmalar tahlil edildiğinde tevkîfi olduğuna dair delillerin daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Tesmiyenin ictihâdî olduğunu iddia edenlerin, karşı tez için engel olarak gördükleri hususlar da yoruma açık oldukları ve makul yorumlarla söz konusu manilerin giderilebildiği görülmüştür.

İslâmiyetin ilk yıllarından günümüze kadar mushaflardaki sûre isimleri, herkes tarafından kabul görmüş, dolayısıyla sûrelerin tesmiyesi hakkında sükûtî icmâ hâsıl olmuştur.

İbn Cerîr et-Taberî, Kur'ân-ı Kerîm sûrelerinden her birinin isminin bizzat Hz. Peygamber tarafından verildiğini ifade etmiştir. İmam Zerkeşî'nin ise sûrelerin tesmiyesi meselesine dikkat çekici bir yaklaşımı söz konusudur. Ona göre sûrelerin tesmiyesi tevkîfi olmasaydı, akl-ı selim olan herkes, istîdâtı ve anlayışları nisbetinde, müsemmaya uygun muhtelif isimler bulur ve böylece Kur'ân'a layık olmayan bazı sure isimleri ortaya çıkabilirdi. İmam Suyûtî konuya dâir vârit olan hadis ve eserlerden hareketle sûrelerin tesmiyesinin tevkîfi olduğu görüşünü benimsemiştir. Süleyman el-Büceyremî eş-Şâfî (v. 1221/1086), sûrelerin tesmiyesinin ve tertibinin bizzat Cebrâil'in delâlet ve işâretiyle tevkîfi olduğunu ifade etmiştir. Tâhir b. Âşûr ise, sûre isimlendirmelerinin kolaylık olması için devr-i saâdette gerçekleştirildiğini beyan etmiştir.

Sûrelerin tevkîfi isimlerinin yanında ictihâdî isimlerinin de mevcut olduğu yönündeki kanaatler de mevcuttur. Mesela İbn Mes'ûd'un et-Talak sûresini en-Nisâ'l-kusrâ olarak tesmiye ettiği tespit edilmiştir. Ancak bu tür açıklamaların, sureye isim vermekten ziyade onu birtakım özellikleriyle nitelendirme, yani sıfat ve özelliklerini sayma olduğu görülmüştür.

Sûre isimlerinin mushaflara yazılmasının nüzûl döneminde değil de sonraki asırlarda gerçekleşmesinin nedenleri olarak şu hususların öne çıktığı görülmüştür: Nüzûl döneminin ilk yıllarında Kur'ân'dan olmayan olmayan bir kelimenin âyetler arasına derç edilme endişesiyle Hz. Peygamber, Kur'ân âyetleri dışında kendisinden naklen hiçbir şeyin yazılmamasını, Kur'ân'ın bütün diğer sözlerden tecrit edilmesini istemiştir. Çünkü Kur'ân'ın Tevrat ve İncil gibi Allah'ın kelamı olmayan kelimelerin karışmasıyla tahrif edilmesinden endişe edilmiştir. Nitekim bu yasağın hikmetleri kısa zamanda ortaya çıkmıştır. Daha sonra, öngörülen mahzurlar ortadan kalktıktan sonra yasaklar da kalkmış, hadisler ve sûre isimleri yazılmaya, Kur'ân sayfaları ve sûre araları tezhip edilmeye başlanmıştır. Ancak İbn Mes'ud'dan nakledilen "Kur'an'ı tecrit edin!" sözünün ne anlama geldiği husûsu İslâm âlimleri arasında tartışılmıştır. Bu sözden maksadın, "Kur'ân'da harflere nokta ve hareke konulmamasıdır" diyenler olduğu gibi "sûrelerin, tahmîs ve ta'sîrden, diğer işlaret ve yazılardan ayıklanmasıdır" diyenler de olmuştur. Bundan dolayı Mushaflarda surelerin isimlerinin yazılmadığı; hatta böyle bir girişimin kerih görüldüğü ifade edilmiştir.

Mevcut sûre isimlerini tahlil ettiğimizde, tesmiyenin şu kriterler muvâcehesinde gerçekleştiğini müşâhede etmekteyiz. Sûrelerin isimlerini ya sûrenin ilk harfinden veya ilk kelimesinden ve âyetinden veya içerdikleri bir kelimedenden ya da içerdikleri temel/önemli bir konudan, sûre içerisinde mezkûr bir mucizeden veya taşıdığı nâdir olan kelimedenden aldığı görülmüştür.

Sûreler gruplar halinde şöyle bir isimlendirmeye tabi tutulmuştur: es-Seb'u't-Tıvâl, el-Miûn, el-Mesânî, el-Mufassal. Bu isimlendirmenin kaynağının da hadis-i şerifler olduğu görülmüştür. Yine sûreler, Zevâtü'l-havâmîm, et-Tavâsîn, el-Müsebbihât, el-Mu'avvizetân, el-Mü'ivvizât ve Zevâtü'r-râ şeklinde değişik bir açıdan gruplandırılmıştır. Ancak bu gruplandırmaların Hz. Peygamber'e dayanıp dayanmadığı tespit edilememiştir.

Bazı sûrelere lakap takılmıştır. el-Bakara ve el-Âl-i 'İmran sûreleri ez-Zehrevân, Hâmîm (حم) ile başlayan sureler el-Arâis, Elif-Lâm-Mîm ile başlayan sûreler Besâtîn, el-Hamdü-lillâh ile başlayan sûreler Mekâsîr, el-Müsebbihât sûreleri 'Arâis, Âl-i Hâmîm olanlar, Deyâbic, mufassal sûreler Riyâz lakabıyla tesmiye edilmişlerdir.

Âlimlerin çoğunluğuna göre sûre sayısı yüz on dördttür. Fil ile Kureyş sûrelerini veya Enfâl ile Tevbe sûrelerini bir kabul edenlere göre yüz on üçtür. Fazla okunmalarından ve herkes tarafından bilinmelerinden dolayı Felak ve Nâs sûrelerini mushafına yazmayan Abdullah b. Mes'ûd'un

mushafına göre yüz on ikidir. Kunut duâlarını müstakil birer sûre olarak gören Ubey b. Ka'b'a göre yüz on altıdır.

KAYNAKÇA

- Abbâs, Fadl Hasan (1997), **İtkânü'l-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân**, Dârü'l-furkân, Amman.
- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd (1364h), **el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire.
- Abdülkâdir, Cuma Ali (1428/2007), **Me'âlimü Süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm ve İthâfâtî Dürarihînazratün Cedîdetün fi't-Tefsîri'l-Mevdû'î**, ys., 2. bs., y.y.
- Âlûsî, Şihâbuddin Mahmud (ts), **Rûhu'l-me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Tzîm ve's-Seb'î'l-Mesânî**, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut.
- Amiri, İbn Rebia (1962), **Şerhu Divan-i Lebid**, thk. İhsan Abbbas, Kuveyt,.
- Arpa, Recep (2017), “Şehristânî'nin Mefâtihi'l-Esrâr Adlı Tefsirinde Şahsî Mushaflar ve Sûre Tertipleri”, **İslam Araştırmaları Dergisi**, 38, 45-87.
- Asıfî, Muhammed Mehdi (Ocak-Mart 1995) “Tathir Ayeti Üzerine”, **Ehl-i Beyt Mesajı**, 2, 7, Ankara.
- Ateş, Süleyman (1988), **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, y.y.
- Ayni, Muhammed Ali, ‘Kur'ân Nedir’, **Hikmet Yurdu** Yıl:1,1.
- Âşûr, İbn Muhammed Tâhir (1984), **Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr**, ed-Dârü't-Tûnisîyye, Tunus.
- Aras, M. Özgü (1985), “Ad Koyma”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1.
- Ağırman, Cemal (1998), “Ad Koyma ve Hz. Peyamber'in İsimlere Karşı Tutumu”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2.
- Akyüz, Vecdi (Nisan 2006), “Çocuk Üzerindeki Etkisi Açısından İsim Alma Hakkı”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, 7.
- Apaydın, H. Yunus (2000), “İctihad”, **DİA**, İstanbul.
- Bakillânî, Ebûbekir Muhammed b. et-Tayyib (1997), **İ'câzu'l-Kur'an**, nşr. es-Seyyid Ahmed Sakar, Dâru'l-Ma'ârif, Mısır.
- Berrâk, Muhammed b. Sâlih (1429/2008), **Cüz'ün fi esmâi süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Dâru İbni'l-Cevzi, Demmâm.
- Beydâvî, Nâsiruddîn Ebû Sa'îdAbdullah b. Ömer (1418), **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl**, nşr. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşli, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî (1988-2009), **Müsnedü'l-Bezzâr**, nşr. Mahfûzurrahman Zeynullah ve diğeri, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine.
- Birişik, Abdülhamit (2002), “Kur'ân”, **DİA**, Ankara.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin (1423/2003), **el-Câmi' li-şu'abi'l-îmân**, Mektebetü'r rüşd, Riyad.

- Bikâî, Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer (ts), **Nazmü'd-Dürer fî Tenâsübî'l-Âyâtî ve's-Süver**, Dârü'l-kitâbi'l-İslâmî, Kahire.
- Bombâ, Âdem (1430/2009), **Esmâü'l-Kur'âni'l-Kerîm ve Esmâü Süverihî ve Âyâtihî: Mü'cemün Mevsû'iyün Müyesserun**, Merkezü Cum'a el-Mâcid li's-sekâfeti ve't-türâs, Dubai.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (1977), **el-Câmi'u's-Sahîh**, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), el-Matbaatü'l-kübra'l-Emîriyye, Bulak 1311/1893.
- Buhl, Frantz, "Kur'ân", **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Bursevî, İsmail Hakkı (2002), **Muhtasar Rûhu'l-Beyân Tefsiri**, (İhtisar eden: Muhammed Ali es-Sabûnî), Damla Yayınevi, Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. bs., İstanbul.
- Câbirî, Seyf b. Râşid (1423/2002), **Esmâü's-Süveri'l-Kur'âniyye Delâlat ve İşârât**, ys., y.y..
- Cerrahoğlu, İsmail (1995), **Tefsir Usûlü**, Türkiye Diyanet Vakfı, 10. bs., Ankara.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd es-Sihâh (1990), **Tâcü'l-Luga ve Sihâhu'l-'Arabiyye**, thk. Ahmed Abdülgafur Attâr, Dârü'l-ilm li'l-melâyin, 4. bs. Beyrut.
- Çelik, Celalettin (Temmuz-Aralık 2006), "Kültürel Sembol Sistemi Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş", **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 6, 2.
- Çiçek, Muhammed Halil (1421/2001), **Delâletü Esmâi Süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm Min Manzûrin Hadâriyyin**, Müessesetü'r-risâle, Beyrut.
- ed-Dânî, Ebu 'Amr Osman b. Sa'îd (1940), **el-Mukni' fî Resmi Mesâhifi'l-Emsâr**, thk. M. Ahmed Dehmân, Mektebetu ed-Dirâsâtu'l-İslâmiyyetu, Dımaşk.
- Daniel, A.Madigan (2001), **The Qur'ân's Self-Image: Writing and Authority in Islam's Scripture**.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân (ts), **Sünenü'd-Dârimî**, thk. Fevâz. y.y..
- Demirci, Muhsin (1997), **Kur'ân Tarihi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Dihlevî, Şah Veliyyullah Ahmed b. Abdirrahmân (ts), **el-Fevzü'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr**, ys., y.y..
- Duran, Muhammed Ali (2015), "Yazma Mushaflarda Süre İsimleri: Süleymaniye Kütüphanesi Örneği", **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi –Beşerî Bilimler Sayısı-**, XII, 1, 50-84.
- Doğan, D. Mehmet (2005), **Büyük Türkçe Sözlük**, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Düzgün, Şaban Ali (2007), **Kur'ân'ın oluşumu**, Kelam araştırmaları 5,2 Ankara,.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-EĞ.,as es-Sicistânî (1430/2009), **Sünenü Ebî Dâvûd**, (thk. guayb el-Arnaût, Muhammed Kamil Karabelli), Dârü'r-risâleti'l-âlemiyye, Dımaşk.
- Ebu Şuhbe, Ebu Muhammed Muhammed (1407/1987), **el-Medhal li dirâseti'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Dârü'l-livâ', 3. bs. Riyad.
- Firuzabadi, Mecduddin Muhammed b. Yakub (ts), **Besâiru Zevi't-Temyîz fî Letâifi'l-Kitabi'l -Azîz**, (thk. Muhammed Ali el-Buhâr), el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut.
- Ferahidi, Halîl b. Ahmed, Ebû Abdirrahmân (1424/2003), **Kitâbü'l-'Ayn Müratteben Alâ Hurûfi'l-Mu'cem**, (thk. Abdulhamîd hindâvî), dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut.

- Gül, Ali Rıza (2006), “Geleneksel Kur’ân Tasavvurunun Tefsir İlminin Oluşumuna ve Gelişimine Etkisi”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 47, 1.
- Gânim Kaddûrî el-Hamed (2003), **Muhâdarât fî Ulûmi’l- Kur’ân**, Amman.
- Gırnâtî, Ahmed b. İbrahim b. ez-Zübeyr es-Sakafî (1410/1990), **el-Burhân fî Tenâsübi Suveri’l-Kur’an**, nşr. Muhammed Şa‘bânî, Dâru’l-Evkâf, Mağrib.
- Hanbel, Ahmed İbn (1429/2008), **Müsnedü Ahmed b. Hanbel**, (thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ), Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, Beyrut.
- Halîl B. Ahmed, Ebû Abdîrrahmân el-Ferâhîdî (1424/2003), **Kitâbü’l-‘Ayn Müratteben Alâ Hurûfi’l-Mu‘cem**, (thk. Abdulhamîd Hindâvî), Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, Beyrut.
- Hasnavi, Muhammed (1986), **el-Fâsılâtü fî’l-Kur’ân**, el- Mektebetü’l-İslami, III. bsk. Beyrut,.
- Henâî, Abdullah b. Sâlim b. Hamed (1423/2002), **Esmâü’s-Süveri’l-Kur’âniyye -Cem’ ve Dirâse ve Tahlîl**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- el-Heysemî, Ali b. Ebû Bekr (H.807) (1988), **Mecma’u’z-Zevâid ve Menba’u’l-Fevâid**, I-X, Dâru’l-Kütübi’l-ilmiyye, Beyrut.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib el-Endelüsî (1422/2001), **el-Muharrerü’l-Vecîz fî Tefsîri’l-Kitâbi’l-Azîz**, (thk. Abdüsselâm Abdüssâfi Muhammed), Dâru’lkütübi’l-ilmiyye, Beyrut.
- İbn Dureys, Ebû Abdullah muhammed b. Eyyûb (H.294) (1987), **Fedâilü’l-Kur’ân Vemâ Ünzile Mine’l-Kur’ân bi Mekkete Vemâ üÜzile bi Medîneti**, tahk. Gazvetu Bedr, Darü’l-fikr, Birinci Baskı, Dimaşk.
- İbn Düreyd, Ebû Bekir Muhammed b. el-Hasan (1987), **Cemheretü’l-Lüga**, (thk. Remzî Münîr Ba,,lebekkî), Dâru’l-ilm li’l-melâyîn, Beyrut.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî (1409), **el-Musannaf fî’l-Ahâdîsi ve’l-Âsâr**, nşr. Kemal Yusuf el-Hût, Mektebetü’r rüşd, Riyad.
- , Abdullâh b. Muhammed (1989), **el-Musannef fî’l-Ahâdîs ve’l-Âsâr**, I-VIII, tah. Said Muhammed, Birinci Baskı, Darü’l-fikr, Beyrut.
- İbn Ebû Dâvûd .(1355/1936), **Kitâbü’l-Mesâhîf**, nşr. A. Jeffery, el-Matbaatu’r-Rahmaniyye, Kahire.
- İbn Fâris, Ebü’l-Hüseyin Ahmed b. Zekerıyyâ (1399/1979), **Mu‘cemü Mekâyîsi’l-Luğa**, (thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn), Darü’l-fikr, y.y..
- İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nîsâbûrî (ts), **es-Sahîh**, nşr. Muhammed Mustafa el-A‘zamî, el-Mektebü’l-İslâmî, Beyrut.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (ts), **Sünenü İbn Mâce**, Dâru İhyai’l-Kütübi’l-Arabiyye, Beyrut.
- İbn Manzûr, Ebu’l-Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükerrrem (ts), **Lisânu’l-‘Arab**, Dâru’l-Maarif, Kahire.
- İbnü’n-Nedîm, Ebu’l-Ferec Muhammed b. Ebû Ya’k’ubİshâk el-Verrâk (H.388) (ts), **el-Fihrist li’bni Nedîm**, Dâru’l-Ma‘rife, Beyrut.

- İsfehani, Râgıb Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed (1418/1997), **Mu‘cemü Müfredâti Elfâzi'l-Kur‘ân**, Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut.
- Jeffery, Arthur (Nisan 1939), “A Variant Text of the Fâtiha”, **The Muslim World**, 29, 2.
- Karaman, Hayrettin v.dğr. (2006), **Kur‘ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. bs., Ankara.
- Kattân, Mennâ Halil (1989), **Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur‘ân**, Müessesetü'r-risâle, 5. Bs, Beyrut 1398/1978.
- Keskioglu, Osman, **Nüzulünden İtibaren Kur‘ân-ı Kerîm Bilgileri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. bs. Ankara.
- Kinnûcî, Ebü't-Tayyib Sıddık b. Hasan b. Ali el-Hüseyin (1412/1992), **Fethu'l-Beyân fî Mekâsıdı'l-Kur‘ân**, (thk. Abdullah b. Ğbrahim el-Ensârî), el-Mektebetü'l-asriyye, Saydâ-Beyrut.
- Kurtubî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir (1427/2006), **el-Câmi‘ li aAhkâmi'l-Kur‘ân**, (thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Müessesetü'r-risâle, Beyrut,.
- Lâşîn, Mûsâ Şâhîn (1423/2002), **el-Leâliü'l-Hisân fî Ulûmi'l-Kur‘ân**, Dârü's-şürûk, Kahire.
- Lebîd b. Rebî'a (1962), **Şerh-u Dîvân-i Lebîd**, thk. İhsan Abbas, Kuveyt.
- Makdisî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Müflih (1416/1996), **el-Âdâbü's-Şer‘iyye**, (thk. ğuayb el-Arnaut, Ömer Hasan Kıyyâm, Müessesetü'r-risâle, Beyrut.
- Mekkî B. Ebi Tâlib, Ebü Muhammed (1405), **Müşkilü İ‘râbi'l-Kur‘ân**, nşr. Hâtem Salih ed-Dâmin, Müessesetür'r-risâle, Beyrut.
- Menna‘, Halil Kattan (1993), **Mebâhis fî ulûmi'l- Kur‘ân**, Beyrut.
- el-Mevsilî**, Ebü Ya‘lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî (1404/1984), **Müsnedü Ebî Ya‘lâ**. nşr. Hüseyin Selîm Esed, Dâru'l-me‘mûn li't-türâs, Dımaşk.
- Muhaysin, Muhammed Salim (1400/1980), **Fî rihâbi'l-Kur‘âni'l-Kerîm**, Mektebetü'lkülliyâtî' l-Ezheriyye, Kahire.
- Mukâtil B. Süleymân, Ebu'l-Hasen el-Ezdî el-Belhî (2002), **Tefsîr-i Kebîr/Tefsîr-u Mukâtil b. Süleymân**, thk. Abdullah Mahmud Şehhate, y.y., Müessesetu't-Tarihu'l-'Arabî, Beyrut.
- (2006), **el-Vücûh ve'n-Nezâir fî'l-Kur‘âni'l-'Azîm**, Mektebetu'r-Rüşd, Bağdat.
- Nesâî, Ebü Abdîrrahmân Ahmed b. Şu‘ayb b. Alî en-Nesâî (1421/2001), **es-Sünenü'l-Kübrâ**, nşr. Hasan Abdulmun‘im Şalebî, Müessesetü'r-risâle, Beyrut.
- en-Nîsâbüri, Ebü Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim (1411/1990), **el-Müstedrek ala's-Sahîhayn**, nşr. Mustafa Abdulkadir Atâ, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut,
- Ömer, İbrahim Ali (1404/1984), **el-Kur‘ânü'l-Kerîm Târîhuhû ve Âdâbuhû**, Mektebetü'l-felâh, Kuveyt.
- Özel, Mustafa (2006), **Kur‘ân ve Tefsir Terimleri Sözlüğü**, İstanbul.
- Râzî, Fahrüddin Ebü Abdillâh Muhammed b. Ömer (1401/1981), **Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî: et-Tefsîru'l-Kebîr Mefâtihu'l-ğayb**, Dârü'l-Fikr, Beyrut.
- Rûmî, Fehd b. Abdîrrahman b. Süleyman (1426/2005), **Dirâsât fî Ulûmi'l-Kur‘âni'l-Kerîm**, ys., 14. bs., Riyad.

- es-Saîdî, Abdülmüte,,âl (1992), **en-Nazmü'l-fennî fi'l-Kur'ân**, Mektebetü'l-Âdâb, Kahire.
- Shehâvî, Ali b. Muhammed, (H.643) (1978), **Cemâlü'l-Kurrâ' ve Kemâlü'l-İkrâ'**, tah. Ali Hüseyin el-Bevvab, Mektebetu türâs, Birinci Baskı, Kahire.
- Sicistânî, Ebû Bekir Muhammed, **Tefsîru Ğarîbi'l-Kur'ân**, Mektebetü dâri't-türâs, Kahire 5.
- Subhî Es-Sâlih (1977), **Mebâhis fi ulûmi'l-Kur'ân**, Dârü'l-ilm li'l-melâyîn, 10. bs., Beyrut.
- Suyuti, Celâluddîn Abdurrahman (1427/2006), **el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân**, (Ta'lik: Mustafa Dîb el-Buĝâ), Dâru İbn Kesîr, 2. bs., Dimeşk-Beyrut.
- (1048/1988), **Mu'terku'l-Akrân fi 'câzi'l-Kur'ân**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- (ts), **ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr**, I-V, Neşr. M. Emin, Beyrut.
- Şâhîn, Musa (1423/2002), **el-Leâliü'l-Hısân fi Ulûmi'l-Kur'ân**, Dârü's-şürûk, Kahire.
- eş-Şehrîstânî, Ebu'l-Feth Tâcuddîn Muhammed b. Abdilkerîm b. Ahmed (2008), **Mefâtihu'l-Esrâr ve Mesâbihu'l-Ebrâr fi Tefsîri'l-Kur'ân**, thk. Muhammed Ali Âzerşab, el-Buhûs ve'd-Dirâsât li't-Turâsi'l-Mahtût, Tahran.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (1415/1995), **el-Mu'cemü'l-Evsat**, (thk. Ebû Muâz Târik b. İvazillah b. Muhammed-Abdülmühsin b. İbrâhîm el-Hüseynî), Dârü'l-Harameyn, Kahire.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb (1415/1994), **el-Mu'cemu'l-Kebîr**. nşr. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiye, Kahire.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (1422/2001), **Tefsîru't-Taberî Câmî'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân**, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Dâru hier, Kahire.
- Taftâzânî, Sa'duddin Mes'ûd b. Ömer (2014), **Şerhu'l-'Akâid en-Nesefiyye**, Dâr-u İhyâi't-Türâs, Beyrut.
- Tehânevî, Muhammed Ali (1996), **Mevsû'atü Keşşâfi Istulâhâti'l-Fünûn ve'l-Ulûm**, (thk. Ali Dahrûc), Mektebetü Lübnân, Beyrut.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (1416/1996), **el-Câmî'u'l-Kebîr**, (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Dârü'l-garbi'l-İslâmî, Beyrut.
- el-Ya'kubî, Ebü'l-Abbas el-Kâtib Ahmed b. İshak b. Ca'fer İbn Vâdih (1883), **Târîh**, Matbaatu Beril, Leiden.
- Yavuz, Yusuf Şevki (2002), "Kıyamet Alâmetleri", **DİA**, Ankara.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (1979), **Hak Dini Kur'ân Dili**, Eser Neşriyat, y.y..
- Zebidî, Muhammed Murtazâ (1385/1965), **Tacü'l-arûs Tacü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs**, (thk. Abdüsetfâr Ahmed Ferrâc), Matba'atü Hukûmeti'l-Kuveyt, Kuveyt.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer Cârullah (1418/1998), **el-Keşşâf an Hakâiku Gavâmidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil**, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz, Mektebetü'l-ubeykân, Riyad.
- Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdullah (1426/200), **el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân**, (Ta'lik. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Dârü'l-fikr, Beyrut.

Zerzûr, Adnân Muhammed (1426/2005), **Ulûmü'l-Kur'ân ve İ'câzühû ve Târîhu Tevsîkhî**, Dârü'l- A'lâm, Amman.

ez-Zeyla'î, Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed (H.762) (1419/1998), **Tahrîcü'l-Ahâdis ve'l-Âsâr el-Vâki'âti fî Tefsîri'l-Keşşâf**, I-V, Darü İbn Huzeyme, Birinci Baskı Riyad h.1414.

Zürkani, Muhammed Abdülazîm, **Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân**, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2. bs. Beyrut.

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında Çorum / Bayat'ta doğdu. 1989 yılında Çorum / İskilip Çakmak Dede Kur'an Kursunda hıfzını ikmâl etti. 1996 yılında Ankara / Mamak İmam-Hatip Lisesini bitirdi. 2006 Yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden, 2013 yılında da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2012 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Tashih-i Huruf kursunu bitirdi. 2016 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Trabzon Dinî Yüksek İhtisas eğitimini tamamladı. 2017 yılında Çorum Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesine Öğretim Görevlisi olarak atandı.

İyi derecede Arapça bilmektedir.

Evli olup üç çocuk babasıdır.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

E-posta : ibrahimhoca55@hotmail.com

Telefon : 0505 861 51 97